

๒๙๔.๓๐๑๓

๗๕๒๑๗

๘.๒

คุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในทัศนะของนิสิต
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ปริญญานิพนธ์

ของ

โชติ จินตแสง

๔๒๗

๘/๗

๘.๒.๑

๒๕๒๗

๒๕๒๗

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต วิชาเอกการอุดมศึกษา

กันยายน ๒๕๔๑

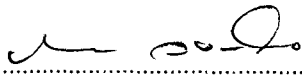
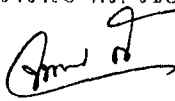
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

๒๕๔๑

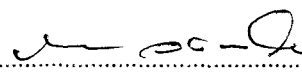
๒๒ ต.ค. ๒๕๔๑

คณะกรรมการควบคุมและคณะกรรมการสอบได้พิจารณาปฏิญานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว
เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต
วิชาเอกการอุดมศึกษา ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

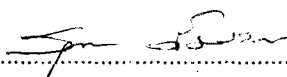
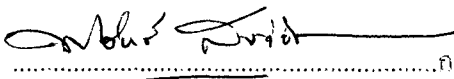
คณะกรรมการควบคุม

.....ประธาน
(รองศาสตราจารย์ ดร. วิชัย วงษ์ใหญ่)

.....กรรมการ
(ดร. จารุวรรณ สกุลตุง)

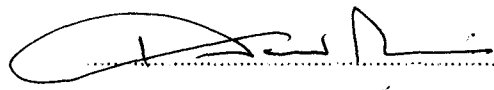
คณะกรรมการสอบ

.....ประธาน
(รองศาสตราจารย์ ดร. วิชัย วงษ์ใหญ่)

.....กรรมการ
(ดร. จารุวรรณ สกุลตุง)

.....กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(ดร. สุวพร ตั้งสมรพงษ์)

.....กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พิชิต สารวิจิตร)

บัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติให้รับปฏิญานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกการอุดมศึกษา ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ ดร.เจียมศักดิ์ วิศาลาภรณ์)
วันที่ 5 เดือน กันยายน พ.ศ. 2541

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความเมตตาสงเคราะห์และความอนุเคราะห์ จาก รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย วงษ์ใหญ่ ประธานกรรมการ อาจารย์ ดร.จารุวรรณ สกุลกู กรรมการ ควบคุมปริญญานิพนธ์ อาจารย์ ดร.สุพร ตั้งสมรพจน์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิสิทธิ์ สาร วิจิตร กรรมการสอบ ซึ่งได้ให้คำปรึกษา แนะนำ และตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ทำให้ ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณท่านเจ้าคุณพระอริยคุณาธาร (เกษม สญญโต) ศาสตราจารย์ ดร. กาญจนา นาคสกุล รองศาสตราจารย์บุญร่วม ทิพพศรี รองศาสตราจารย์ลัดดาวัลย์ หวังพานิช และ อาจารย์จำนง คันทิก คณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบสอบถาม ซึ่งได้ให้ความเมตตา สงเคราะห์อนุเคราะห์ผู้วิจัยเป็นอย่างมาก จนมิอาจพรรณาได้

ขอขอบคุณนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒทุกท่าน ที่ได้กรุณาให้ความอนุเคราะห์ ในการตอบแบบสอบถามเป็นอย่างดี ขอขอบคุณ อาจารย์ถนิมทอง กะลัมพะนันท์ อาจารย์ วิจารณ์ สุขในมณี คุณนรินทร์ ทินกร ณ อยุธยา คุณวัลย์ลิกา สวัสดิ์นฤเดช คุณอัญชลีรัตน์ บุญ ชินวุฒิกุล ที่ได้กรุณาช่วยเหลือให้กำลังใจและเป็นภาระในหลายๆ ด้านโดยตลอด และขอขอบใจ ค.ญ. จินตนาฏ จินตแสง ที่มีส่วนร่วมในการทำให้ปริญญานิพนธ์นี้สำเร็จลงได้เท่าที่มีกำลังและ ความสามารถด้วยความขยันแข็ง

ท้ายที่สุดนี้ หากจะมีคุณค่าใดๆ ที่เกิดจากงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยขอบอุทิศแด่พ่อหรือหลวง พ่อวิชัย จินตแสง (อดีตครูใหญ่ โรงเรียนคลองตาจ่า (กงจิบูทิส) และอดีตเจ้าอาวาสวัดศรัทธา ราษฎร์) ผู้เป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาให้แก่ผู้วิจยมาตลอดชีวิต และขอบแด่แม่จกณีนี จินตแสง ผู้เป็นพระในบ้านและแบบอย่างความดีงามทั้งหลายเป็นอย่างสูง และขอขอบพระคุณ ทุกๆ ท่าน ที่มีส่วนช่วยเหลือให้ผู้วิจัยทำปริญญานิพนธ์สำเร็จลงได้ด้วยดี

โชติ จินตแสง

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	บทนำ	
	ภูมิหลัง	1
	ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	4
	ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	5
	สมมติฐานในการศึกษาค้นคว้า	5
	ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	6
	คำนิยามศัพท์เฉพาะ	7
2	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	9
	/ คุณค่าของพุทธศาสนา	9
	/ พุทธศาสนากับการศึกษา	10
	/ หลักการสอนของพระพุทธเจ้า	19
	/ วิธีสอนที่พระพุทธเจ้าทรงเน้น	20
	/ องค์ประกอบของการเรียนรู้	21
	คุณธรรมที่ยังความสำเร็จ	21
	คุณธรรมสำหรับครู	21
	คุณธรรมสำหรับผู้เรียน	22
	พุทธศาสนากับการเมืองการปกครอง	22
	หลักธรรมสำหรับนักปกครอง	26
	หลักธรรมเพื่อความเจริญของบ้านเมืองและสังคม	29
	คุณธรรมสำหรับผู้เป็นมนุษย์	30
	คุณธรรมสำหรับปกครองจิตใจ	31
	คุณธรรมสำหรับประชาชน	31
	คุณธรรมที่เป็นมงคลชีวิต	32

บทที่	หน้า
พุทธศาสนากับระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม.....	35
ธรรมจําแนกกรรม	36
ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว	37
พุทธศาสนากับประเพณีและวัฒนธรรมไทย.....	38
มรรยาทชาวพุทธ	39
ศาสนพิธี	42
วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	42
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	52
 3 วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	 55
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	55
เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า	57
การสร้างเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล	57
การเก็บรวบรวมข้อมูล	59
การจัดกระทำกับข้อมูล	59
การวิเคราะห์ข้อมูล	60
สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	61
 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	 62
สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	62
ลำดับขั้นในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	62
การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	63
ตอนที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม.....	63
ตอนที่ 2 วิเคราะห์การเป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาของพ่อแม่.....	66
ตอนที่ 3 ทศนะของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เกี่ยวกับคุณค่าของ พุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ใน 4 ด้าน คือ ด้านการศึกษา ด้านการเมืองการปกครอง ด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม และด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย.....	67

ตอนที่ 4 เปรียบเทียบทัศนะของนิสิตเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อ สังคมไทย จำแนกตาม เพศ ชั้นปีที่ศึกษา คณะที่ศึกษา ภูมิถิ่นา ระดับการศึกษาของพ่อแม่ และการเป็นแบบอย่าง ทางพุทธศาสนาของพ่อแม่.....	79
5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	97
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า.....	97
วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า.....	97
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	97
สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	98
อภิปรายผล.....	100
ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้.....	110
ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป	111
บรรณานุกรม	112
ภาคผนวก.....	119
ประวัติย่อของผู้วิจัย.....	132

บัญชีตาราง

ตาราง		หน้า
1	จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา.....	55
2	จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ และคณะที่ศึกษา.....	63
3	จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามชั้นปีที่ศึกษา.....	64
4	จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามภูมิภาค.....	64
5	จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามระดับการศึกษาของพ่อแม่.....	65
6	จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามการเป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนา ของพ่อแม่.....	65
7	แบบอย่างทางพุทธศาสนาของพ่อแม่.....	66
8	ทัศนะของนิสิตเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้าน การศึกษา.....	67
9	ทัศนะของนิสิตเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านการ เมืองการปกครอง.....	69
10	ทัศนะของนิสิตเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้าน ระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม.....	71
11	ทัศนะของนิสิตเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้าน ประเพณีและวัฒนธรรมไทย.....	72
12	ทัศนะของนิสิตเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ใน 4 ด้าน.....	74
13	ทัศนะของนิสิตเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ใน 4 ด้าน จำแนกตามเพศ.....	74
14	ทัศนะของนิสิตเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ใน 4 ด้าน จำแนกตามชั้นปีที่ศึกษา.....	75
15	ทัศนะของนิสิตเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ใน 4 ด้าน จำแนกตามคณะที่ศึกษา.....	76
16	ทัศนะของนิสิตเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ใน 4 ด้าน จำแนกตามภูมิภาค.....	77

17	ทัศนะของนิสิตเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ใน 4 ด้าน จำแนกตามระดับการศึกษาของพ่อแม่.....	77
18	ทัศนะของนิสิตเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ใน 4 ด้าน จำแนกตามการเป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาของพ่อแม่.....	78
19	เปรียบเทียบทัศนะของนิสิตชายและนิสิตหญิง เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธ ศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านการศึกษา.....	79
20	เปรียบเทียบทัศนะของนิสิตชายและนิสิตหญิง เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธ ศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านการเมืองการปกครอง.....	79
21	เปรียบเทียบทัศนะของนิสิตชายและนิสิตหญิง เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธ ศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม.....	80
22	เปรียบเทียบทัศนะของนิสิตชายและนิสิตหญิง เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธ ศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย.....	80
23	เปรียบเทียบทัศนะของนิสิตชายและนิสิตหญิง เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธ ศาสนาที่มีต่อสังคมไทย โดยรวมทั้ง 4 ด้าน.....	81
24	เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านการศึกษา จำแนกตามชั้นปีที่ศึกษา.....	81
25	เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านการเมืองการปกครอง จำแนกตามชั้นปีที่ศึกษา.....	82
26	เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม จำแนกตามชั้นปีที่ศึกษา.....	82
27	เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย จำแนกตามชั้นปีที่ศึกษา.....	83
28	เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย โดยรวมทั้ง 4 ด้าน จำแนกตามชั้นปีที่ศึกษา.....	83
29	เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านการศึกษา จำแนกตามคณะที่ศึกษา.....	84

30	การทดสอบความแตกต่างของทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านการศึกษา เป็นรายคู่ระหว่างกลุ่มที่ศึกษาต่างคณะกัน.....	84
31	เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านการเมืองการปกครอง จำแนกตามคณะที่ศึกษา.....	85
32	การทดสอบความแตกต่างของทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านการเมืองการปกครอง เป็นรายคู่ระหว่างกลุ่มที่ศึกษาต่างคณะกัน.....	86
33	เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม จำแนกตามคณะที่ศึกษา.....	86
34	การทดสอบความแตกต่างของทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม เป็นรายคู่ระหว่างกลุ่มที่ศึกษาต่างคณะกัน.....	87
35	เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย จำแนกตามคณะที่ศึกษา.....	88
36	เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย โดยรวมทั้ง 4 ด้าน จำแนกตามคณะที่ศึกษา.....	88
37	การทดสอบความแตกต่างของทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย โดยรวมทั้ง 4 ด้าน เป็นรายคู่ระหว่างกลุ่มที่ศึกษาต่างคณะกัน.....	89
38	เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านการศึกษา จำแนกตามภูมิลำเนา.....	89
39	เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านการเมืองการปกครอง จำแนกตามภูมิลำเนา.....	90
40	เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม จำแนกตามภูมิลำเนา.....	90

41	เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย จำแนกตามภูมิภาค.....	91
42	เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย โดยรวมทั้ง 4 ด้าน จำแนกตามภูมิภาค.....	91
43	เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในการศึกษา จำแนกตามระดับการศึกษาของพ่อแม่.....	92
44	เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในการเมืองการปกครอง จำแนกตามระดับการศึกษาของพ่อแม่.....	92
45	เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม จำแนกตามระดับการศึกษาของ พ่อแม่.....	93
46	เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย จำแนกตามระดับการศึกษาของพ่อแม่..	93
47	เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย โดยรวมทั้ง 4 ด้าน จำแนกตามระดับการศึกษาของพ่อแม่.....	94
48	เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในการศึกษา จำแนกตามการเป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาของพ่อแม่..	94
49	เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในการเมืองการปกครอง จำแนกตามการเป็นแบบอย่างทางพุทธ ศาสนาของพ่อแม่.....	95
50	เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม จำแนกตามการเป็นแบบอย่างทาง พุทธศาสนาของพ่อแม่.....	95
51	เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย จำแนกตามการเป็นแบบอย่างทาง พุทธศาสนาของพ่อแม่.....	96
52	เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย โดยรวมทั้ง 4 ด้าน จำแนกตามการเป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาของพ่อแม่..	96

41	เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย จำแนกตามภูมิลำเนา.....	91
42	เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย โดยรวมทั้ง 4 ด้าน จำแนกตามภูมิลำเนา.....	91
43	เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในการศึกษา จำแนกตามระดับการศึกษาของพ่อแม่.....	92
44	เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในการเมืองการปกครอง จำแนกตามระดับการศึกษาของพ่อแม่.....	92
45	เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม จำแนกตามระดับการศึกษาของ พ่อแม่.....	93
46	เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย จำแนกตามระดับการศึกษาของพ่อแม่..	93
47	เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย โดยรวมทั้ง 4 ด้าน จำแนกตามระดับการศึกษาของพ่อแม่.....	94
48	เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในการศึกษา จำแนกตามการเป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาของพ่อแม่..	94
49	เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในการเมืองการปกครอง จำแนกตามการเป็นแบบอย่างทางพุทธ ศาสนาของพ่อแม่.....	95
50	เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม จำแนกตามการเป็นแบบอย่างทาง พุทธศาสนาของพ่อแม่.....	95
51	เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย จำแนกตามการเป็นแบบอย่างทาง พุทธศาสนาของพ่อแม่.....	96
52	เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย โดยรวมทั้ง 4 ด้าน จำแนกตามการเป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาของพ่อแม่..	96

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

พระธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีส่วนที่เป็นหลักหรือเป็นแก่นอยู่ไม่มากมาย จนถึงกับพระพุทธเจ้าเรียกของท่านว่า "เพียงกำมือเดียว" เรื่องหลัก ๆ มีแค่เพียงกำมือเดียว ไม่มากมายเต็มไปทั้งบ้านทั้งเมืองหรือทั้งป่า ซึ่งใน สีสปาสูตร เล่าเรื่องนี้ไว้ว่า ครั้งหนึ่งพระพุทธเจ้าทรงประทับอยู่ ณ ป่าประคูลาย ใกล้เมืองโกสัมพี พระพุทธเจ้าท่านกำใบไม้ที่เรียกราคอยู่ขึ้นมากำมือหนึ่ง แล้วถามภิกษุทั้งหลายในที่นั้นว่า ใบไม้ที่กำขึ้นมา这与ใบไม้หมดทั้งป่ามีมากน้อยกว่ากันเพียงใด ทุกคนก็เห็นได้ว่ามีมากกว่ากันมากจนเปรียบเทียบกันไม่ได้ ซึ่งหมายความว่าเรื่องที่ตรัสรู้และรู้นั้นมีมากเท่ากับใบไม้ทั้งป่า แต่เรื่องจำเป็นที่ควรรู้ควรนำมาสอนและนำมาประพฤติปฏิบัตินั้น เท่ากับใบไม้เพียงกำมือเดียว (สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค สีสปาสูตร. 19/ 1712/434)

บุคคลหรือสิ่งที่มีอิทธิพล ยังให้เกิดความจำยอมด้วยความกลัว คนทั้งหลายมีความเกรงกลัวจึงต้องสยบยอมตามคำสั่งหรือความประสงค์ เมื่อสิ้นอิทธิพลหรือสิ้นความกลัวก็เกิดความไม่ยอมขึ้นทันที ศาสนาที่สอนให้กลัวเรียกว่ามีอิทธิพลต่อคนที่กลัวได้ พระพุทธศาสนามีได้สอนให้กลัว กลับสอนให้ละความกลัว เว้นไว้แต่ความกลัวผิด (โศดตปปะ) ซึ่งมีอธิบายเป็นอีกอย่างหนึ่ง คนที่นับถือจึงนับถือด้วยศรัทธาและปัญญา คนไทยผู้นับถือพระพุทธศาสนาย่อมมีความรู้สึกในพระพุทธศาสนาเหมือนอย่างเป็น บิดา มารดา ครู อาจารย์ ผู้เปี่ยมด้วยเมตตากรุณา บุคคลเหล่านี้ไม่เรียกว่า ผู้มีอิทธิพล เรียกว่า มีคุณธรรม จะเหมาะกว่า (สมเด็จพระญาณสังวร. 2539 : 15) คุณธรรมของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย หรือที่มีต่อมวลมนุษยโลก คือ พระพุทธศาสนาสอนให้รู้ว่า อะไรเป็นอะไร อะไรควร อะไรไม่ควร และสอนให้รู้ว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวงไม่เที่ยงแท้แน่นอน เป็นทุกข์ ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น (พุทธทาสภิกขุ. 2535 : 3 - 6) การได้พบพระพุทธศาสนาเท่ากับว่าได้พบตัวเอง พระพุทธศาสนาไม่ใช่เรื่องดำรา ไม่ใช่เรื่องของวัดวา ไม่ใช่

เรื่องของนักบวช เป็นเรื่องของเราทุกคนที่จะต้องหมั่นขัดเกลาจิตใจ เพื่อให้จิตใจบริสุทธิ์ ซึ่งเป็นสิ่งสูงสุดที่มนุษย์ควรแสวงหา (ชยสาโรภิกขุ. 2539 : 47 - 52) การขัดเกลาจิตใจเพื่อให้จิตใจบริสุทธิ์นั้น ไม่ได้หมายความว่า พระพุทธศาสนาสอนแต่ให้คนไปนิพพานเพียงสถานเดียว แต่พระธรรมในพระพุทธศาสนา แบ่งเป็น 2 ภาค คือ ภาคโลกียธรรม หมายถึง ธรรมอันเป็นวิสัยของโลก กับ ภาคโลกุตระธรรม หมายถึง ธรรมอันพ้นวิสัยของโลก (ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช. 2515 : 1)

ชนชาติไทย ซึ่งตั้งรกรากมั่นคงอยู่ในดินแดนไทยในปัจจุบันนี้ ได้น้อมรับนับถือพระพุทธศาสนามาแต่โบราณกาล เท่าที่ปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี ก็นับแต่สมัยทวารวดี ประมาณพุทธศตวรรษที่ 11 เป็นต้นมา อย่างไรก็ดีในช่วงดังกล่าวและสมัยต่อมา นั้น ดินแดนอันเป็นที่ตั้งของประเทศไทยทุกวันนี้ คงประกอบด้วยอาณาจักรอิสระน้อยใหญ่มากมาย ลุมาถึงสมัยสุโขทัย จึงได้แผ่อาณาจักรเป็นหนึ่งเดียว ภายใต้สุโขทัยเป็นราชธานี โดยเฉพาะในสมัยของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ได้ชื่อว่าสุโขทัยมีอำนาจมากที่สุด สามารถประดิษฐ์ลายสือไทย มีอักษรประจำชาติของตนเอง เมื่อ พ.ศ. 1826 ในขณะเดียวกันพระพุทธศาสนาก็เจริญรุ่งเรืองถึงขีดสุด (ทรงวิทย์ แก้วศรี. 2538 : 3)

ดังปรากฏในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช หลักที่ 1 ด้านที่ 2 พ.ศ. 1835 มีข้อความตอนหนึ่งว่า

"...คนในเมืองสุโขทัยนี้ มักทาน มักทรงศีล มักโอบอ้อม พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองสุโขทัยนี้ ทั้งชาวแม่ชาวเจ้า ท่วยบ่าวท่วยนาง ลูกเจ้าลูกขุน ทั้งสิ้นทั้งหลาย ทั้งผู้ชาย ผู้หญิง ผู้ท่วย มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ทรงศีลเมื่อพรรษาทุกคน..."

สมัยอยุธยา ในรัชกาลของพระเจ้าทรงธรรม ปรากฏว่านิยมสร้างวัดกันมาก ไม่เฉพาะพระมหากษัตริย์เท่านั้น ผู้มีฐานะดีก็มักสร้างวัดประจำตระกูลไว้เก็บอัฐิบรรพบุรุษ และไว้เป็นสถานศึกษา จนมีคำกล่าวว่า "เมื่อบ้านเมืองดี เขาสร้างวัดให้ลูกเล่น" และในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช มีหลักฐานว่าประเพณีการบวชเรียนได้รับความนิยมนับมาก เพราะผู้บวชเรียนได้รับพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์อย่างดี และเกิดธรรมเนียมที่ถือว่าลูกผู้ชายจะต้องบวชเรียนอย่างน้อย 1 พรรษา เพื่อให้ได้รับการอบรมศึกษาจากพระศาสนาและเป็นการสนองคุณบิดามารดา (กระทรวงศึกษาธิการ. 2525 : 48)

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ในปี พ.ศ. 2475 หรือตั้งแต่ชื่อของประเทศถูกเปลี่ยนเป็นประเทศไทยในปี พ.ศ. 2482 คนชาวไทยก็เริ่มห่างไกลวัดห่างไกลศาสนาห่างไกลศีลธรรมมากขึ้นทุกที ทั้งนี้ก็เพราะว่านโยบายที่เร่งรัดพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับนานาอารยประเทศ วิถีชีวิตของผู้ปกครองและเป้าหมายในการพัฒนาประเทศ ที่เป็นลักษณะตรงกันข้ามกับคำสอนของพระพุทธองค์ จากเดิมที่คนไทยเคยใช้หลักธรรมต่างๆ ของพระพุทธศาสนามาสู่การประพฤติปฏิบัติ จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตจิตใจ หรือที่เรียกว่าเป็นวัฒนธรรมของสังคมไทย เช่น ในด้านการเมืองการปกครองก็มีค่านิยมที่ว่าผู้ปกครองที่ดีต้องยึดหลัก ราชธรรม 10 จักรวรรดิวัตร 12 ราชสังคหวัตถุ 4 มาตรฐานความประพฤติของคนทั่วไปที่วัดด้วยหลักธรรม เมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้น เช่น มีสิ่งของตกแตก มีการพลัดพราก หรือการสูญเสียเกิดขึ้นก็ปลงใจได้ โดยยึดหลักธรรม อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา คำสอนที่เน้นเรื่องทานก็ทำให้คนไทยมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โอบอ้อมอารี (พระมหาสมณีก กมฺพคุณ โณ. 2536 : 403)

ในปัจจุบัน วัยรุ่นบางส่วนมีพฤติกรรมรุนแรงก้าวร้าว ความสนใจในศาสนามลดน้อยลงมาก การขาดหลักคุณธรรม ศีลธรรม ทำให้เด็กวัยรุ่นเหล่านี้ สูญเสียหลักยึดเหนี่ยวทางจิตใจ กฎเกณฑ์ทางศาสนาและวัฒนธรรม ไม่รู้จักที่ต่ำที่สูง ถือความคิดของตนเองเป็นใหญ่ (พรรณพิมล หล่อตระกูล. 2540 : 6) นักเรียนนักศึกษาไทยสมัยใหม่ ชอบมีเพศสัมพันธ์กับเพื่อนทั้งในสถาบันและต่างสถาบัน สะท้อนให้เห็นถึงความเลวร้ายของสังคม ที่เกิดจากระบบการศึกษาไม่เอื้อต่อการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม (มติชนรายวัน. 7 สิงหาคม 2540 : 11) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) ได้กล่าวถึงการศึกษาของไทยในระยะเวลาที่ผ่านมาว่า ประสบผลสำเร็จเป็นที่น่าพอใจระดับหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านปริมาณ ภายใต้อบรมหรือสภาวะแวดล้อมขณะนั้น ซึ่งขณะเดียวกันก็มีปัญหาที่สั่งสมอยู่ เพราะมีปัจจัยและการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่ทำลายสังคมไทย การเมืองการปกครองในช่วงหกสิบกว่าปีมานี้ สังคมไทยในระบอบประชาธิปไตยล้มลุกคลุกคลานมาตลอด เพราะการขาดสถานะผู้นำทางการเมือง นักการเมืองไม่ซื่อสัตย์สุจริตเพราะขาดศีลธรรม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2539 : 17 - 18) สังคมไทยในอนาคตจะมีปัญหามากยิ่งกว่านี้มาก ถ้าหากไม่รีบสร้างภูมิคุ้มกันที่เข้มแข็ง แม้ว่าประชากรในอนาคต จะมีการศึกษาสูง มีปัญญามาก มีตำแหน่งสูง มีเงินเดือนมาก แต่ก็ขาดความสุขทางจิตใจ ผู้ที่เชื่ออำนาจในตนจะเป็นพวกที่เชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว คนทำกรรมดีไว้ก็จะได้รับผลจากการกระทำนั้น (ธรรมรักษา. 2538 : 7) ประเพณี

และวัฒนธรรมไทย ก็มีส่วนสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรม สร้างสมประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถ ภูมิธรรม ภูมิปัญญา ให้แก่เยาวชน การที่รับวัฒนธรรมตะวันตกมาประพติดิปฏิบัติโดยไม่คำนึงถึงความเหมาะสม ทำให้กลไกทางวัฒนธรรมไทยในการควบคุมทางสังคมลดประสิทธิภาพลง เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว จึงควรที่จะส่งเสริมในด้านการศึกษา ให้สังคมไทยมีลักษณะเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ รู้เท่าทันโลก แข่งขันและร่วมมือเป็น มีสมรรถภาพ วินัย คุณธรรม ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2539 : 19 - 21)

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า น่าจะดำเนินการวิจัยในลักษณะที่เน้นคุณค่าของพุทธศาสนา เพื่อส่งเสริมให้มีการศึกษาด้านศาสนธรรมอย่างมีทิศทาง จึงมีความสนใจที่จะศึกษาทัศนะของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ใน 4 ด้าน คือ

1. ด้านการศึกษา
2. ด้านการเมืองการปกครอง
3. ด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม
4. ด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย

ผลการวิจัยครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์แก่วงการศึกษาด้านการปรับปรุงการเรียนการสอน การเมืองการปกครองจะเป็นประโยชน์ในด้านการใช้หลักธรรมนำการเมือง การศาสนาจะได้ประโยชน์ในด้านการเผยแผ่หลักธรรม และทุกๆ คนจะได้ช่วยกันปลูกฝังคุณธรรมให้แก่เยาวชน ให้มีความซาบซึ้งในหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาด้วยศรัทธาและปัญญา เพื่อจะได้มีวิธีในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษาทัศนะของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ใน 4 ด้าน คือ ด้านการศึกษา ด้านการเมืองการปกครอง ด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม และด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย

2. เพื่อเปรียบเทียบ ทัศนะของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ตามตัวแปร เพศ ชั้นปีที่ศึกษา คณะที่ศึกษา ภูมิลำเนา ระดับการศึกษาของพ่อแม่ และการเป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาของพ่อแม่

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

ผลของการวิจัยครั้งนี้ จะก่อให้เกิดประโยชน์ดังนี้ คือ

1. เป็นแนวทางให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทางด้านการศึกษา จะได้นำหลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา
2. เป็นแนวทางให้อาจารย์และผู้บริหารของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้ทราบทัศนะของนิสิตเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย เพื่อนำไปใช้ในการปรับปรุงหลักสูตร การเรียนการสอน ให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น
3. เป็นแนวทางให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในโครงการพุทธศาสนา ได้นำความรู้ที่ได้ไปประกอบการพิจารณาดำเนินงานตามความต้องการของหน่วยงาน เพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนาสังคมต่อไป

สมมติฐานในการศึกษาค้นคว้า

1. นิสิตชายและนิสิตหญิง มีทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย แต่ละด้านและโดยรวม 4 ด้าน ต่างกัน
2. นิสิตที่ศึกษาต่างชั้นปีกัน มีทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย แต่ละด้านและโดยรวม 4 ด้าน ต่างกัน
3. นิสิตที่ศึกษาต่างคณะกัน มีทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย แต่ละด้านและโดยรวม 4 ด้าน ต่างกัน
4. นิสิตที่มีภูมิลำเนาต่างกัน มีทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย แต่ละด้านและโดยรวม 4 ด้าน ต่างกัน
5. นิสิตที่ระดับการศึกษาของพ่อแม่ต่างกัน มีทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย แต่ละด้านและโดยรวม 4 ด้าน ต่างกัน
6. นิสิตที่แบบอย่างทางพุทธศาสนาของพ่อแม่ต่างกัน มีทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย แต่ละด้านและโดยรวม 4 ด้าน ต่างกัน

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้า นี้ เป็นการศึกษาทัศนะของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ใน 4 ด้าน คือ ด้านการศึกษา ด้านการเมืองการปกครอง ด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม และด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย

1. ประชากร ที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า นี้ ได้แก่ นิสิตปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 - 4 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่กำลังศึกษาปีการศึกษา 2540 จำนวน 6,683 คน

2. ตัวแปร ที่ใช้ในการศึกษา

2.1 ตัวแปรอิสระ

2.1.1 เพศ ได้แก่ นิสิตชาย นิสิตหญิง

2.1.2 ระดับชั้นปีที่ศึกษา แบ่งเป็น นิสิตชั้นปีที่ 1 - 4

2.1.3 คณะที่ศึกษา แบ่งเป็น 8 คณะ ได้แก่ มนุษยศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ พลศึกษา ศึกษาศาสตร์ แพทยศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์

2.1.4 ภูมิลำเนา แบ่งเป็น เขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล (สมุทรปราการ นนทบุรี และปทุมธานี) ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้

2.1.5 ระดับการศึกษาของพ่อแม่ แบ่งเป็น การศึกษาระดับต่ำ การศึกษาระดับกลาง และการศึกษาระดับสูง

2.1.6 การเป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาของพ่อแม่ แบ่งเป็น เป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาน้อย เป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนามาก

2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ทัศนะของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ใน 4 ด้าน คือ

2.2.1 ด้านการศึกษา

2.2.2 ด้านการเมืองการปกครอง

2.2.3 ด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม

2.2.4 ด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

1. คุณค่า หมายถึง การที่บุคคลพิจารณาตัดสินและประเมินว่า คุณธรรมนั้นมีประโยชน์แก่ตน และสังคมมากน้อยเพียงใด
2. คุณธรรม หมายถึง คุณประโยชน์ หรือ คุณงามความดี ที่มีผลให้เกิดความเชื่อ และการกระทำตามด้วยศรัทธาและปัญญา
3. พุทธศาสนา หมายถึง คำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นพระบรมศาสดา ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา การเมืองการปกครอง ระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม และที่มีผลต่อประเพณีและวัฒนธรรมไทย
4. สังคมไทย หมายถึง ชนทุกกลุ่มที่ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกัน โดยมีวัฒนธรรมไทยเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต
5. ทศนะของนิสิตเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนา หมายถึง การที่นิสิตมีความคิดเห็นเห็นด้วย หรือไม่เห็นด้วย เกี่ยวกับคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา ในด้านต่างๆ แบ่งเป็น
 - 5.1 ด้านการศึกษา หมายถึง ความรู้ในสรรพวิชาการ วิธีการเรียนรู้ และวิธีสอน ที่ได้จากพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา ตลอดจนสถาบันทางศาสนา ได้แก่ วัด และพระภิกษุสงฆ์ ที่เอื้ออำนวยประโยชน์ให้ชนชาวไทยได้พึงพาในด้านการถ่ายทอดความรู้ และให้สถานที่เพื่อการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติ
 - 5.2 ด้านการเมืองการปกครอง หมายถึง ความรู้ที่เกี่ยวกับวิธีการบริหารกิจการรัฐ และวิธีการประพฤติปฏิบัติระหว่างผู้ปกครองกับผู้ได้ปกครอง ตลอดจนวิธีการประพฤติปฏิบัติสำหรับประชาชนทั่วไป
 - 5.3 ด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม หมายถึง คำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา ในเรื่องผลสะท้อนกลับของการกระทำที่มีเจตนาเป็นพลัง การกระทำมี 3 ทาง คือ ทางกาย ทางวาจา และทางใจ ถ้าเป็นเจตนาดีก็จะได้รับผลดีตอบแทน หากเป็นเจตนาร้ายก็จะได้รับผลร้ายตอบแทน หรือที่เรียกว่า "ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว"
 - 5.4 ด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย หมายถึง มรรยาทชาวพุทธ ศาสนพิธี และหลักธรรมที่ควรปฏิบัติในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

6. ภูมิลำเนา หมายถึง สถานที่ที่พ่อหรือแม่หรือผู้ปกครองคนใดคนหนึ่ง ซึ่งเลี้ยงดูและใกล้ชิดกับนิสิตมากที่สุด ได้ตั้งหลักแหล่งที่อยู่ครั้งสุดท้าย แบ่งเป็น เขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล (สมุทรปราการ นนทบุรี และปทุมธานี) ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้

7. ระดับการศึกษาของพ่อแม่ หมายถึง วุฒิการศึกษาของพ่อหรือแม่หรือผู้ปกครองคนใดคนหนึ่ง ซึ่งเลี้ยงดูและใกล้ชิดกับนิสิตมากที่สุด แบ่งเป็น

7.1 การศึกษาระดับต่ำ หมายถึง ผู้ที่มีวุฒิการศึกษา ระหว่างชั้น ป.1 - ป.6

7.2 การศึกษาระดับกลาง หมายถึง ผู้ที่มีวุฒิการศึกษา สูงกว่าชั้น ป.6 แต่ต่ำกว่าระดับปริญญาตรี

7.3 การศึกษาระดับสูง หมายถึง ผู้ที่มีวุฒิการศึกษา ตั้งแต่ระดับปริญญาตรีขึ้นไป

8. การเป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาของพ่อแม่ หมายถึง การรับรู้ของนิสิตต่อปริมาณความเลื่อมใสศรัทธาของพ่อหรือแม่หรือผู้ปกครองคนใดคนหนึ่ง ซึ่งเลี้ยงดูและใกล้ชิดกับนิสิตมากที่สุด ที่แสดงออกทางด้าน การรักษาศีล 5 ทำบุญตักบาตร ทำบุญเลี้ยงพระ สวดมนต์ไหว้พระ ทำสมาธิ ฟังธรรม ศึกษาหลักธรรม สนทนาธรรมกับคนใกล้ชิด ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรม และการแสดงออกต่อบุคคลอื่นด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา วัดโดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จำนวน 25 ข้อ ประกอบด้วยมาตรวัด 5 ระดับ จาก "มากที่สุด" ถึง "น้อยที่สุด" นิสิตที่ประเมินว่า "มากที่สุด" จะได้ 5 คะแนน และลดลงตามลำดับ จนกระทั่งถ้าประเมินว่า "น้อยที่สุด" จะได้ 1 คะแนน ดังนั้น พิสัย (Range) ของคะแนน จึงอยู่ระหว่าง 1 - 100 คะแนน คะแนนรวมต่ำ (1 - 50 คะแนน) แสดงว่า พ่อแม่เป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนา น้อย และถ้าได้คะแนนรวมสูง (51 - 100 คะแนน) แสดงว่า พ่อแม่เป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนา มาก

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะนำมาเสนอในบทที่ 2 เรียงลำดับ ดังนี้

1. คุณค่าของพุทธศาสนา
2. พุทธศาสนากับการศึกษา
3. พุทธศาสนากับการเมืองการปกครอง
4. พุทธศาสนากับระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม
5. พุทธศาสนากับประเพณีและวัฒนธรรมไทย
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

คุณค่าของพุทธศาสนา

วิชาการทั้งหลายล้วนแต่นำมาใช้เพียงบางเวลา แต่พระธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คนเราสามารถนำไปใช้ได้ตลอดเวลา ดังใน อลคัฏฐปมสูตร พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า "ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราแสดงธรรมมีอุปมาด้วยแพ เพื่อต้องการสลัดออก ไม่ใช่เพื่อต้องการยึดถือ" หมายความว่า ผู้ที่ปฏิบัติตามธรรมะนั้น เมื่อปฏิบัติจนเป็นนิสัยแล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องยกธรรมนั้นขึ้นมาท่องบ่นยึดถืออีก เพราะเนื้อหาของธรรมะได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของตัวเขาไปแล้ว คนบางคนท่องบ่นธรรมะได้ แต่ไม่เข้าใจเนื้อความให้ถูกต้อง ธรรมะก็ไม่มีประโยชน์อะไร บางคนปฏิบัติตามหลักธรรมแล้วชอบข่มขู่ผู้อื่น เปรียบได้กับคนที่สร้างแพ แทนที่จะใช้แพเพียงข้ามฝั่ง กลับมาแบกแพขึ้นบ่า ป่าวร้องให้คนรู้ว่าตนมีแพ (สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิคาย มูลปิณณาสก์ อลคัฏฐปมสูตร. 12/280/187)

การอยู่ร่วมกันในสังคมย่อมจะต้องมีเรื่องที่ต้องกระทบกระทั่งกัน พระพุทธเจ้าสอนให้คนระงับความโกรธ โดยการไม่โกรธตอบต่อบุคคลที่แสดงความโกรธกับตน ซึ่งใน อักโกสกสูตร พระพุทธองค์เปรียบว่า ถ้ามีแขกมาที่บ้านเรา แล้วเราจัดอาหารเครื่องค้ำมาต้อนรับ หากแขก

ผู้มาเยี่ยมไม่รับของเหล่านั้น ของเหล่านั้นย่อมตกกลับคืนเป็นของเรา เหมือนกับที่มีผู้มาว่าเรา หากเราไม่รับคำคำคำนั้นก็คืนไปยังผู้ที่คำเรา และถ้าไปโกรธเขา ก็ไม่มีเวลาที่ไหนมาพิจารณาว่า คำติเตียนของเขานั้นถูกหรือผิดและเรื่องก็จะไม่สิ้นสุด หากเราข่มใจไม่โกรธเสียได้ เท่ากับเรา ชนะตนเองและชนะอีกฝ่ายหนึ่งด้วย ถ้าเราเฉยเสียเขาย่อมจะย้อนกลับดูตัวเองทันทีว่าเขาผิดหรือไม่ ที่พูดหรือแสดงกับเราเช่นนั้น การข่มความโกรธนั้นพูดง่ายแต่ทำยาก เพราะทำยากนี้เอง ที่ทำให้คนใจคอหนักแน่นได้รับการนับถือ คนที่มีสติยับยั้งชั่งใจไม่โกรธเวลาเขาว่า นับว่า ทำประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น แต่คนเช่นนี้คนที่ไม่เข้าถึงธรรม มักจะหาว่าเป็นคนโง่ (สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค อังโกสกุตรที่ 2. 15/631 - 633/195 - 197)

พุทธศาสนากับการศึกษา

พระธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 84,000 พระธรรมขันธ์ ที่ตรัสไว้เมื่อ 2500 ปีกว่านั้น ยังเป็นอมตะ ทนต่อการพิสูจน์ เป็นอกาลิโก คือไม่ล้าสมัย พระสังฆธรรมที่ทนต่อการพิสูจน์เป็นอกาลิโก จัดเข้าตามวิชาการสมัยใหม่ได้มากมายหลายสาขาวิชา เช่น เป็น ศาสนา ปรัชญา ศิลปกรรม สังคมวิทยา วิทยาศาสตร์ จิตวิทยา วัฒนธรรม ศิลปะ อนามัยวิทยา อักษรศาสตร์ วรรณคดี โบราณคดี ตรรกศาสตร์ ศาสนศาสตร์ ถิ่นธิ รัฐศาสตร์ และอื่นๆ (พุทธ ทาสกิกขุ. 2514 : 8 - 9)

ศาสนา คำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา แม้จะมีมากถึง 84,000 อย่าง แบ่งตามลักษณะ เป็น 9 อย่าง มีพระสูตรเป็นต้น แต่เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วมี 3 ประการ คือ เว้นจากการทำชั่ว ทั้งปวง ทำความดีให้ถึงพร้อม ทำจิตใจให้ผ่องแผ้วบริสุทธิ์ มีวิมุต (ความหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด) เป็นสาระสำคัญ เป็นเหมือนเข็มทิศของชีวิต เป็นที่พึ่งแก่มนุษย์ (สุตตันตปิฎก ทิฆนิกาย มหาวรรค มหาปทานสูตร. 10/54/40 - 41)

ปรัชญา ความรู้เรื่องอะไรก็ตามที่ยังเข้าใจไม่ได้เพราะยังไม่ได้ปฏิบัติเสร็จ ยังไม่ได้บรรลุผลนั้นจริงๆ ความรู้นี้จะอยู่ในลักษณะที่เป็นปรัชญา คือระคนอยู่ด้วยความสงสัย และจะมากขึ้นๆ ต่อเมื่อปฏิบัติแล้วรู้จริงแล้ว ก็จะพ้นจากความเป็นปรัชญา ไปอยู่ในรูปศาสนา หรือว่าไปอยู่ในรูปของวิทยาศาสตร์ เช่น คัมภีร์อิทธิธรรมทั้งหมดหรือแทบทั้งหมด หรือว่าหลักเกณฑ์อื่นๆ เช่น เรื่องอริยสัจ เรื่องปฏิจจสมุปบาท (ปัจจัยแห่งสภาวะธรรมอันเป็นที่อาศัยกันเกิดขึ้น)

ศีลธรรม เมื่อมองศาสนาในขั้นต่ำที่เกี่ยวกับสังคมเป็นส่วนใหญ่ ศีลธรรมนั้นหมายถึง เรื่องที่สามารถปฏิบัติได้จริงและเห็นผลทันที ไม่มีข้อสงสัยเหมือนอย่างปรัชญา เช่น ศีล 5 ใน ข้อ 1 ไม่ฆ่าสัตว์ ความหมายนี้คนเราคงไม่สามารถปฏิบัติได้ ไม่ฆ่าเสียเลยก็ทำไม่ได้ จึงมี หลักปฏิบัติว่า ต้องมีจิตไม่ประทุษร้าย มีการตั้งจิตที่จะไม่ประทุษร้ายชีวิตร่างกายของผู้อื่น แม้จะ โดนทำให้ เจ็บปวด กบ ปู อะไรตายไปบ้างก็ไม่คิดศีลข้อนี้ เพราะไม่มีจิตประทุษร้าย

สังคม คนเป็นสัตว์ชอบอยู่เป็นกลุ่ม เริ่มตั้งแต่กลุ่มครอบครัวจนถึงเป็นชาติ พระพุทธ องค์ทรงแสดงหน้าที่ของแต่ละคนในกลุ่มคน คือในสังคมนั้นๆ ที่พึงปฏิบัติต่อกันเริ่มตั้งแต่คนใน ครอบครัว ในระหว่างพ่อกับลูก จนถึงพระเจ้าแผ่นดินกับประชาชน ประเทศต่อประเทศ โดย ทรงแสดงหน้าที่อันควรปฏิบัติต่อกัน เพื่อผลคือความอยู่เป็นสุขมีความร่มเย็น เช่น หน้าที่ของลูก พึงปฏิบัติต่อพ่อแม่ คือ เลี้ยงดูตอบ ประกอบกิจแทนท่าน สานต่อสกุลวงศ์ ดำรงตนดี สิ้นชีวิตก็ บำเพ็ญกุศลให้ หน้าที่ของพ่อแม่พึงปฏิบัติต่อลูก คือ ห้ามทำชั่ว ให้ทำดี มีการศึกษา หากรรยา และหาทรัพย์ให้ (สุดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค สังคาลกสูตร. 11/199/144) หน้าที่ของ สามีที่พึงปฏิบัติต่อภรรยา คือ ขกย่อง ให้เกียรติ ไม่เจ็บใจ มอบความเป็นใหญ่ (ในบ้าน) ให้ เครื่องแต่งกาย หน้าที่ภรรยาที่พึงปฏิบัติต่อสามี คือ งานการเรือน ใส่ใจเพื่อนและญาติผู้ ไม่ ปลอ่ยตัวปลอ่ยใจ รักษาทรัพย์ไว้ดี มีความขยัน (สุดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค สังคาลก สูตร. 11/201/145) หน้าที่ของเพื่อนที่พึงปฏิบัติต่อกัน คือ สงเคราะห์ ไพเราะคำ ทำดี ไม่มี เปลี่ยน เพียรไว้ใจ ป้องกันภัย ปลอดภัยทรัพย์ ปรับทุกข์ ผูกญาติ (สุดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค สังคาลกสูตร. 11/202/145) หน้าที่ของนายจ้างที่พึงปฏิบัติต่อลูกจ้าง คือ ให้ทำงาน ตามความถนัด ให้ค่าตอบแทนตามส่วนศักดิ์ที่พอเหมาะ สงเคราะห์สวัสดิการ รางวัลขยัน วันหยุด ตามกาล หน้าที่ของลูกจ้างที่พึงปฏิบัติต่อนายจ้าง คือ ทำงานก่อนนายจ้าง เลิกงานหลังนายจ้าง ซื่อสัตย์ ทำงานดี และสรรเสริญนายจ้าง (สุดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค สังคาลกสูตร. 11/203/146) หน้าที่ของผู้ใหญ่พึงปฏิบัติต่อผู้น้อย คือ เว้นจากอคติความลำเอียงเพราะ ชอบ ชัง ภวังค์ ภัย (สุดตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต อคตสูตร. 21/17/17) หน้าที่ของผู้น้อยที่ พึงปฏิบัติต่อผู้ใหญ่ คือ มีความเคารพยำเกรง ซื่อตรง วาง่ายไม่เย่อหยิ่ง รู้จักพอ เลี้ยงง่าย มีกิริ ยาน้อย ประพฤติดี สงบเสงี่ยม ปัญญาดี ไม่คะนอง ไม่ทำให้คนดิเตียน (สุดตันตปิฎก ขุททกนิ กาย ขุททกปาฐ กรณียเมตตสูตร. 25/10/9) เป็นต้น

วิทยาศาสตร์ อริยสัจ 4 คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เรื่องทุกข์ เรื่องเหตุให้เกิดทุกข์ เรื่องความดับทุกข์ ทางให้ถึงความดับทุกข์ อันเป็นหลักการแก้ปัญหาโดยวิธีการใช้เหตุผล หรือที่เรียกว่าวิธีวิทยาศาสตร์ นอกจากนี้วิทยาศาสตร์ยังมีหลายสาขา เช่น ชีววิทยา พระพุทธเจ้า ตรัสถึงเรื่องการก่อกำเนิดของชีวิตว่า เริ่มชีวิตเกิดจากกลละ(เชื้อชีวิต) จากกลละเป็นอัมพพุทะ (น้ำล้างเนื้อ มีลักษณะเป็นเหลวมีสีแดงเรื่อและกลิ่นคาว) จากอัมพพุทะเกิดเป็นเปลี (ก้อนเนื้อ) จากเปลีเป็นฉนะ (ปีศาจสาขา คือ บังเกิดเป็น สิริชะ แขนทั้งสอง ขาทั้งสอง) ต่อจากนั้นมี ผม ขน เล็บ (เป็นต้น) เกิดขึ้น จากนั้นเป็นทารก เมื่อมารดาบริโภคน้ำโภชนาหารอย่างใด ทารกผู้ตั้งอยู่ในครรภ์มารดาก็ยังอดสภาพให้เป็นไปด้วยอาหารอย่างนั้นในครรภ์ นั้น (สูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค อินทกสูตร. 15/803/248) เพศศึกษา ในมหาตมहाสังขยสูตร พระพุทธเจ้า ตรัสถึงเรื่องการตั้งครรภ์ว่า มารดาบิดาอยู่ร่วมกัน มารดามีประจำเดือน มีทารกที่จะมาเกิด ก็เพราะความประชุมพร้อมแห่งปัจจัย 3 ประการอย่างนี้ ทำให้ตั้งครรภ์ (สูตรตันตปิฎก มัชฌิมนิคาย มูลปมณาสก มหาตมहाสังขยสูตร. 12/452/342) ดาราศาสตร์ เรื่อง ดาว กลุ่มดาว ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ จักรวาล พระพุทธเจ้าตรัสในจูฬนิสสูตร ว่าด้วยแสนโกฏิจักรวาลว่า "จักรวาลหนึ่งมีพระจันทร์ พระอาทิตย์ โคจรทั่วทิศ สว่างไสวรุ่งโรจน์ มีโลกจำนวนพัน จักรวาลจำนวนพัน มีพระจันทร์จำนวนพันดวง มีอาทิตย์พันดวง..." ฯลฯ (สูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต จูฬนิสสูตร. 20/520/215)

จิตวิทยา พุทธศาสนาสอนวิธีให้รู้จักจิต บังคับจิต ควบคุมจิต แล้วก็ให้จิตประกอบอยู่ด้วยธรรมะที่ควรประกอบ ก็เลสเกิดไม่ได้ จนหมดกิเลสไป การทำกรรมฐาน (ที่ตั้งแห่งการงาน ในที่นี้หมายถึงงานทางจิต คือ การฝึกอบรมจิต มี 2 ประเภท คือ สมถกรรมฐาน อุบายสงบทางใจ และ วิปัสสนากรรมฐาน อุบายเรื่องปัญญา) ทำวิปัสสนา (ทำจิตให้เห็นแจ้ง คือ เห็นตรงต่อความเป็นจริงรู้ชัดภาวะของสิ่งทั้งหลายตามที่มันเป็นของมัน) อานาปานสติ (การกำหนดลมหายใจเข้าออก) เป็นจิตวิทยาที่จำเป็น ส่วนจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการสังคมก็มีอยู่มาก ได้แก่ จิตวิทยาสำหรับผู้เรียน จิตวิทยาสำหรับครองเรือน จิตวิทยาสำหรับครองใจคน และจิตวิทยาทางเพศ ซึ่งมีอยู่ในกุฎาลชาดก (สูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก ภาค 2 กุฎาลชาดก. 28/305/81) เป็นต้น

วัฒนธรรม วิธีชีวิตของคนไทยนั้นมีรากฐานจากพระพุทธศาสนา ฤดูกาลที่ผ่านเวียนไป ไม่ได้ว่างเว้นจากงานพิธีทางพระพุทธศาสนา ตั้งแต่เรื่องทางพระพุทธศาสนาโดยตรง เช่น วิสาขบูชา มาฆบูชา อาสาฬหบูชา เข้าพรรษา ออกพรรษา กฐิน เป็นต้น เรื่องที่เกี่ยวข้องกับวงจรชีวิตของบุคคล เช่น ตั้งชื่อ บวช แต่งงาน ทำบุญอายุ พิธีศพ เป็นต้น และที่จัดให้เข้ากับคติ

ของพระพุทธศาสนา เช่น วันขึ้นปีใหม่ ตรุษสงกรานต์ สารท ลอยกระทง เป็นต้น ส่วนที่เป็น คติธรรม เช่น ความเมตตาอารี ความขี้มเข้มแจ่มใส ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การให้อภัย ในด้าน ภาษา ก็มีคำบาลีและสันสกฤตที่มาจากพุทธศาสนาปะปนอยู่มากมายในภาษาไทย เช่น คำว่า สุข ทุกข์ อาหาร ภาษา ชะตะ มรณะ รสนิยม เป็นต้น แม้ถ้อยคำสามัญที่ใช้ในชีวิตประจำวันก็เป็น คำที่มาจากบาลีสันสกฤตเป็นส่วนมาก ด้านวัตถุ เช่น โบสถ์ วิหาร ศาลา เจดีย์ ด้านปฏิมากรรม เช่น พระพุทธรูป ด้านวรรณกรรม เช่น หนังสือมหาชาติ สามัคคีเภทคำฉันท์ ไตรภูมิพระร่วง ปฐมสมโพธิกถา จันทโครพ และสังข์ทอง เป็นต้น ด้านสังคีตศิลป์ เช่น มีเพลงพระเจ้าลอยลาด เพลงดวงพระธาตุ เป็นต้น ด้านนาฏศิลป์ เช่น มีรำพุทธรูชา ด้านจิตรกรรม เช่น จิตรกรรมฝาผนังเรื่องพระพุทธประวัติ ทศชาติ เป็นต้น (พระญาณวโรดม. 2538 : 61 - 65)

ศิลปะ ในทัศนะของท่านพุทธทาสนั่นศิลปะไม่เกี่ยวข้องกับวัตถุ แต่เป็นเรื่องของการ ประพฤติการกระทำการนึกคิด ดังคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ตรัสว่า "จงปฏิบัติให้งดงามในเบื้องต้น งดงามในท่ามกลาง ให้งดงามในเบื้องปลาย อาทิกลุยาณํ มชฺฌมกลุยาณํ ปรีโยสานกลุยาณํ" คือ การประพฤติปฏิบัติ กาย วาจา ใจ ให้งดงามยิ่งๆ ขึ้นไป ใครเห็นแล้วต้องรัก

อนามัย คือความสมบูรณ์ด้วยกำลังหรือความปกติของกำลังของสมรรถภาพ และจิตใจ โรคภัยไข้เจ็บของมนุษย์สมัยนี้แทบทั้งหมดมีมูลมาจากการขาดอนามัยทางจิต เพราะจิตไม่ดี ไม่ได้ได้รับการพักผ่อน นอนหลับยาก วิตกกังวลเพราะกิเลสมาก มักโลภ มักโกรธ มักหลง

อักษรศาสตร์ หลักอักษรศาสตร์ของภาษาไทย ก็ถอดรูปออกมาจากหลักอักษรศาสตร์ ของภาษาบาลี การต่อคำออกเสียงที่เรียกว่าสนธิ การสมาสคำหลายคำให้เหลือน้อยคำ ให้ความหมายกว้าง เป็นเรื่องของไวยากรณ์ทั้งหมดคนนั้นมีอยู่ในพระไตรปิฎก

วรรณคดี เป็นความไพเราะที่ทรงคุณค่าสูงยิ่ง เช่น สักกปัญหสูตร แต่งเป็นกาพย์กลอน พรรณาลักษณะของความรักอย่างหนุ่มสาว แต่แปลความหมายเป็นเรื่องของพระอรหันต์ (สุดตันต ปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค สักกปัญหสูตร. 10/248/199 - 200)

ประวัติศาสตร์ ในพระไตรปิฎก เต็มไปด้วยความรู้ทางประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะ ประวัติศาสตร์ของประเทศอินเดีย ถ้าจะเขียนโบราณคดีของประเทศอินเดียเกี่ยวกับมนุษย์ เกี่ยวกับการปกครอง เกี่ยวกับเศรษฐกิจ เกี่ยวกับอะไรก็ตามของประเทศอินเดียสมัยโบราณ มีมากแ่ง หลายมุม เครื่องดนตรีบางอย่างที่เอ่ยถึงในพระคัมภีร์เหล่านั้น เดียวนี้ไม่มีแล้ว

ตรรกศาสตร์ คัมภีร์พระไตรปิฎกส่วนที่ 3 ที่เรียกว่าอภิธรรมปิฎก เต็มไปด้วยตรรก ศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคัมภีร์ที่เรียกว่า คัมภีร์กถาวัตถุ วิธีพูดอย่างตรรกศาสตร์เมื่อสองพันกว่า ปีมาแล้ว เช่น คำพูดของพระพุทธเจ้าที่ท่านจะทรมานคนเจ้าทิฐิภูมิมานะ ในลักษณะเป็นปาฏิหาริย์

ท่านทำให้คนที่เห็นศัตรูต้องพ่ายแพ้ไปด้วยคำพูดที่เต็มไปด้วยศรัทธา หรือในอาภาโสสนิทัสโนติกถา ว่าด้วยเรื่องอากาศเป็นของเห็นได้ อาม-อากาศเป็นของเห็นได้ ไซหรือไม์ ตอบ-ไซ อาม-อากาศเป็นรูปกระทบที่ตามาสู่คลองแห่งจักขุหรือ ตอบ-ไม์พึงกล่าวอย่างนั้น...ฯลฯ (อภิธรรมปิฎก กถาวัตถุปรกณ อากาโสสนิทัสโนติกถา. 37/1113-1116/450-451)

ศาสนศาสตร์ วิชาว่าด้วยศาสนา ในศาสนาอื่นยกเอาพระเจ้าเป็นใหญ่ ในพุทธศาสนาถือพระธรรมเป็นใหญ่ เป็นของศักดิ์สิทธิ์สูงสุดวิพากษ์วิจารณ์ไม่ได้ เหมือนกับพระเจ้า ในลักษณะเช่นนี้จึงเป็นเรื่องของศาสนศาสตร์ หน้าที่ของพระเจ้าจะลงโทษคนที่ทำผิด จะให้รางวัลคนที่ทำดี จะช่วยคนที่ทำดี ในพุทธศาสนาก็มีสิ่งที่จะลงโทษคนทำผิด จะช่วยคนทำดี เราเรียกว่า พระธรรม หรือกฎแห่งกรรม

ลัทธิ ศาสนาที่เขาเชื่อพระเจ้าหรือเชื่อบุคคลผู้แทนพระเจ้านั้นเขาทำได้ แต่ในพุทธศาสนานั้นทำไม่ได้ ลัทธิจึงไม่มีในพุทธศาสนาที่ถูกต้อง แต่เกิดขึ้นเพราะคนถือผิดตามความพอใจของตัวเอง เป็นลัทธินี้ หมู่นี้ คณะนี้ อาจารย์นี้ ซึ่งเป็นอันตรายต่อศาสนามากกว่าจะเป็นผลดี

รัฐศาสตร์ พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่าในโลกนี้ถือว่าอำนาจเป็นใหญ่ ฉะนั้นอย่าไปเล่นกับอำนาจ พระเจ้าพระสงฆ์ก็ต้องยอมผ่อนผัน หากมีอำนาจบังคับแล้วก็ปล่อยไปตามใจเขา ศาสนาตกอยู่ในฐานะเป็นเครื่องมือทางรัฐประศาสนโยบายมานานแล้ว ตั้งแต่ครั้งพุทธกาลกระทั่งปัจจุบัน (พุทธทาสภิกขุ. 2514 : 6 - 41) อำนาจอธิปไตยของพระพุทธองค์ตรัสไว้ว่ามี 3 อย่าง คือ อัตตาทิปไตย (ถือตนเองเป็นใหญ่ เทียบได้กับระบอบเผด็จการ) โลกาทิปไตย (กระแสโลกเป็นใหญ่ หรือคนส่วนมาก) และธรรมาทิปไตย (มีธรรม คือ ความถูกต้องเป็นใหญ่) (สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต ทุกนิบาต ติกนิบาต อธิปไตยสูตร. 20/479/139 - 141)

นิติศาสตร์ คือ พระวินัยปิฎกทั้งหมด

ครูศาสตร์ หรือวิชาครู ในสังขสูตร กล่าวถึงคุณสมบัติของครูไว้ว่า ต้องวางตนดี มีใจหนัก รักศึกษา ว่ากล่าว เราได้แย่ง แง่งให้ง่าย ร้ายไม่นำ (สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต สังขสูตรที่ 2. 23/34/33)

วิจัย คือ วิจัยสัมโพชฌงค์ 7 เป็นการวิจัยธรรม (ธมฺมวิจโย)

พุทธศาสนากับสาขาวิชาต่างๆ ยังมีรายละเอียดในแต่ละสาขาวิชาอีกมาก ซึ่งพระพุทธวจนะตรัสไว้เมื่อ 2500 ปีมาแล้ว แต่ยังเป็นอมตะ ไม่ล้าสมัย มีหลักการสอนที่ดี แต่การสอน การฝึกให้ปฏิบัติสิ่งที่ดีเป็นสิ่งสำคัญ หากไม่มีคนปฏิบัติสังคมก็ไม่ดีขึ้น

มีคำกล่าวว่า "ผู้ที่ยังไม่เกิดหรือผู้ที่ตายไปแล้ว ยังดีกว่าผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษาซึ่งยังมีชีวิตอยู่" แสดงให้เห็นถึงคุณค่าของการศึกษาที่มีต่อชีวิตมนุษย์ มารดาบิดาและผู้มีเมตตาทั่วไป จึงอุปการะให้การศึกษาแก่เด็กของตน ถึงจะให้อย่างอื่นไม่ได้ก็พยายามให้การศึกษา เพราะวิชา เป็นทรัพย์ที่ติดตัวทำให้สามารถดำรงตนได้ (สมเด็จพระญาณสังวร. 2540 : 11) ประเทศไทยตั้งแต่ โบราณสมัยสืบมานั้น ก็มีการถ่ายทอดความรู้หรือจะเรียกว่ามีระบบการศึกษาแบบไทย ที่เป็น วัฒนธรรมแบบไทยโดยเฉพาะ คือ ไม่มีโรงเรียน ไม่มีหลักสูตรการศึกษา ไม่มีครูอาชีพ และไม่มี ใบรับรองวิทยฐานะของการศึกษา แต่ก็เป็นการศึกษาที่มีประสิทธิภาพพอสมควร เพราะเป็นการ สืบทอดและสร้างสรรค์วัฒนธรรมโดยอัตโนมัติ และได้เน้นเรื่องการประพฤติตนเป็นคนดี สามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมด้วยความสงบสุข ตรงกับที่หลักสูตรประถมศึกษาใน ปัจจุบันกำหนดเป้าหมายไว้เช่นเดียวกัน ผู้ที่ได้รับการศึกษาสมัยโบราณจำนวนไม่มากนัก สามารถอ่านออกเขียนได้คิดคำนวณได้ และส่วนใหญ่รับการศึกษาด้านอาชีพศึกษาภายในครอบครัว จนสามารถสืบทอดอาชีพของสกุลวงศ์ได้อย่างดี ช่างไทยมีผลงานด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม และงานศิลปกรรมต่างๆ ที่สามารถอวดชาวโลกได้ การศึกษาดังกล่าวนี มีกระบวนการถ่ายทอดความรู้ อันเป็นทั้งความคิดความเชื่อภายใต้อุดมการณ์สังคมพุทธศาสนา และค่านิยมตามประเพณีในสังคมขณะนั้น การศึกษาของไทยผูกพันอยู่กับสถาบันศาสนา คือ วัด และพระสงฆ์ สนธิแน่นแนบแยกกันไม่ออก การสอนเรียกว่าต่อหนังสือคือเรียงตัวเข้ามาทีละคน ใครปัญญาทึบท่านก็ต่อให้แต่น้อย ใครปัญญาไวก็ต่อให้มาก เมื่อต่อให้คือเขียนต้นฉบับใน กระดานให้ แล้วลูกศิษย์ก็เอาไปเขียนตาม หรืออ่านจนจำแม่นยำตัวได้ หรือลบแม่แบบเขียน ใหม่ได้ จึงต่อให้ใหม่สูงขึ้นอีก เมื่อพ่อแม่เด็กประสงค์จะฝากลูกเข้าเรียนหนังสือกับพระสงฆ์องค์ ใดก็ไปติดต่อกับท่านไว้ก่อน พอถึงวันดีนับเป็นสุโขคติก็นำลูกไปฝากพระ พร้อมทั้งดอกไม้ รูปเทียนเป็นเครื่องสักการะเป็นการขึ้นครูหรือไหว้ครู เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตัวเด็กๆ ลูก ชาวบ้าน เมื่อเรียนเขียนอ่านตัวพยัญชนะและแจกลูกถึงแม่เฒ่าแล้ว อาจารย์ก็ให้อ่านหนังสือ เช่น เรื่องพระมาลัย แต่ไม่นานนักก็ต้องลาพระอาจารย์กลับไปอยู่บ้านเพื่อช่วยพ่อแม่ ทำไร่ ไถนา หรืออาชีพอื่นที่พ่อแม่ทำอยู่ ถ้าพ่อแม่มีกำลังอยู่บ้างก็ให้ลูกเรียนต่อ คราวนี้เป็นการเรียน หนังสือขอม จนอายุครบบรรพชาเป็นเณร เรียนพระธรรมวินัยต่อไป ในตอนนี้อาจ ได้มีโอกาสเรียนเลขธรรมดาหรือหางเลขที่ใช้อยู่ในวิชาโหราศาสตร์ และเรียนเขียนเครื่องหมาย บอกเงินตรา เครื่องหมายบอกขึ้นแรม ตลอดจนเรียนแต่งกลอนหรือเรียนภาษาบาลี ทั้งนี้เป็นไป ตามใจสมัคร จะเรียนได้ยิ่งหย่อนอย่างไรก็แล้วแต่ความรู้ของอาจารย์ หรือถ้าไม่สมัคร เพราะต้อง

การเรียนวิชาชีพโดยเฉพาะ เช่น โหราศาสตร์ คณิตศาสตร์ แพทย์ ช่างวาดเขียน หรือช่างอื่น ๆ ก็ต้องชวนขวายเป็นสืบหาอาจารย์เรียนพิเศษ อาจารย์ที่เวลานี้อาจเป็นพระสงฆ์อยู่ในวัดเดียวกัน หรือต่างวัดกันก็ได้ การศึกษามัธยมก่อนจะลงรูปเป็นระเบียบดีขึ้น เมื่อมีหนังสือมูลบทบรรพกิจเป็นเล่มต้น และหนังสือพิศาลการันต์เป็นเล่มปลาย และหนังสืออื่นๆ อีกไม่กี่เรื่อง แม้กระนั้นเมื่อมีการตีพิมพ์ขึ้นใหม่ๆ ก็ยังเป็นหนังสือตำรา ไม่สู้จะแพร่หลายนัก การศึกษาจึงคาบเกี่ยวกันทั้งเก่าและใหม่ (ทองต่อ กล้วยไม้ ณ อรุณยา. 2526 : 1 - 12)

รัฐบาลเพิ่งจะยื่นมือเข้าจัดการในการศึกษาของประชาชนเป็นครั้งแรก ในปี พ.ศ. 2414 โดยมีการตั้งโรงเรียนแห่งแรกในประเทศไทยในพระบรมมหาราชวัง และออกประกาศเปิดการสอนแก่เด็กๆ ในท้องที่ของตน การมีพระภิกษุสงฆ์ที่มีความสามารถในการสอน กับการมีสถานที่ในวัดเพียงพอแก่การจัดชั้นเรียน นับเป็นสิ่งเร้าสำคัญในการจัดให้มีโรงเรียนขึ้นในประเทศ โดยเฉพาะในขณะที่ยังขาดทุนรอนสำหรับจัดหาสิ่งใหม่ๆ ตั้งแต่ พ.ศ. 2427 เป็นต้นมา มีโรงเรียนตั้งขึ้นในวัดหลายแห่งทั้งในกรุงและหัวเมือง ความยุ่งยากอันเนื่องมาจากการขาดแคลนเงินทุน และขาดครูที่เหมาะสมในสมัยแรกนั้นมีมาก แต่ก็ยังโชคดีที่มีบรรดาพระภิกษุสงฆ์เป็นครูสอนในโรงเรียนมากมาย ในปี พ.ศ. 2435 มีการตั้งโรงเรียนมูลศึกษาขึ้นในวัดทั้งในกรุงและหัวเมือง โดยเจ้าอาวาสเป็นผู้จัดการให้พระภิกษุสงฆ์สอนศิษย์ในวัด การศึกษาของไทยในระยะต่อมาได้เปลี่ยนแปลงไปตามโครงการศึกษา พ.ศ. 2441 ในการขยายการศึกษาตามหัวเมืองเป็นอย่างมาก โดยมีนโยบายให้พระภิกษุสงฆ์ส่งสอนกุลบุตรให้ตั้งอยู่ในธรรมเนียมปฏิบัติ พระภิกษุสงฆ์ได้ช่วยแก้ไขเรื่องความต้องการในเรื่องครูได้ดีที่สุด จึงเห็นได้ว่าฝ่ายสงฆ์เป็นผู้ช่วยเหลือในการขยายการศึกษาตามหัวเมือง ซึ่งสอดคล้องกับประเพณีเดิมที่เด็กเรียนหนังสือตามวัดนั่นเอง ในปี พ.ศ. 2464 มีพระราชบัญญัติประถมศึกษาใช้บังคับแก่เด็กอายุระหว่าง 7 - 14 ปี ให้เข้าโรงเรียน โดยมีผลใช้บังคับทั่วประเทศเมื่อปี พ.ศ. 2478 ระหว่างปี พ.ศ. 2464 ถึง พ.ศ. 2474 นั้น จำนวนนักเรียนเพิ่มขึ้นจาก 141,508 คน เป็น 788,846 คน ทำให้วัดจำนวนหลายวัดต้องดัดแปลงศาลาเป็นโรงเรียนประชาบาล ในปี พ.ศ. 2474 มีโรงเรียนที่ดำเนินการโดยวัดเป็นจำนวนถึง 4,688 แห่ง หรือร้อยละ 85.6 และมีโรงเรียนชั้นประถม มัธยม ที่อยู่ในบริเวณวัด 4,911 โรงเรียน หรือร้อยละ 71.3 ในระยะเวลาแห่งการขยายตัวเช่นนั้น พระภิกษุสงฆ์เป็นผู้ดำเนินการ หรือเป็นครูสอนโดยตลอด ในปี พ.ศ. 2476 มีโรงเรียน 1,543 แห่ง ที่คณะสงฆ์เป็นผู้ดำเนินการ ในปี พ.ศ. 2482 มีโรงเรียนรัฐบาล 429 แห่ง โรงเรียนประชาบาล 10,768 แห่ง โรงเรียนเทศบาล 304 แห่ง และโรงเรียนราษฎร์ 1,308 แห่ง ในต่างจังหวัดส่วนมากโรงเรียนเหล่านี้อยู่ในบริเวณวัด อย่างไรก็ดี

พระสงฆ์เริ่มค่อยๆ เลิกทำหน้าที่สอนในโรงเรียน เนื่องจากรัฐบาลสามารถช่วยเหลือตนเองได้ หลังจากปี พ.ศ.2474 จำนวนโรงเรียนวัดลดลง เมื่อท้องถิ่นได้สร้างโรงเรียนใหม่ขึ้นเพื่อให้ทันตามความต้องการแก่นักเรียนที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ในปี พ.ศ.2501 จำนวนนักเรียนทั้งสิ้นมีถึง 4,040,609 คน ในปีนั้นมีโรงเรียนที่อยู่ในบริเวณวัดจำนวน 10,582 แห่ง ในโรงเรียนประถม และมัธยมทั้งสิ้น 25,133 โรงเรียน โดยนับดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงคุณค่าของสถาบันพระพุทธศาสนา ที่มีต่อการศึกษาของประชาชนและของสังคมในส่วนรวม พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันที่มีความสำคัญ ต่อการศึกษาของชาวไทยมาเป็นเวลาหลายศตวรรษ ก่อนที่รัฐบาลจะได้ยื่นมือเข้าจัดการการศึกษา แก่ประชาชน มิฉะนั้นแล้วคนไทยส่วนมากก็อาจจะเป็นผู้ไม่รู้หนังสือก็ได้ นอกจากนั้นยังเป็น ปัจจัยชั้นรากฐานที่สำคัญที่สุด ในการช่วยแก้ปัญหาเรื่องความขาดแคลนครูและสถานที่ ซึ่งมีส่วน ทำให้โครงการศึกษาของชาติบรรลุผลสำเร็จได้ แต่ที่สำคัญก็ถือเป็นส่วนหนึ่งที่แสดงให้เห็นความ สัมพันธ์อันใกล้ชิด ระหว่างพระพุทธศาสนากับประชาชนชาวไทย ซึ่งจะเห็นว่ตั้งแต่อดีตมา แม้ในเรื่องของการศึกษาก็ต้องพึ่งพระพุทธศาสนาตลอด จนถึงสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อ พ.ศ. 2475 หน้าที่อันสำคัญเช่นนั้น จึงได้เปลี่ยนไปอยู่ในความรับผิดชอบของรัฐบาล ส่วนการศึกษาในระดับอุดมศึกษานั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 ทรง จัดตั้งมหาวิทยาลัยขึ้นเป็นแห่งแรกในประเทศไทย คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. 2459 ที่กรุงเทพมหานคร (สุทธิพงษ์ ดันตยาพิศาลสุทธิ. 2533 : 1 - 5)

ศาสนากับการศึกษา คือ กระบวนการพัฒนาชีวิตมนุษย์ไปสู่ความสูงสุดในด้านต่างๆ ได้แก่ ร่างกาย สังคม อารมณ์ และปัญญา การพัฒนาด้านร่างกาย คือให้สุขภาพร่างกายแข็งแรง ปราศจากโรค โดยการเอาใจใส่คำนึงถึงธรรมชาติ รู้จักใช้ธรรมชาติอย่างมีเหตุผล พัฒนาทาง สังคม คือการไม่เบียดเบียนผู้อื่น ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีระเบียบวินัย มีความเพียร ประกอบ อาชีพสุจริต พัฒนาอารมณ์ คือการฝึกอบรมจิตใจให้ดีงาม พัฒนาทางปัญญา คือการศึกษาให้มี ความรู้ความเข้าใจวิชาการอย่างแท้จริง ปราศจากอคติด้วยความบริสุทธิ์ใจ สามารถแก้ไขปัญหา ชีวิตได้ (เดือน คำดี. 2531 : 246 - 249) การศึกษาเพื่อให้เกิดปัญญานั้นต้องเป็นการศึกษาที่รู้จริง ถึงผลและปฏิบัติได้ เช่น ฟังเรื่องศีล 5 แล้วรู้ จำ และเข้าใจ แต่จะเว้นการกระทำนั้นได้เท่าใด เมื่อพิจารณาที่ตัวเองทุกคนก็จะรู้ได้ว่า ทำได้บ้างไม่ได้บ้าง อยากทำบ้างไม่อยากจะทำบ้าง ก็แสดงว่า ยังทำดีทำชั่วกันอยู่ ทั้งที่รู้ว่าควรหรือไม่ควร ก็เพราะลุ่มอนาถของตัณหา คือ โลภอยากได้ขึ้นมา ก็ต้องเอาให้ได้ โกรธมีโทสะขึ้นมาก็ต้องทำร้ายเขาให้ได้ หลงขึ้นมาก็ต้องว่ากันไปตามที่หลงนั้น

ดังนี้เรียกว่า กำลังปัญญายังไม่พอ การศึกษายังไม่บรรลุผล ปัญญาที่รู้แล้วก็จะได้ตัดได้ต้องปฏิบัติให้ถึงขั้นตอน ถ้ายังไม่ถึงขั้นตอนก็ไม่ได้ แต่ถ้าถึงขั้นตอนแล้ว ได้แสงอะไรแห่เข้าไปนิดเดียว ได้ความรู้ที่ละได้ตัดได้ทันที จิตที่ได้ความรู้ที่ละได้ตัดได้ทันทีนั้น อันที่จริงก็เกิดจากการที่ อบรมบ่อยๆ ทำมาเรื่อยๆ จะทำมาในอดีตเท่าใดก็ตามหรือในปัจจุบันก็ตาม เมื่อถึงขั้นถึงตอนแล้วก็จะได้ความรู้ความสำนึกที่ละได้ตัดได้ (สมเด็จพระญาณสังวร. 2539 : 263 - 265) เป้าหมายของศาสนา คือ การนำคำสั่งสอนของศาสดาไปบอกเล่าอบรมสั่งสอน ให้ศาสนิกชนได้ฉลาดขึ้น หูตาสว่างขึ้น ไม่เดินหลงทาง โดยนำตนลงสู่ที่ต่ำ ด้วยความไม่รู้ ด้วยความไม่เข้าใจ (ไตรรงค์ สุวรรณคีรี. 2540 : 14) รากฐานแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศอยู่ที่การศึกษา แม้เราจะมุ่งมั่นในการปฏิรูปทางการเมืองและปฏิรูปทางเศรษฐกิจอย่างไรก็แล้วแต่ ก็มีอาจบรรลุเป้าหมายได้ หากขาดซึ่งทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพและคุณธรรม (อนุสรณ์ ธรรมใจ. 2540 : 12) มหาวิทยาลัยหรือสถาบันการศึกษาทั่วไป จึงไม่ควรเป็นแต่แหล่งสอนวิชาชีพเพื่อไปทำมาหากินเท่านั้น ควรจะเป็นแหล่งที่สอนมนุษยชาติให้ต่อยอดด้วยคุณธรรม เพื่อจะได้ทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่า และมีประสิทธิภาพ มีศีล มีกัลยาณธรรม ไม่เบียดเบียนกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รัก และสามัคคีกัน (ประยงค์ สุวรรณบุบผา. 2540 : 59)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะที่ 8 (2540 - 2544) มีเป้าหมายที่สำคัญ คือ การมีสังคมที่พึงปรารถนา ครอบคลุมอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง และประเทศชาติมั่นคง ในการพัฒนาคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว วิชัย วงษ์ใหญ่ (2540 : 1 - 25) กล่าวว่า จะต้องมียุทธศาสตร์ของการพัฒนาเยาวชน ให้เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม ก็โดยการฝึกความมีวินัย สนใจใฝ่รู้ ควบคุมตนเอง รับผิดชอบ มีเหตุผล ซื่อสัตย์ และขยัน การฝึกให้คนเป็นคนเก่งก็ด้วยการจัดการศึกษาตามสภาพความเป็นจริง โดยออกแบบการเรียนการสอน วิธีสอน กิจกรรม ให้เหมาะสมกับการเสริมสร้างศักยภาพของแต่ละบุคคล เพราะเด็กแต่ละบุคคลต่างมีความสามารถหรือความเก่งพิเศษ ความถนัดและความสนใจที่ต่างกัน และปัจจัยที่ทำให้เด็กมีความสุขก็คือ การสร้างบรรยากาศในโรงเรียนให้สะอาดร่มรื่นน่าอยู่ ครูต้องสอนดีและใจดี เพื่อนต้องเป็นคนที่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ชอบช่วยเหลือ ไม่เกรงและรังแกเพื่อน สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยที่ทำให้เด็กอยากมาเรียน คือ รักโรงเรียน รักครู และรักเพื่อน ซึ่งหลักการดังกล่าวสอดคล้องกับ หลักการสอน วิธีสอน องค์ประกอบของการเรียนรู้คุณธรรมที่ยังความสำเร็จ คุณธรรมสำหรับครู และคุณธรรมสำหรับผู้เรียน ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสอนไว้

หลักการสอนของพระพุทธเจ้า

หลักการสอนของพระพุทธเจ้า ใน โคตมสูตร (สูตรต้นปิฎก อังคุตตรนิกาย ดิกกนิบาต โคตมสูตร 20/565/264) มี 3 ประการ คือ

1. อภิญญาหิ ภิกขเว ทุมมํ รู้ด้วยปัญญาอันยิ่งแล้วจึงแสดงธรรม (เลือกเรื่องและวิธีสอนให้เหมาะกับผู้เรียน) เพื่อให้การเรียนการสอนบรรลุผลสูงสุด (อภิญญา) ได้แก่ การพิจารณาพื้นความรู้ อาชีพ ความสนใจ วัย และระดับสติปัญญาของผู้เรียน ทั้งนี้ เพราะคนเรามีความแตกต่างระหว่างบุคคล

พระพุทธเจ้าทรงแบ่ง ระดับสติปัญญาของบุคคล ออกเป็น 4 จำพวก (สูตรต้นปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต ปุคควรรคที่ 4. 21/133/135) คือ

- 1) อุกุมภูติณฺณ ได้แก่ บุคคลที่เพียงได้ยินหัวข้อก็รู้แจ้งแทงตลอด (นักปราชญ์)
- 2) วิปจิตฺตณฺณ ได้แก่ บุคคลที่รู้และเข้าใจต่อเมื่อได้ฟังคำอธิบาย (ฉลาดเฉลียว)
- 3) เนยฺย ได้แก่ บุคคลที่พอจะแนะนำได้สอนได้ (ต้องเคี่ยวเข็ญ)
- 4) ปทปรม ได้แก่ บุคคลที่เปรียบเสมือนไข่ที่ฟักไม่เป็นตัว คือ แม้จะสอนอย่างไร ก็ไม่อาจรู้ไม่อาจเข้าใจ มีหน้าซึ้งกระทำการเป็นปฏิปักษ์อีกด้วย (ไม่เป็นตัว)

2. สนิทานาหิ ภิกขเว ทุมมํ แสดงธรรมมีเหตุ (เพียรยกตัวอย่างประกอบ) การสอนต้องยกตัวอย่างประกอบ (สนิทาน) มีตัวอย่างหรืออาจมีการเปรียบเทียบ มีการสาธิต หรือมีการปฏิบัติจริง เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจได้ง่าย เข้าใจแจ่มแจ้ง เหมือนหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง ส่องประทีปในที่มืด

3. สปปาฏิหาริยาหิ ภิกขเว ทุมมํ แสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ (สรุปคำตอบอย่างกระจ่างชัด) การสอนต้องมีการสรุปให้เห็นชัดเจนเพื่อการเข้าใจง่าย แสดงให้เห็นทั้งข้อดีและข้อเสีย เพื่อให้ผู้เรียนเห็นทั้งประโยชน์และโทษ อย่างกระจ่างชัด (ปาฏิหาริย์) ไม่ใช่ให้ความรู้แต่ด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว คือไม่บอกแต่ด้านดีด้านเดียว หรือบอกแต่ด้านเสียด้านเดียว

วิธีสอนที่พระพุทธเจ้าทรงเน้น

พระพุทธเจ้า ทรงเน้น วิธีสอนแบบให้เรียนรู้ด้วยตนเอง อันเป็นคุณธรรมให้ผู้เรียนเป็นคนมีเหตุผล ดังในบท เกสปุตตสูตร (กาลามสูตร) ว่าด้วย มิให้เชื่อโดยอาการ 10 อย่าง (สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ดิกนิบาต เกสปุตตสูตร. 20/505/179) ประกอบด้วย

1. มา อนุสสเวน	อย่าเชื่อโดยฟังตามกันมาหรือ อย่าเชื่อ ตามเขา
2. มา ปรมุปราย	อย่าเชื่อโดยถือว่าเป็นของดั้งเดิมว่าเป็น ของเก่า
3. มา อิติกิราย	อย่าเชื่อโดยตื่น ข่าวลือ
4. มา ปิฎกสมุปทานเนน	อย่าเชื่อโดยอ้างตำราหนังสือหรือ ถือนันทิก
5. มา ตกุกเหตุ	อย่าเชื่อโดย นึกเอา
6. มา นยเหตุ	อย่าเชื่อโดยคาดคะเนหรือ เดาว์ว่า
7. มา อาการปริวิตกเกน	อย่าเชื่อโดยตรึกตรองตามอาการหรือความ น่าจะเป็น
8. มา ทิฎฐินิหุมานกฺขนติยา	อย่าเชื่อโดยความพอใจ หรือเพราะ เห็นพ้อง
9. มา ภพฺพรูปตาย	อย่าเชื่อโดยเห็นว่าผู้พูดควรเชื่อได้หรือ ต้องชะตา
10. มา สมโณ โน ครุติ	อย่าเชื่อโดยเห็นว่าเป็น อาจารย์เรา

อดุลตนาว ชาเนยยาถ

แต่ให้เฝ้าศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองจนเห็นจริงแล้วจึงเชื่อ

ในปัจจุบันนี้ การศึกษากำลังก้าวหน้ามาก แบ่งเป็นประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา เหมือนอย่างต้นไม้แบ่งเป็น โคนต้น กลางต้น และยอด ทุกๆ คนกำลังมีศึกษาพละทุก คือ ต้นไม้การศึกษาอยู่นี้ จึงได้รับความรู้ซึ่งแปลกหูแปลกตาแปลกใจขึ้นทุกวัน การรับความรู้ตามหลักสูตร เป็นสิ่งที่รัฐบาลเลือกสรรแล้วตามควรแก่สมัย ส่วนการรับรู้นอกหลักสูตร หรือนอกโรงเรียน ซึ่งมีอยู่เป็นอันมาก เป็นเรื่องที่ต้องระมัดระวัง เพราะความรู้บางอย่างเมื่อไปรับมาแล้วทำให้เกิดความหลงเข้าใจผิด คิดเปลี่ยนแปลงขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นชีวิตเนื้อหาของชาติความรู้บางอย่างทำให้ใจแตก ไม่ประพฤติตนอยู่ในทางที่ดี ความรู้บางอย่างก็มีประโยชน์ (สมเด็จพระญาณสังวร. 2540 : 12) ดังนั้น การเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยการยึดหลักไม่ให้เชื่อโดยอาการ 10 อย่างที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ จึงเป็นคุณสมบัติสำคัญที่สุดในการศึกษาทุกระดับ โดยเฉพาะระดับมหาวิทยาลัย อาจจะสำคัญกว่าทักษะและข้อมูล ที่มหาวิทยาลัยพยายามปลูกฝังให้นักศึกษาค้นคว้า เพราะจะทำให้บัณฑิตสามารถเรียนรู้ไปได้ตลอดชีวิต ซึ่งจะตอบสนองต่อชีวิตของเขา และหน้าที่การงานของเขายิ่งกว่า (นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2540 : 13)

องค์ประกอบของการเรียนรู้

พระพุทธเจ้าตรัสต่อพระสงฆ์สาวกของพระองค์ เกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้เกิดองค์ความรู้ หรือความเห็นที่ถูกต้อง ซึ่งเรียกว่า ปัญญาวิมุติสูงสุด (ธรรมเพื่อความเจริญแห่งปัญญา 4) (สูตรต้นตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต อาปัตติกยวรรคที่ 5. 21/248/231) ประกอบด้วย

1. สปุริสสเสโว	คบคนดีมีศีลธรรม (ครูดี)
2. สทฺธมฺมสุสวนิ	ฟังธรรมของท่าน (มีปัญญา)
3. โยนิโสมนสิกาโร	ศึกษาให้เข้าถึงแก่นแท้ (บูรณาการ)
4. ธมฺมานุธมฺมปฏิบัติ	รู้แล้วเข้าใจ ทำได้และปฏิบัติได้ (เชี่ยวชาญกิจ)

คุณธรรมที่ยังความสำเร็จ

ภาวอิทธิปาโท ว่าด้วยอนิสสงส์แห่งอิทธิบาทภาวนา หรือที่เรียกว่า หลักอิทธิบาท 4 มีอยู่ใน ขนวงสสูตร (สูตรต้นตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค ขนวงสสูตร. 10/200/163) ประกอบด้วย

1. จนฺโท รักใคร่พอใจในสิ่งที่จะทำ (ศรัทธา)
2. วิริยํ หมั่นเพียรพยายามด้วยความขยันและอดทน (บากบั่น)
3. จิตฺตํ เอาใจใส่ไม่ละทิ้งจริงจังสม่ำเสมอ (มุ่งมั่น)
4. วิมฺสา ตรวจสอบรอบคอบทุกขั้นตอนเป็นนิจยังกิจสัมฤทธิ์ผล (หมั่นตรวจสอบ)

คุณธรรมสำหรับครู

หลักกัลยาณมิตร 7 มีอยู่ใน สังขสูตรที่ 2 (สูตรต้นตปิฎก อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต สังขสูตรที่ 2. 23/34/33) ประกอบด้วย

1. ปิโย น่ารัก มีกิริยามรรยาท และความประพฤติดี (วางตนดี)
2. กรุ เป็นที่เคารพ มีจิตใจหนักแน่น ไม่หวั่นไหว ทำงานหนัก (มีใจหนัก)
3. ภาวนีโย เป็นผู้ควรสรรเสริญ น่าเชื่อถือ เป็นผู้ใฝ่รู้ ทรงความรู้ (รักศึกษา)
4. วตฺตา ว่ากล่าว ตักเตือนศิษย์ด้วยเมตตา (ว่ากล่าว)
5. วจนฺทโม ให้ซักถาม วิจารณ์ และโต้แย้งได้ (เร้าโต้แย้ง)
6. คมฺภีรญฺจ กตํ กตฺตา พุคถ้อยคำลึกซึ้ง สอนเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่าย (แจ้งให้ง่าย)
7. โน จฏฺฐาเน นิโยชเย ไม่กระทำและไม่แนะนำสั่งสอนไปในทางที่ผิด (ร้ายไม่นำ)

คุณธรรมสำหรับผู้เรียน

ศิษย์พึงบำรุงครูอาจารย์ด้วยสถาน 5 มีอยู่ใน สังคาลสูตร (สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค สังคาลสูตร. 11/200/145) ประกอบด้วย

1. อุฏฐานเนน ลูกขึ้นยืนรับ หรือแสดงความเคารพอย่างอื่นๆ (ลูกค้ำบ)
2. อุปฏฐานเนน เข้าไปหา ช่วยทำกิจธุระของครูอาจารย์ (รับอาสา)
3. สุตสุตสย เชื้อพึงคำแนะนำสั่งสอนของครู (ว่าง่าย)
4. ปาริจริยาย ช่วยเหลือบำรุงตามโอกาสอันควร (ไฝบำรุง)
5. สกุกจัม สิปฺปปฏิคฺคหณเณ สึกฺขาสิลปฺพิทยาด้วยคารพ (มุ่งการเรียน)

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนานั้นได้มีหลักคำสอนต่างๆ เพื่อการศึกษาไว้มากมาย เหมาะสมกับคำกล่าวที่ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสตร์แห่งการศึกษาอย่างแท้จริง

พุทธศาสนากับการเมืองการปกครอง

ใน อัครัญญสูตร พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสถึงที่มาของรัฐไว้ว่า มนุษย์สมัยแรกของโลกมีความเป็นอยู่ไม่ต่างจากสัตว์ แต่ค่อยๆ มีวัฒนธรรมขึ้นโดยลำดับ ด้วยเมื่อบางคนเห็นว่าการกระทำของ คนใดเหมาะสมหรือไม่เหมาะสม ก็จะติชมว่ากล่าวตักเตือนกันเอง แต่การนี้ก่อให้เกิดความบาดหมางและความไม่สงบขึ้น จึงตกลงกันว่าควรสมมติให้บุคคลคนหนึ่งซึ่งเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาในหมู่ชนทั้งหลาย ให้เป็นผู้ว่ากล่าวตักเตือนและลงโทษผู้กระทำผิดได้โดยชอบ โดยพวกเราจะแบ่งผลประโยชน์ เช่น ข้าว ให้แก่ผู้นั้น คำว่า "มหาชนสมมติ" (ผู้ที่มหาชนแต่งตั้ง) "กษัตริย์" (ผู้เป็นใหญ่แห่งนาหรือแผ่นดิน) "ราชา" (ผู้ยังชนทั้งหลายให้สุขใจยิ่ง) จึงเกิดขึ้น กษัตริย์ ก็เกิดจากคนพวกนั้น มิใช่คนพวกอื่น จากคนเสมอกัน มิใช่จากคนไม่เสมอกัน (สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค อัครัญญสูตร. 11/61 - 63/69 - 71)

ประวัติศาสตร์จากอดีตถึงปัจจุบัน รัฐในยุคสมัยต่างๆ จะแสดงตนสัมพันธ์กับพุทธศาสนาแตกต่างกันออกไป ในสมัยราชาธิปไตย พระมหากษัตริย์ตลอดจนขุนนางในราชสำนัก จะเอาใจใส่สถาบันสงฆ์อย่างใกล้ชิด แต่ในยุคของประชาธิปไตย ผู้ปกครองซึ่งเป็นชนชั้นกลางจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับสงฆ์ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้ปกครอง ที่มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม เมื่อทรงบริหารกิจการบ้านเมือง ก็ทรงนำเอาเนื้อหาพุทธธรรมที่มีอยู่ในพระองค์มาแปรเป็นการ

บริหารงาน แต่ผู้ปกครองในรัฐประชาธิปไตยปราศจากรากฐานทางความรู้ในพุทธธรรม การแก้ปัญหาต่างๆ หรือการบริหารงานก็ไม่ได้นำหลักพุทธธรรมมาใช้ แต่จะใช้หลักรัฐศาสตร์และหลักนิติศาสตร์เป็นสำคัญ (สุวรรณา สถาอนันท์ และคณะ. 2538 : 20)

การเมืองการปกครองของประเทศไทยในสมัยกรุงสุโขทัยนั้น นับเป็นการปกครองแบบไทยแท้ กล่าวคือ ราษฎรโดยทั่วไปนับถือพระเจ้าแผ่นดิน ว่าทรงเป็นบิดาของปวงชน พลเมืองทุกคนมีฐานะเป็น "ลูกบ้านลูกเมือง" ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินจะทรงให้ความใกล้ชิด เป็นกันเองเยี่ยงบิดากับบุตร ใครมีทุกข์เดือดร้อนข้องใจ ก็จะไปสั่นกระดิ่งซึ่งแขวนไว้ที่ประตูพระราชวัง เพื่อกราบบังคมทูลร้องทุกข์ได้โดยสะดวก ศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ 1 (จารึกพ่อขุนรามคำแหง) ซึ่งนักนิติศาสตร์ถือกันว่าเป็นธรรมนูญการปกครองฉบับแรกของเมืองไทย กำเนิดขึ้นในศตวรรษเดียวกับกฎบัตรแมกนาคาร์ตา อันเป็นต้นบัญญัติของรัฐธรรมนูญการปกครองของอังกฤษ

พอเริ่มสมัยกรุงศรีอยุธยา ระบอบการปกครองของประเทศไทยเป็นระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์แบบขอม ซึ่งขอมได้รับถ่ายทอดมาจากอินเดียอีกต่อหนึ่ง การที่เป็นดังนี้ ก็เพราะพวกไทยชาติได้ที่มาก่อตั้งอาณาจักรศรีอยุธยาขึ้นนั้น ได้มาอยู่ใกล้ชิดปะปนกับพวกขอมมาช้านาน จนถึงได้ร่วมสมพงศ์วงศ์วานเกี่ยวดองกัน ชนชาวไทยทางใต้ จึงมีลักษณะใกล้เคียงไปทางขอมเป็นอันมาก ตรงกันข้ามกับชาวไทยทางเมืองเหนือ อยู่ห่างไกลจากพวกขอมมาแต่ต้น ช้าในเวลาต่อมายังมีชนชาวไทยเดิมอพยพลงมาจากลานนา มาสะสมเพิ่มเติมมากขึ้น ประเพณีการปกครองของขอมกับของไทยเรา มีลักษณะเหมือนกันอยู่อย่างหนึ่ง ตรงที่ถือเอาญาสิทธิของพระเจ้าแผ่นดินเป็นหลักสำคัญในการปกครอง แต่ต่างกันตรงที่ขอมถือตามลัทธิอินเดีย กล่าวคือถือว่าพระเจ้าแผ่นดินเป็นพระโพธิสัตว์หรือเป็นพระอิศวร พระนารายณ์ อวตารแบ่งภาคลงมาเลี้ยงโลก และอาศัยพราหมณ์เป็นเจ้าดำราในการปกครอง คำสั่งของพระเจ้าแผ่นดินจึงใช้คำว่า "โองการ" เยี่ยงคำสั่งของเทพเจ้าในสรวงสวรรค์ พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในระบอบการปกครองแบบอยุธยา และกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นนั้น เป็นอำนาจที่มากล้นเหลือหลาย ยิ่งใหญ่ ครบถ้วนเหนือทุกสิ่งทุกอย่างบนผืนแผ่นดินภายในพระราชอาณาจักรอย่างแท้จริง แต่การเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ก็มีไว้ว่าจะสุขสบายมากมายอะไร เพราะจะต้องทรงอยู่ภายใต้กฎข้อบังคับ และบทบัญญัติต่างๆ อย่างมากมายตามคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ รวมความว่าพระมหากษัตริย์นั้นจะต้องทรงคุณธรรมเหนือคนธรรมดา จะต้องอยู่ภายใต้กฎข้อบังคับต่างๆ มากมายเยี่ยงนักบวชหลายๆ พระราชอำนาจทั้งหลายที่มีอยู่นั้น จะต้องใช้แต่ในทางที่ถูกที่ควร พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ไทยตามนัยที่กล่าวนี้ จึงมีลักษณะดังที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชนิพนธ์ ไว้ว่า "พระบรมราชานุภาพของพระเจ้าแผ่นดินกรุงสยามนี้ ไม่ได้มีปรากฏ

ในกฎหมายอันใดอันหนึ่ง ด้วยเหตุคือว่า เป็นล้นที่พ้น ไม่มีข้อใด สิ่งอื่นใด หรือผู้ใด จะเป็นผู้บังคับขัดขวางได้ แต่เมื่อว่าตามความเป็นจริงแล้ว พระเจ้าแผ่นดินจะทรงประพฤติกการอันใด ก็ต้องเป็นไปตามทางที่สมควรแลที่เป็นยุติธรรม" (เสถียร สุภโศภณ. 2519 : 110 - 122)

นับตั้งแต่ที่ประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครอง จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบประชาธิปไตย ซึ่งมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 เป็นต้นมา ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ อันเป็นกฎหมายแม่บทสูงสุด ในการปกครองประเทศหลายฉบับ วิวัฒนาการการเมืองการปกครองของชาติที่เปลี่ยนแปลงไปได้มีการประกาศใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของบ้านเมืองตามยุคสมัยต่างๆ บางฉบับก็มิอาจยั่งยืนยาว บางฉบับใช้อยู่ไม่นานเท่าใดก็ถูกยกเลิก แต่ถึงกระนั้นก็เป็นที่น่าสังเกตว่า รัฐธรรมนูญไทยทุกฉบับ มีหลักการสำคัญที่ตรงกันอยู่ข้อหนึ่งคือ ความยึดมั่นในรูปแบบการปกครองระบอบประชาธิปไตย ที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุขของชาติ อำนาจอธิปไตยมาจากปวงชนชาวไทย และพระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจอธิปไตยนั้น ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. 2538 : 1 - 2)

สถาบันพระมหากษัตริย์ปัจจุบัน มิใช่สถาบันที่อยู่เหนือเหตุผล หรือลึกลับอีกต่อไป แต่เป็นสถาบันที่เข้าใจได้ เพราะเป็นสถาบันที่มีหน้าที่และการงานที่จะต้องทำ และเป็นสถาบันที่ทำงานหนักไม่น้อยกว่าใครในสังคมนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงปฏิบัติพระราชภารกิจโดยไม่ว่างวันไม่มีวันหยุด ดังที่เคยมีพระราชดำรัสกับนักหนังสือพิมพ์ต่างประเทศว่า "การเป็นพระเจ้าแผ่นดินนั้นต้องเป็นตลอด 24 ชั่วโมง ไม่มีเวลาหยุดได้" แทนที่ราษฎรจะเข้าถึงพระองค์ได้ด้วยการเข้ามาสั่นกระดิ่ง ตีกลอง ขอเข้าเฝ้าฯ อย่างในสมัยก่อน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินไปถึงตัวราษฎรในทุกหมู่บ้านทุกตำบล ด้วยความห่วงใยและพระมหากรุณา ทรงจัดความเดือนร้อนและความไม่เป็นธรรมต่างๆ ที่ปรากฏให้สิ้นไป โดยที่ราษฎรมิต้องทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา ทรงชักนำให้ราษฎรตั้งอยู่ในศีลธรรม โดยปฏิบัติพระองค์ให้เป็นตัวอย่าง (ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช. 2525 : 42)

การเมืองเป็นเรื่องของการแข่งขัน เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ปรารถนา และการแข่งขันมีอยู่ตลอดเวลาในระดับความเข้มข้นที่แตกต่างกันออกไป ล้วนแล้วแต่อยู่ในกรอบแห่งกาลเวลาของการได้สิ่งของนั้น ซึ่งย่อมมีกำหนดไว้ เช่น ภายหลังการยุบสภา หรือภายหลังการลาออกของนายกรัฐมนตรี หรือการสิ้นสุดวาระโดยปกติ ส่วนกระบวนการแห่งการได้มาซึ่งสิ่งนั้นเป็นที่ประสงค์ของหลายๆ คนนั้น เป็นเรื่องของกติกาที่มีกำหนดไว้ หรือนอกกติกา และอาจพิจารณา

ในเรื่องของความชอบธรรมหรือไม่ชอบธรรมก็ได้ ดังนั้น เมื่อกล่าวว่าการเมืองเป็นเรื่องของการได้อะไร เมื่อใด และอย่างไร นั้น จึงย่อมเกี่ยวกับสถาบันศาสนาในแง่มุมต่างๆ กัน โดยเฉพาะเรื่องศาสนธรรมอันเป็นคำสอนเกี่ยวกับความดีความชั่ว ความชอบธรรมและความไม่ชอบธรรม พฤติกรรมการเมืองเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับกาย วาจา ใจ ในส่วนที่เกี่ยวกับใจ คือ การแสดงออก เช่น การแถลงนโยบาย การหาเสียง การโน้มน้าวจิตใจ การให้คำมั่นสัญญา ส่วนที่เกี่ยวกับกายกรรม คือ การประพฤติปฏิบัติของผู้ที่เกี่ยวข้องในวงการเมือง ไม่ว่าจะเป็นเกี่ยวข้องมาก เช่น ตัวนักการเมืองเอง หรือเกี่ยวข้องน้อย เช่น ประชาชนทั่วไป โดยที่ประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครองเข้าสู่ระบบประชาธิปไตย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 แล้ว จึงย่อมตั้งเป็นข้อสมมติฐานได้ว่า ความคิดความเชื่อและทัศนคติแบบประชาธิปไตย จะได้แพร่กระจายไปสู่ประชาชนพอสมควรแล้วและเมื่อยอมรับว่าประชาธิปไตยเป็นลัทธิที่ดี ย่อมหมายถึงการไม่ขัดแย้งกับหลักธรรมทางศาสนา ซึ่งมุ่งสอนให้คนทำดีและละความชั่ว ความประสงค์ที่จะเห็นว่าการเมืองมีคุณธรรมหรือมีศาสนธรรมเพิ่มมากขึ้นไปอีก โดยเฉพาะในแง่มุมของวจีกรรมและกายกรรม ส่วนที่เป็นวจีกรรม คือ การแสดงออกทางวาจาของผู้เกี่ยวข้องในวงการเมือง ไม่ว่าจะเป็นในโอกาสแห่งการหาเสียงเลือกตั้ง การอภิปรายในรัฐสภาหรือการให้สัมภาษณ์ ส่วนที่เป็นกายกรรม คือ การประพฤติปฏิบัติตน ไม่ว่าจะเป็นในฐานะที่เป็นผู้ได้รับการเลือกตั้งหรือผู้ไม่ได้รับการเลือกตั้ง ไม่ว่าจะเป็นในฐานะที่ได้รับตำแหน่งบริหารควบคู่ไปกับตำแหน่งทางการเมืองหรือไม่ก็ตาม (จิร โชค วีระสัย. 2539 : 32 - 35)

ปัจจุบันมีนักการเมืองบางคนที่สรรสร้างงานต่างๆ มาบังหน้า แท้ที่จริงทำไปเพื่อถอนทุน นอกจากจะแก้ปัญหาชาวบ้านไม่ได้แล้วยังแถมสร้างปัญหาเพิ่มขึ้นอีก นักถอนทุนมองพระเป็นเพียงห้วคะแนน เวลากราบพระก็ไม่ซึมซับธรรมะอะไร ซึ่งเป็นข้อสังเกตอย่างหนึ่งว่า ที่ใดไร้ธรรม ที่นั้นมีแต่ความเลื่อม (สุรวงศ์ วัฒนกุล. 2540 : 55 - 56) แต่ก็มีนักการเมืองหลายท่านที่มีความเข้าใจลึกซึ้ง และปฏิบัติศาสนธรรมอย่างเคร่งครัด ท่านเหล่านั้นมีความเห็นว่า การเมืองไทยควรผสมผสานกับพุทธธรรม โดยชี้ให้เห็นว่า ถ้าหากนักการเมืองประกอบกิจกรรมทางการเมือง บนพื้นฐานพุทธธรรมอย่างเคร่งครัดแล้ว ภาพพจน์ทางการเมืองจะดีขึ้น ระบบการเมืองจะมีความมั่นคง สร้างประโยชน์ให้แก่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศได้ และเป็นเครื่องมือพัฒนาชาติที่มีประสิทธิภาพได้ (พระมหาจรรยา สุทธิญาโณ. 2537 : 43 - 52) การที่จะนำพาเมืองไทยไปรอดนั้น เพียงแค่คณะนักบริหารมืออาชีพที่รอบรู้เชี่ยวชาญเทคนิคการบริหารเศรษฐกิจมหภาค จุลภาคยังไม่เพียงพอ ที่สำคัญต้องมีพลังความชอบธรรมและการนำทางศีลธรรม (เกษียร เตชะพีระ. 2540 : 13) จึงควรทำให้เกิดความเป็นธรรมในสังคมและเสรีภาพของประชาชน โดยการยึดหลักธรรมคืออำนาจ มิใช่ อำนาจคือธรรม (ป๋วย อึ๊งภากรณ์. 2516 : 52)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ได้หันมาให้ความสำคัญต่อคน คือ พัฒนาค้น ถ้าพัฒนาค้นให้มีคุณภาพ ก็จะสามารถแก้ไขปัญหาคอร์รัปชันได้ สำนัก ป.ป.ป. โดยคณะกรรมการประชาสัมพันธ์มีความตระหนักว่า สภาพสังคมในปัจจุบันไม่เอื้ออำนวยให้มีการแก้ปัญหาคอร์รัปชัน จำเป็นจะต้องสร้างค่านิยมเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต ในส่วนของเยาวชน สำนัก ป.ป.ป. ก็ได้ปลูกฝังกันในสถาบันการศึกษาทุกระดับ โดยชี้ให้เห็นผลดีและผลเสียของคอร์รัปชัน ขณะเดียวกันก็ต้องยกย่องผู้กระทำความดี เช่น เก็บของได้แล้วส่งคืนเจ้าของก็มอบเกียรติบัตรให้ ซึ่งนับว่าเป็นวิธีการแก้ปัญหาระยะยาว โดยหวังที่จะให้เยาวชนของชาติมีความซื่อสัตย์สุจริต มีแนวคิดที่จะต่อต้านการทุจริต โดยการไม่ยกย่องและเกลียดชังผู้ที่ทุจริตร้ายแรงจากการคดโกง ซึ่งถ้าทำจุดนี้ได้อย่างทั่วถึงแล้ว ก็จะโยงไปถึงการแก้ปัญหในการซื้อเสียงขายสิทธิได้โดยไม่ต้องแก้กฎหมาย เพราะประชาชนจะเป็นผู้ดูแลพิทักษ์ผลประโยชน์ของส่วนรวมได้ด้วยจิตสำนึกของตนเอง และเมื่อถึงวันนั้นการคอร์รัปชันก็จะหมดไปจากสังคมไทย (ประสิทธิ์ คำราชย์. 2540 : 3 - 5)

หลักธรรมสำหรับนักปกครอง

หลักในการปกครอง เพื่อให้เกิดความผาสุกและความยุติธรรมในสังคม จนถึงกำหนดเป็นราชจริยวัตร ที่พระมหากษัตริย์ไทยจะต้องทรงประพฤติปฏิบัติตาม "รัฐธรรมนูญ" มีมากมายหลายบทด้วยกัน เช่น สังคหวัตถุ 4 คือ ทาน ปิยวาจา อุดมจริยา สมานตุตตา โอบอ้อมอารี วิจิไพเราะ สงเคราะห์ประชาชน วางตนพอดี (สุดตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต สังคหสูตร. 21/32/32-33) และที่สำคัญเรียกว่า ทศพิธราชธรรม หรือ ราชธรรม 10 ซึ่งมีอยู่ในมหาหังสชาดก (สุดตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก ภาค 2 มหาหังสชาดก. 28/240/62) โดยใน 5 ข้อแรก เป็นคุณธรรมที่ก่อให้เกิดพระคุณ และ 5 ข้อหลัง เป็นคุณธรรมที่ก่อให้เกิดพระเดช

1. ทาน - ทาน หมายถึง การให้ด้วยความยินดีและเต็มใจ แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ ธรรมทาน ได้แก่ ให้ความรู้ วิทยาการ ให้คำแนะนำ ให้ขวัญกำลังใจ อามิสทาน ได้แก่ การให้สิ่งของ และอภัยทาน ได้แก่ การยกโทษไม่ถือโกรธ ไม่อาฆาต ไม่จองเวรแก่กันและกัน การให้อภัย ซึ่งผู้ให้ไม่เสียอะไรแต่ให้กันได้ยากที่สุด การให้นั้นให้ได้แก่บุคคลทุกระดับ ซึ่งบุคคลในโลกนี้อาจแบ่งออกได้เป็น 3 ระดับ คือ บุคคลระดับที่สูงกว่าเรา ระดับเดียวกับเราและระดับต่ำกว่าเรา การให้แก่บุคคลระดับที่สูงกว่าเราเรียกว่า เป็นการให้เพื่อบูชาคุณ ได้แก่ การให้แก่พ่อแม่

ครูอาจารย์ สมณชีพรามณ์ ตลอดจนผู้มีพระคุณหรือผู้มีอุปการะคุณ การให้แก่บุคคลระดับเดียวกัน ได้แก่ ญาติ มิตรสหาย และการให้แก่บุคคลระดับที่ต่ำกว่าเรา ได้แก่ บุตรบริวาร ตลอดจนบุคคลที่กำลังตกทุกข์ได้ยาก (มีน้ำใจ)

2. สีส - สีล หมายถึง การละเว้นจากความชั่วทั้งปวง ทำความดีให้ถึงพร้อม ถือการรักษาศีล 5 ได้แก่ ไม่ฆ่าสัตว์เบียดเบียนสัตว์ มีความเมตตากรุณาต่อสัตว์และผู้อื่น ไม่ลักทรัพย์ ช่วยดูแลทรัพย์สินของผู้อื่นมิให้เสียหาย ไม่พูดเท็จ มีวาจาอ่อนหวานและพูดแต่คำจริง ไม่ประพฤติดิฉินในกาม มีความยินดีในคู่ครองของตน ไม่ดื่มน้ำเมา มีสติยังคิด (ไม่ทำบาป)

3. ปริจาค - บริจาค หมายถึง การเสียสละ เป็นลักษณะการยอมเสียส่วนน้อยเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ ดังคำสอนในพุทธศาสนาที่ว่า พึงสละทรัพย์เพื่อรักษาอวัยวะ พึงสละอวัยวะเพื่อรักษาชีวิต และพึงสละทรัพย์ อวัยวะ และแม้ชีวิต เพื่อรักษาธรรมะ คือเป็นการให้ด้วยความจำเป็น ถ้าไม่ยอมเสียสละทรัพย์หรืออวัยวะอาจจะตายได้ หรือเกิดความเสียหายมากจนไม่อาจแก้ไขได้ การเสียสละมี 2 ลักษณะคือ เสียสละวัตถุและเสียสละอารมณ์ การเสียสละวัตถุ ได้แก่ การเสียสละสิ่งของ การเสียสละอารมณ์ ได้แก่ การปลดปล่อยหรือชำระความขุ่นข้องหมองใจที่เกิดจากการกระทำล่วงเกินของคนอื่นออกไป เหมือนกับการอาบน้ำชำระร่างกายให้สะอาด (เสียสละ)

4. อาชฺชวี - อาชฺชวะ หมายถึง ความซื่อตรง ปราศจากมายาสาโดย ปฏิบัติการงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ไม่หลอกลวงประชาชนหรือสมาชิกของหมู่คณะ มีความจริงใจ ปากกับใจตรงกัน ไม่ทำงานเป็นเจ้าเล่ห์กับประชาชน ไม่กลับกลอก ไม่พูดลับหลังอย่างหนึ่งต่อหน้าอย่างหนึ่ง ถ้าคนในสังคมหรือในหมู่คณะจำนวนหนึ่งเป็นคนไม่ซื่อตรง สังคมและหมู่คณะนั้นจะไม่สงบสุข แต่ก็ยังไม่สู้กระไร แต่ถ้านักปกครองหรือหัวหน้าไม่ซื่อตรงแล้ว สังคมและหมู่คณะนั้นจะระส่ำระสายและปั่นป่วนอย่างที่สุด เพราะสังคมและหมู่คณะขาดที่พึ่งขาดหลักที่จะยึดถือ หากคนทั่วไปไม่มีศรัทธาในตัวนักปกครองหรือหัวหน้าแล้ว ความสงบสุขจะมีไม่ได้ (ซื่อตรง)

5. มหฺทว - มหฺทวะ หมายถึง ความอ่อนโยน ไม่ดื้อดึงถือตัว ดูหมิ่นผู้อื่น ผู้คนพอได้เห็นก็มีแต่ความสบายใจ แต่การอ่อนโยนมิได้หมายความว่าอ่อนแอ ความอ่อนโยนนั่นแฝงไว้ด้วยความสง่างามได้ นักปกครองที่ดีจะต้องมีทั้งความอ่อนโยนและเข้มแข็งในเวลาเดียวกัน ความอ่อนโยนเป็นลักษณะที่สำคัญของนักปกครอง เพราะช่วยทำให้ผู้คนเกิดความรักความชื่นชมยินดีที่จะให้ความร่วมมือในกิจการต่างๆ นักปกครองที่หยาบกระด้าง พูดจาถูกคน แม้จะมีความสามารถและเป็นคนตั้งใจทำงาน แต่ก็ไม่อาจโน้มน้าวใจคน ให้คนร่วมมือได้ด้วยความสมัครใจ (อ่อนโยน)

6. ตปี - ตปะ ความหมายเดิมหมายถึงการข่มร่างกายและทรมานตนเองให้ลำบาก เช่น การเผาร่างกายให้ร้อน แต่ในทางพระพุทธศาสนาหมายถึงการเผาผลาญกิเลสตัณหาให้เข้าครอบงำจิตใจ เป็นการกำจัดความเกียจคร้านและความขี้ ไม่หลงอำนาจ สามารถบังคับตนเองมิให้ลุ่มหลง หมกมุ่นกับความสุขจนเป็นเหตุให้เสียการงาน เป็นคนที่มีชีวิตเรียบง่ายไม่มัวเมากับอบายมุข และสิ่งชั่วร้ายทั้งหลาย ซึ่งต้องใช้ความพยายามอย่างมากซึ่งหมายถึงความเพียร (ความเพียร)

7. อุกุโธ - อุกุโธระ หมายถึง การไม่โกรธไม่อาฆาต คือ มีจิตใจมั่นคงไม่ฉุนเฉียว สามารถอดกลั้นความไม่พอใจไว้ได้ มีความสุขุมเยือกเย็น นักปกครองที่ดีจะต้องรับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์ได้อย่างใจเย็น เมื่อคนพูดเสียดสีก็ข่มใจไว้ ไม่แสดงปฏิกิริยาโต้ตอบด้วยอารมณ์ แต่ใช้เหตุผลใช้การพูดจากัน นักปกครองที่ใจเย็นไม่โกรธง่าย จะก่อให้เกิดความรู้สึกรังเกียจคนจะเคารพเลื่อมใส แต่ถ้าใช้อารมณ์เกรี้ยวกราดแล้ว ผู้อยู่ใต้ปกครองอาจจะกลัวเพราะให้กลัวให้โทษเขาได้ แต่ในใจอาจไม่เคารพและจงรักภักดีเพราะไม่เลื่อมใส นักปกครองที่ใช้อารมณ์ง่าย อาจทำให้การพิจารณาเรื่องต่างๆ ไม่ยุติธรรมได้ อาจทำให้การงานเกิดความเสียหายได้ จะไม่มีใครอยากเข้าใกล้ ไม่อยากเสนอความคิดเห็นเพราะกลัวจะโกรธ จะพูดความจริงก็ไม่กล้าเพราะกลัวขัดใจ จะมีแต่คนประจบสอพลอแต่เรื่องดีๆ มาพูด ส่วนเรื่องที่เป็นปัญหาจริงๆ ทำให้คนเดือดร้อนนั้น อาจพากันปิดไว้ ทำให้นักปกครองไม่อาจสร้างสังคมให้เจริญและเป็นสุขได้ (ไม่โกรธ)

8. อวิหีต - อวิหิงสา หมายถึง การไม่เบียดเบียน ไม่ทำให้ผู้อื่นตลอดถึงสัตว์ให้ได้ทุกข์ยาก ไม่กดขี่ข่มเหง ไม่หลงระเหิดในอำนาจ ทำอันตรายต่อร่างกายและทรัพย์สินผู้อื่นโดยอำเภอใจ ไม่ลงโทษแก่คนผิดเกินควรแก่เหตุ การเกณฑ์แรงงานโดยไม่ให้ค่าตอบแทนตามควร การออกกฎหมายหรือระเบียบบังคับไม่ให้คนมีอิสระหรือเสียเปรียบเท่าที่ควร สังคมใดก็ตามที่มีนักปกครองหรือหัวหน้าชอบเบียดเบียนผู้อื่นดังกล่าว จะมีแต่ความยุ่งเหยิงระส่ำระสาย ผู้คนอาจทนไม่ได้และรวมตัวกันใช้ความรุนแรงโต้ตอบ การที่สมาชิกของสังคมเบียดเบียนกันเองนั้นสังคมก็ไม่เป็นปกติสุขอยู่แล้ว ยิ่งถ้าหัวหน้าหรือนักปกครองเป็นผู้กดขี่ข่มเหงเสียเอง ความเดือดร้อนก็ยิ่งจะกระจายไปทุกหนทุกแห่ง เนื่องจากมีอำนาจในมือจึงข่มเหงคนได้ในวงกว้าง อำนาจของหัวหน้าหรือนักปกครองนั้นมีไว้เพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขของคนอื่น ควรใช้อำนาจนั้นด้วยความเมตตา กรุณาสังคมจึงจะสงบสุข (ไม่เบียดเบียน)

9. ขนฺติ - ขันติ หมายถึง การอดทน อดทนต่อสิ่งที่ควรอดทน เช่น โลภะ โทสะ โมหะ สามารถที่ทนต่องานหนัก สามารถเผชิญกับความยากลำบากได้ เมื่อพบอุปสรรคในการทำงานก็ยังเข้มแข็งเด็ดเดี่ยว ไม่ท้อแท้ ความอดทนยังหมายถึง ทนต่อคำเสียดสีถากถางได้ ไม่

คุณธรรมสำหรับผู้เป็นมนุษย์

พระพุทธศาสนาจำแนกสัตว์ไว้ 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ คนและสัตว์ หรือสัตว์ประเสริฐ และสัตว์เดรัจฉาน สัตว์ประเสริฐหมายถึงคนหรือมนุษย์ คำว่า "คน" กับ "มนุษย์" มีลักษณะต่างกันที่การประพฤตินั่น กล่าวคือ คนมักหมายถึงผู้ที่มีความรู้สึกนึกคิดไม่แตกต่างจากสัตว์เดรัจฉาน ส่วนคำว่า "มนุษย์" นั้น หมายถึงความรู้สึกนึกคิดที่ออกจากใจ มีเหตุมีผลของการกระทำทางกาย การพูดจาปราศรัย เป็นประโยชน์ในทางที่ดีกับตนและส่วนรวมหรือสังคม (สมพร เพชรอาวุธ. 2540 : 75) มนุษย์ จึงหมายถึงสัตว์ประเสริฐ คนที่จะได้ชื่อว่าเป็นมนุษย์นั้น ควรจะมีศีลอย่างน้อย 5 ข้อ ศีลเป็นเรื่องของการปกครองตนเอง เป็นการฝึกตนเอง พัฒนาตนเอง เพื่อการอยู่ดี ไม่มีเวรมีภัยกับใคร หากทุกๆ คนประพฤติปฏิบัติได้ สังคมก็จะเกิดความสงบสุขโดยรวม ศีลไม่ใช่ข้อห้ามที่เราแปลว่าข้อห้ามนั้นก็เพื่อความเข้าใจให้ง่าย พระพุทธศาสนาไม่มีการบังคับใคร คำสอนมีแต่การชี้แนะดีหรือชั่ว เป็นเรื่องที่เป็นจริงที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ ลักษณะคำสอนในพระพุทธศาสนา จึงเป็นเสมือนกับฝนที่ตกลงมาจากฟากฟ้า บุคคลที่อยู่ในโลกต้องการฝนก็ต้องเปิดภาชนะเอาไว้ หรือคว่ำภาชนะเอาไว้ก็ไม่ได้รับน้ำฝน แม้ฝนจะตกชุกกับปีช้ำกัลปี ดังนั้น ศาสนาพุทธจึงไม่เข้มงวดกวดขันอะไรกับประชาชน นอกจากผู้ปฏิบัติตนเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา จึงมีกฎเกณฑ์เงื่อนไขบังคับเอาจริงเอาจัง สำหรับประชาชนแล้วก็มีแต่การชี้แจงแนะนำพร่ำสอนให้เกิดความสำนึก พิจารณาเห็นเหตุเห็นผลในการดำเนินชีวิต (นิรนาม. 2539 : 18 - 21) ศีล 5 ที่ว่าเป็นคุณธรรมสำหรับความเป็นมนุษย์ มีอยู่ใน ฎุทฺธนตสูตร (สูตรต้นตปิฎก ที่ฉนิกาย สิลกัณฐวรรค ฎุทฺธนตสูตร. 9/234/166) ประกอบด้วย

1. ปาณาติปาตา เวรมณี	งดเว้นจากการฆ่าสัตว์
2. อทินนาทานา เวรมณี	งดเว้นจากการลักทรัพย์
3. กาเมสุมิฉฉาจารา เวรมณี	งดเว้นจากการผิดในกาม
4. มุสาวาทา เวรมณี	งดเว้นจากการพูดเท็จ
5. สุราเมรยมชชพมาถฐานา เวรมณี	งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา

ปัญหาสังคมในเมืองไทยเราทุกวันนี้ ดูเหมือนจะมาจากเหตุที่คนทั่วไปไม่รู้ว่าอะไรคือศีลธรรม คือไม่รู้ว่าศีลธรรมนั้นต้องมีทั้งศีลและธรรมประกอบกัน จึงจะเป็นผู้มีศีลธรรมโดยบริบูรณ์ คือเมื่องดเว้นจากการฆ่าสัตว์จะต้องมีเมตตาธรรม งดเว้นจากการลักทรัพย์จะต้องมีสัมมาอาชีพ งดเว้นจากการผิดในกามจะต้องมีสทธานโดยพอใจในลูกเมียหรือสามีของตน งดเว้นจากการพูดเท็จต้องมีสัจวาจา งดเว้นจากการดื่มน้ำเมาจะต้องมีสติ (ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช. 2526 : 141)

คุณธรรมสำหรับปกครองจิตใจ

จิตใจของคนเราเปรียบเสมือนน้ำที่มักจะไหลลงสู่ที่ต่ำเสมอ ตามแรงของกิเลสซึ่งเป็นของต่ำทราม ก่อให้เกิดความทุกข์แก่ตนเองและสังคมส่วนรวม เราจึงควรพยายามยกจิตใจของเราไว้ให้สูง เช่น ยกออกจากตัวเราแล้วเก็บไว้ในวิหารบนสวรรค์ชั้นพรหม คุณธรรมสำหรับปกครองจิตใจจึงคล้ายวิหาร 4 ชั้น แต่ละชั้นมีอารมณ์แห่งจิตแตกต่างกันไป เรียกว่า พรหมวิหาร 4 หรือจะนำจิตใจแผ่ออกไปทางทิศต่างๆ ได้แก่ ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลกทั่วสัตว์ทุกเหล่า ในที่ทุกสถาน ดังในบท มหาสุทฺธสณสูตร (สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค มหาสุทฺธสณสูตร. 10/180/146 - 147) ประกอบด้วย

1. เมตตา มีความรักความสงสาร (รักใคร่)
2. กรุณา ให้ความอนุเคราะห์สงเคราะห์ (ให้ความช่วยเหลือ)
3. มุทิตา พลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี (เอื้ออาทร)
4. อุเบกขา วางใจเป็นกลาง (ผ่อนหนักเบา)

ความรักเป็นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ แต่ความเมตตากรุณาทำให้ความเป็นมนุษย์สมบูรณ์ขึ้น หมายถึง ความเผื่อแผ่ความสุขไปยังผู้อื่น มีความพยายามที่จะทำให้ผู้อื่นได้รับความสุขจากการกระทำของตน แทนที่จะจูงใจให้ผู้อื่นสำเร็จในประโยชน์ของตนด้วยการเห็นแก่ตัว มนุษย์จะต้องปฏิรูปจิตใจ ยกกระดับจิตของตัวเองให้สูงขึ้น ต้องชวนช่วยในการสร้างสติปัญญาจากการเรียนรู้กระบวนการต่างๆ ของธรรมชาติ จิตใจที่เป็นไปกับธรรมชาติของอารมณ์ทั้งหลายเหล่านั้น ด้วยความแก่ล้า ไร้ไหวพริบ ไปด้วยความรัก ความชัง ไม่เศร้าโศก อาลัยอาวรณ์จนเกินไป (เชวง เดชะโกศยะ. 2540 : 11)

คุณธรรมสำหรับประชาชน

บ้านเมืองจะสงบสุขได้ นอกจากจะมีผู้ปกครองที่มีศีลธรรมแล้ว ประชาชนในประเทศก็ต้องเป็นคนดีมีศีลธรรมด้วย สังคมและประเทศชาติจึงจะมีความสงบสุขและเจริญรุ่งเรืองอย่างแท้จริง ดังนั้น ประชาชนจะต้องมีคุณธรรมที่เรียกว่า คุณธรรมของคนดี มีอยู่ใน ธรรมบัญญัติว่าด้วย สัปปริสธรรม 7 ประการ (สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต ธรรมัญญสูตร. 23/65/91) ประกอบด้วย

1. ฌมฺมณฺณญํ รู้จักธรรม รู้จักธรรมชาติของสรรพสิ่ง รู้สภาพความเป็นจริง (รู้จักเหตุ)
2. อตฺตณฺณญํ รู้จักอรรถ รู้ว่าอะไรผิดอะไรถูก อะไรควรหรือไม่ควร (รู้จักผล)
3. อตฺตณฺณญํ รู้จักตน รู้สถานภาพตนเอง (รู้จักตน)
4. มตฺตณฺณญํ รู้จักประมาณ รู้จักความพอดี พอเหมาะ พอควร (รู้จักประมาณ)
5. กาลณญํ รู้จักกาล รู้จักกาละเทศะ (รู้จักกาล)
6. ปุริสณฺณญํ รู้จักบริษัท สถานที่ใดควรหรือไม่ควรเข้าไป (รู้จักเลือกการสมาคม)
7. ปุคฺคณฺณญํ รู้จักเลือกคบคน คบคนดีไม่คบคนชั่ว (รู้จักเลือกคบคน)

คุณธรรมที่เป็นมงคลชีวิต

พระผู้มีพระภาค ทรงสอนแก่ท้าวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ให้ประพฤติปฏิบัติธรรม 38 ประการ บุคคลใดได้กระทำความดีแล้ว ย่อมก่อให้เกิดความสุขกายสบายใจ เป็นมงคลสูงสุดแก่ชีวิต เรียกว่าอุดมมงคล หรือ มงคล 38 มีอยู่ใน มงคลสูตร (สูตรต้นตปิฎก ขุททกนิกาย ขุททกปาฐ มงคลสูตร. 25/5-6/2-3) ประกอบด้วย

1. อเสวนา จ พาลานํ	ไม่คบคนพาล
2. ปณฺฑิตานญจ เสวนา	คบบัณฑิต
3. ปุชฺชา จ ปุชฺณียานํ
เอตมฺมมงคลมุตฺตมํ.	บูชาผู้ควรบูชา (พินิจบูชา)
นี่เป็นอุดมมงคล
4. ปฏฺฐูปเทศวาโส จ	อยู่ในประเทศอันสมควร (สภาวะแวดล้อมดี)
5. ปุพฺเพ จ กตปุญฺญตา	เคยทำบุญไว้ในกาลก่อน (มีบุญเก่า)
6. อตฺตสมฺมาปณฺธิ จ
เอตมฺมมงคลมุตฺตมํ.	ตั้งตนไว้ชอบ (เฝ้ารักษาดน)
นี่เป็นอุดมมงคล
7. พาหุสจฺจญจ	สดับตรับฟังมาก (เป็นคนรอบรู้)
8. สิปฺปปญฺจ	ศิลปะ (เป็นผู้ชำนาญการ)
9. วินโย จ สุสิกฺขิตฺโต	ศึกษาวินัยดี (แตกฉานระเบียบ)
10. สุภาสิตา จ ยา วาจา
เอตมฺมมงคลมุตฺตมํ.	วาจาสุภาษิต (เรียบร้อยวาจา)
นี่เป็นอุดมมงคล

11. มาตาปิตุอุปภูฐาน	บำรุงบิดามารดา
12. ปุตุต	สงเคราะห์บุตร (บุตร)
13. ทารุสส สงคโ	ภรรยา (ภรรยา สามี)
14. อนากุลา จ กมฺมุนดา เอตมฺมจฺจลฺมุตฺตม.	การทำงานอันไม่อาภูล (จัดการงานดี) นี้เป็นอุดมมงคล
15. ทานญจ	ทาน (มีความเอื้อเฟื้อ)
16. ฐมฺมจริยา จ	ประพฤติธรรม (ไม่เบื่อกความดี)
17. ญาณกานญจ สงคโ	สงเคราะห์ญาติ (อารีญาติ)
18. อนวชฺชกมฺมานิ เอตมฺมจฺจลฺมุตฺตม.	การทำงานที่ไม่มีโทษ (สะอาดอาชีวะ) นี้เป็นอุดมมงคล
19. อารตีวิริตีปาปา	เว้นจากบาป (ละเว้นบาป)
20. มชฺชปาณา จ สญฺญโม	สำรวมจากการดื่มน้ำเมา (สาปส่งสุรา)
21. อปฺปมาโท จ ฐมฺเมสุ เอตมฺมจฺจลฺมุตฺตม.	ไม่ประมาทในธรรม (อย่าประมาท) นี้เป็นอุดมมงคล
22. การโว จ	เคารพ (มรรยาทดี)
23. นิวาโต จ	ถ่อมตน (มีความถ่อมตน)
24. สนฺตุฏฺฐิ จ	สันโดษ (เป็นคนรู้จักพอ)
25. กตญฺญตา	กตัญญูรู้คุณท่าน (ไม่ย่อท้อกตัญญู)
26. กาเลน ฐมฺมสุตฺตวนิ เอตมฺมจฺจลฺมุตฺตม.	ฟังธรรมตามกาล (เป็นผู้เฝฝังธรรม) นี้เป็นอุดมมงคล
27. ขนฺตี จ	อดทน (มีความอดทน)
28. โสวจสฺสตา	ว่าง่าย (เป็นคนว่าง่าย)
29. สมณานญจ ทสฺสนิ	ได้เห็นสมณะ
30. กาเลน ฐมฺมสากุจฺจา เอตมฺมจฺจลฺมุตฺตม.	สนทนาธรรมตามกาล (พบปะสนทนาธรรม) นี้เป็นอุดมมงคล

31. ตโป จ	ความเพียร (บำเพ็ญตบะ)
32. พุรหมจริยญจ	ประพฤติพรหมจรรย์
33. อริยสัจจาน ทสฺสนํ	การเห็นอริยสัจ
34. นิพพานสจฺฉิกิริยา จ เอตมมฺกมุตฺตมํ.	การกระทำนิพพานให้แจ้ง (ปฏิบัติให้ถึงซึ่งนิพพาน) นี้เป็นอุดมมงคล
35. ฆฺยฺยสฺส โลกธมฺเมหิ จิตฺตํ ยสฺส น กมฺปติ	จิตของผู้ใดอันโลกธรรมทั้งหลายถูกต้องแล้ว ย่อมไม่หวั่นไหว (จิตมั่นคงไม่หวั่นไหว)
36. อโสกํ	ไม่เศร้าโศก
37. วิรชํ	ปราศจากธุลี
38. เขมํ	มีจิตเกษม
เอตมมฺกมุตฺตมํ	นี้เป็นอุดมมงคล
เอตาทิสานิ กตฺวาน	เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ทำมงคลเช่นนี้แล้ว
สพฺพคฺคณฺสปราชิตา	ย่อมไม่ปราศัย ในข้าศึกทุกหมู่เหล่า
สพฺพคฺคณฺโสฺตถิ กจฺจนฺติ	ย่อมถึงความสวัสดิ์ในทุกที่ทุกสถาน
ตนฺเตสํ มจฺกมุตฺตมฺนฺติ.	นี้เป็นอุดมมงคลของเทวดาและมนุษย์เหล่านั้น

สิ่งที่ครอบงำจิตใจชาวโลก ก่อให้เกิดการแบ่งชั้นวรรณะ แบ่งพวกแบ่งฝ่าย ซึ่งดิ้นรนกัน แย่งชิงความเป็นใหญ่ เกิดจากกิเลสที่เรียกว่าโลกธรรมที่มี ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เป็นพลังที่จะทำให้ชาวโลกยึดติดหลงมกมาย เพราะโลกธรรมเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลง ไม่แน่นอน มีทั้งความเจริญและความเสื่อม พระพุทธศาสนาจึงสอนให้ชาวโลกเข้าใจว่า ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข กับความเสื่อมลาภ (ไร้ลาภ) เสื่อมยศ (อับยศ) นินทา ทุกข์ เป็นของคู่กัน ผู้ใดลาภมียศได้รับการสรรเสริญ มีความสุข อย่าเป็นคนตั้งอยู่ในความมัวเมา ประมาท เมื่อความเสื่อม การพลัดพราก ถูกติฉินนินทา เกิดความทุกข์ ก็สามารถแก้ปัญหาได้ อย่าหลงตัวเองเมื่อมีลาภยศอำนาจจนลืมสภาพความเป็นจริงของชีวิต ที่ทุกชีวิตในหมู่สรรพสัตว์หลีกเลี่ยงไม่ได้ ทุกชีวิตต้องได้รับในลักษณะเดียวกัน คือ แก่ เจ็บ ตาย เรียกในภาษาธรรมว่าสามัญลักษณะ คือ ทุกชีวิตพบกับความตายเหมือนกัน มาเมื่อเปล่า ไปเมื่อเปล่า สิ่งที่เหลือเบื้องหลังความตายของคน คือ ความดีความชั่ว (สมพร เพชรอาวุธ. 2540 : 75 - 77)

พุทธศาสนากับระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม

ในเรื่องของกฎแห่งกรรม พระพุทธเจ้าได้ทรงสอนเอาไว้ว่านับว่าเป็นหลักพุทธศาสนาข้อหนึ่ง ดังใน อภิมหิปังคกเถรคาถา 5 คือ ข้อที่พิจารณาเนื่องๆ 5 ประการ ซึ่งมีอยู่ใน จูฬกัมมวิภังคสูตร (สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปปริตฺตคาสก จูฬกัมมวิภังคสูตร. 14/579/376) ที่ว่า

กมฺมสโกมฺหิ	เรามีกรรมเป็นของของตน
กมฺมทายาทโ	มีกรรมเป็นทายาท
กมฺมโยนิ	มีกรรมเป็นกำเนิด
กมฺมพณฺธุ	มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์
กมฺมปฏิสรโณ	มีกรรมเป็นที่พึ่งที่อาศัย
ยํ กมฺมํ กริสุตฺตมํ	ใครจักกระทำความใดไว้
กตฺตาณํ วา ปาปกํ วา	ดีหรือชั่ว
ตสฺส ทายาทโ ภวิสฺสํมิตฺติ	จักต้องเป็นทายาท รับผลของกรรมนั้น

เรื่องกรรมดังกล่าวนี้ก็เป็นเรื่องที่คนไทยทุก ๆ คน ผู้นับถือพระพุทธศาสนาได้ยินได้ฟังกันมา และก็ย่อมจะกล่าวได้สั้นๆ ว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว และแม้ว่าจะทราบและจำได้คั้งนี้ว่า พุทธศาสนาสั่งสอนไว้คั้งนี้ แม้เช่นนั้นก็เป็นเรื่องที่คนโดยมากได้ฟังและก็ยังมิได้มีความเชื่อคั้งนั้นลงไปกันมากนัก แม้จะด้วยความนับถือไม่กล้าจะค้าน แต่ก็ยังไม่ตั้งความเชื่อลงไปมั่นคงนักและถ้าไม่นับถือก็อาจจะค้านไปเลยว่ เหตุการณ์ที่เป็นไปอยู่โดยมากมักจะไม่เป็นอย่างนี้ คือมักจะไม่ได้เห็นว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว แต่มักจะเห็นว่า ทำชั่วได้ดี หรือทำดีได้ชั่ว กันอยู่เป็นอันมาก พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงกรรมไว้ว่ามี 2 อย่างก่อน คือ กรรมเก่า และกรรมใหม่ เจตนา คือ ความจงใจทำกรรม ทางกายบ้าง ทางวาจาบ้าง ทางใจบ้าง กรรมจึงหมายถึง สิ่งทีกระทำ ตัวอย่างเทียบกรรมทีปรากฏให้เห็นได้ คั้งเช่น การสร้างบ้านขึ้นหลังหนึ่ง โดยปรกติทีใช้กายสร้าง นับเป็นเรื่งของกายกรรม คือการใช้ร่างกายขุดหลุมขุดดิน ฝังเสาเข็ม เป็นต้น ภารกิจทีทำนี้ ก็คั้งต้นทำกันคั้งแต่เช้าจนถึงเย็นทีเลิก ภารกิจทีทำนี้ก็เป็นอันว่าทำแล้วก็หยุดไปวันๆ หนึ่ง บ้านทีสำเร็จขึ้นมานี้คือตัวกรรมหรือผลของการกระทำ แต่ภารกิจทีทำหมดไปเลิกไปวันทีหนึ่งๆ ไม่มีเหลือ

เพราะฉะนั้นกรรมยังเหลือแต่กิริยาไม่เหลือ กรรมที่เป็นการกระทำทางจิตใจก็เป็นสิ่งที่เหลืออยู่เพิ่มพูนขึ้นได้ เช่นเดียวกับกรรมที่เป็นวัตถุนั้นแม้จะมองไม่เห็น กรรมที่เป็นอกุศลก็เหลืออยู่เป็นอกุศลกรรม ซึ่งมองไม่เห็นเช่นเดียวกัน ฉะนั้นในอภินิหารปัจจุขณะ 5 ที่สวดกันอยู่ทุกวันนี้ว่า เรามีความแก่ มีความเจ็บ มีความตาย มีความพลัดพราก เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นไปได้ นี่แสดงว่าชีวิตร่างกายนี้มีใช่เป็นของตน ชีวิตร่างกายอื่นนี้ต้องทิ้งอยู่ในโลกนี้ แดกสลายอยู่ในโลกนี้ แต่ว่าสิ่งที่นำไปนั้น คือ บุญและบาป ที่กระทำไว้ เมื่อยังไม่มีปัญญา ยังไม่มีญาณหยั่งรู้ ก็ต้องอาศัยศรัทธา คือความเชื่อในคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไว้ก่อน และก็ใช้ปัญญาตรองดู ตามเหตุผลที่พึงรู้ได้ในปัจจุบัน (สมเด็จพระญาณสังวร. 2539 : 35 - 43) อย่างไรก็ตาม ความชั่วไม่ทำลายเลยดีกว่า เพราะความชั่วทำให้เดือดร้อนภายหลัง ส่วนความดีนั้นแลเป็นดี เพราะทำแล้วไม่เดือดร้อนในภายหลัง (สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท นiryวรรคที่ 22. 25/32/39)

ธรรมจําแนกกรรม

ใน จูฬกัมมวิภังคสูตร (สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ จูฬกัมมวิภังคสูตร. 14/579 - 597/287 - 292) สูตรว่าด้วยธรรมจําแนกกรรมสูตรเล็ก พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เขตวนาราม ทรงตอบคำถามของสุกมาณพ บุตรแห่งโคตเทยยพราหมณ์ เกี่ยวกับผลร้ายผลดีต่างๆ 7 คู่ว่าเนื่องมาจากกรรมคือการกระทำของสัตว์ คือ

1. มีอายุน้อย เพราะฆ่าสัตว์	มีอายุยืน เพราะไม่ฆ่าสัตว์
2. มีโรคมาก เพราะเบียดเบียนสัตว์	มีโรคน้อย เพราะไม่เบียดเบียนสัตว์
3. มีผิวพรรณทราม เพราะขี้โกรธ	มีผิวพรรณดี เพราะไม่ขี้โกรธ
4. มีศักดิ์น้อย เพราะมักริษยา	มีศักดิ์มาก เพราะไม่มักริษยา
5. มีโภคทรัพย์น้อย เพราะไม่ให้ทาน	มีโภคทรัพย์มาก เพราะให้ทาน
6. เกิดในตระกูลต่ำ เพราะกระด้างถือตัว	เกิดในตระกูลสูง เพราะรู้จักอ่อนน้อม
7. มีปัญญาทราม เพราะไม่เข้าหาสมณพราหมณ์	มีปัญญาดี เพราะเข้าไปหา

สมณพราหมณ์ ใต้ถามเรื่อง กุศล อกุศล เป็นต้น

ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

เรื่องของคนที่ทำดีแล้วได้รับผลดี ทำชั่วได้รับผลชั่ว มีปรากฏมากมาย ทั้งนี้มีบันทึกไว้ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาและบอกเล่าต่อๆ กันมา ทั้งเรื่องข้ามภพข้ามชาติและที่เห็นผลปัจจุบันทันตาเห็น สถาบันการศึกษา มีบทบาทสำคัญที่เอื้อต่อการปลูกฝังคุณธรรมเรื่อง "ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว" ได้ชัดเจน ด้วยการสร้างบรรยากาศของความยุติธรรม และความเสมอภาคขึ้นในสถาบัน เช่น การให้รางวัล การลงโทษ ตลอดจนการตัดสินใจให้คะแนนผลการสอบอย่างเที่ยงตรงไม่ลำเอียง (อ้อมเดือน สดมณี. 2539 : 34) คะแนนผลการเรียนและคะแนนความประพฤติ ต้องสอดคล้องกับความพยายามของเด็กมากที่สุด มิฉะนั้น จะเป็นการทำลายโอกาสพัฒนาความเชื่อเรื่องการทำดีได้ดีเป็นอย่างมาก (ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2526 : 45) นักเรียนนักศึกษาที่มีความขยันหมั่นเพียรเอาใจใส่ต่อการเรียน ยึดหลักหัวใจนักปราชญ์สี่ประการ คือ สุ.(ฟัง) จิ.(คิด) ปุ.(ถาม) ลิ.(จด) ใครเห็น ใครรู้ ก็ชมว่าเขาเป็นนักเรียนนักศึกษาคดี ครูผู้สอนเขามาก็พลอยดีใจ ที่คนประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้มาสอบได้ดี สถาบันการศึกษาที่เขาสังกัดอยู่ก็พลอยได้ชื่อเสียงไปด้วย ที่มีนักเรียนนักศึกษาเก่งๆ เช่นเขา พ่อแม่พี่น้องเพื่อนฝูงก็ดีใจ สังคมก็ยอมรับยกย่องชมเชย (เสฐียรพงษ์ วรรณปก. 2539 : 59 - 60) การตั้งใจศึกษาเล่าเรียนก็เป็นกรรมดีอย่างหนึ่ง ซึ่งผลที่ได้รับโดยตรงได้แก่วิชาความรู้ ที่สามารถนำไปประกอบ อาชีพต่างๆ ได้ ประกาศนียบัตร ปริญญาบัตร เป็นผลต่อเนื่องหรือเป็นผลพลอยได้จากการทำความดีนั้น (นิรนาม. 2540 : 24) ข่าวกีฬา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จะถอนใบปริญญารุ่นพี่ และนิสิตชั้นปีที่ 2 - 4 ถูกลงโทษทางวินัย เพื่อปรับพฤติกรรม โดยถูกตัดคะแนนความประพฤติแล้ว คนละ 40 คะแนน ที่รับน้องโหดกรณีนายรัชนนท์ วงศ์เกษมจิต นายภูมิภัทร์ ธรรมะสกุลวิทย์ นิสิตปี 1 คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี คัมภีร์ที่ผสมเมทิลแอลกอฮอล์ในงานเลี้ยงสังสรรค์ของรุ่นพี่ จนต้องเข้าโรงพยาบาล เพราะถือว่า บัณฑิตที่จบออกจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนั้น ต้องมีความรู้คู่คุณธรรม แม้จะเป็นการลงโทษที่รุนแรงที่สุดเท่าที่ทำมา แต่ก็เป็นตัวอย่งเรื่องกฎแห่งกรรมที่ว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่วได้อย่าง ปัจจุบันทันตาเห็น (มติชนรายวัน. 17 มิถุนายน 2540 : 18) การสอนเรื่องหลักไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ความไม่เที่ยงทนอยู่ไม่ได้ ต้องแปรปรวนเปลี่ยนแปลง ทำให้เกิดจิตลดความยึดมั่นถือมั่น และการสอนให้มีความกตัญญูกตเวทิตะ จะเป็นเครื่องป้องกันจิตใจ มิให้มีความคิดทำความไม่ดี เพราะเมื่อมีจิตสำนึกกตัญญู ก็ย่อมไม่กล้าที่จะทำความเสื่อมเสียใจทุกชั่วร้ายให้เกิดขึ้นแก่ผู้มีพระคุณ เช่น บิดา มารดา เป็นต้น (สมเด็จพระญาณสังวร. 2539 : 44 - 45)

พุทธศาสนากับประเพณีและวัฒนธรรมไทย

ศาสนาสร้างวัฒนธรรมหรือวัฒนธรรม (บางประการ) ก็เกิดมาจากศาสนา แต่ละศาสนาต่างก็ให้วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคมแก่ชาติที่เคารพนับถือ (ประยงค์ สุวรรณบุบผา. 2539 : 55) เพราะวัฒนธรรมหมายถึงกรอบแห่งชีวิต (Way of Life) อันครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้น คิดขึ้น หรือประดิษฐ์ขึ้น และความเชื่อถือ ตลอดจนการปฏิบัติตามความเชื่อ ศาสนาย่อมจัดได้ว่าเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง และยิ่งกว่านั้น ตามมติของนักสังคมวิทยาบางท่าน เช่น เอคเวิร์ด บี. รอยเตอร์ มีทัศนะว่า เรื่องของศาสนา ซึ่งได้แก่ความเชื่อ และการปฏิบัติตามความเชื่อนั้น นับเป็นสิ่งสุดยอดของวัฒนธรรมทีเดียว (สุชีพ ปัญญานุภาพ. 2540 : 85)

สิ่งสำคัญของศาสนา ไม่ว่าจะเป็นศาสนาใดก็ตาม ได้แก่ ศาสนธรรม คือ หลักคำสอน เพื่อเป็นแนวทางให้มนุษย์รู้จักผิดชอบชั่วดี แต่ศาสนธรรมนั้นเมื่อนำมาปฏิบัติจริง มักจะมีการผสมผสานกับความเชื่อเดิมและวัฒนธรรมเดิมของผู้ที่นับถือศาสนานั้นๆ เมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ประเทศไทย ก็ได้เข้ามาผสมกลมกลืนกับขนบธรรมเนียมประเพณีและลัทธิความเชื่อเดิมของคนไทยที่มีอยู่ก่อน การผสมกลมกลืนนี้นานๆ เข้าก็กลายเป็นเนื้อเดียวกัน แม้จะอธิบายได้ว่าส่วนไหนเป็นศาสนธรรมที่แท้ และส่วนไหนเป็นส่วนอื่นที่ผสมเข้ามา แต่ในทางปฏิบัติแยกกันไม่ออก และได้กลายเป็นวัฒนธรรมทางศาสนาไปแล้ว วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญก็ได้แก่ มรรยาทชาวพุทธ ศาสนพิธี การทำบุญตักบาตรประจำวัน และการประกอบพิธีเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา แม้ชาวพุทธในเมืองไทยกับชาวพุทธในที่อื่นๆ จะเชื่อในศาสนธรรมเหมือนกัน แต่วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาของชาวไทย กลับมีลักษณะสืบเนื่องมาจากการที่มีวัฒนธรรมไทยเข้าไปผสมอยู่ด้วย แม้วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาจะมีใจแก่นของศาสนาเหมือนศาสนธรรม แต่ก็มีส่วนโอบอุ้มให้ศาสนธรรมเห็นได้ง่าย เป็นที่ประจักษ์แก่สายตา เป็นของที่มีชีวิตชีวาและเป็นเครื่องเตือนให้ศาสนิกชนระลึกถึงศาสนธรรมอยู่เสมอ เปรียบเสมือนกับเปลือกไม้ก็มีส่วนโอบอุ้มให้แก่นไม้ชุ่มชื้น ทำให้ต้นไม้ทั้งต้นมีชีวิตอยู่ได้ นอกจากนี้วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนายังมีส่วนทำให้เกิดความสามัคคีของหมู่คณะ ทำให้เกิดความเรียบร้อยน่าดู เป็นเอกลักษณ์ เป็นมรดกที่มีค่าอย่างหนึ่งของชาติไทย (วิทย์ วิศทเวทย์ และเสฐียรพงษ์ วรรณปก. 2533 : 97) พระพุทธศาสนาเป็นต้นกำเนิดแห่งศีลธรรม จริยธรรม กฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนวิถีชีวิตของบุคคลในสังคมไทย (จันทร์. 2539 : 3) การอบรมบ่มนิสัยในหลักธรรมโดย

ตรงและการมีส่วนร่วมในพิธีการทางศาสนาที่ได้รับมาแต่เล็กแต่น้อยของเยาวชนไทย ย่อมจะก่อให้เกิดความประทับใจ นิสัย ความเคยชิน และแนวทางในการประพฤติเมื่อโตขึ้น (พระมหาสุกฤษ จิตเมโธ. 2536 : 558) การทำบุญตักบาตรฟังพระสวดมนต์เป็นวัฒนธรรมที่ช่วยส่งเสริมสุขภาพที่สำคัญยิ่ง เพราะทำให้ผู้กระทำมีจิตใจเบิกบานผ่องใส สามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ ที่เกิดจากความวิตกกังวลและความเครียดได้ ซึ่งการไปพบแพทย์ในบางครั้งก็ไม่อาจจะมียารักษาให้หายได้ (ประเวศ วะสี. 2534 : 219)

มรรยาทชาวพุทธ

มรรยาทไทย มีเอกลักษณ์เฉพาะเป็นของตนเอง เป็นที่ประทับใจของคนทั่วโลกนั้น สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน. 2532 : 3 - 8) ทรงมีพระโอวาทไว้ว่า ต้นบัญญัติของมรรยาทไทยนั้นมาจากพระพุทธศาสนา พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงนำมรรยาทกษัตริย์อันเป็นระเบียบแบบแผนของคนชั้นสูงมาแนะนำพระสงฆ์ เพราะพระพุทธเจ้าท่านเป็นลูกกษัตริย์ ท่านมีฐานะเป็นเจ้าฟ้าชาย แต่เมื่อท่านออกบวชตั้งตนเป็นศาสดาขึ้นแล้วมีสาวกขึ้นแล้ว ท่านก็ต้องการที่จะให้สาวกของท่านประพฤติปฏิบัติชอบ แม้ว่าจะเคยอยู่ในฐานะต่ำต้อย เป็นชาวบ้าน เป็นพ่อค้ามาก่อน ก็ต้องปรับปรุงตนให้อยู่ในระเบียบแบบแผนของคนชั้นสูงที่เขานิยมนับถือกัน พระสารีบุตร ที่จะเข้ามาเคารพนับถือในพระพุทธศาสนา ก็เพราะเพียงได้เห็นกิริยามรรยาทของพระอัสสชิ ก็ชวนให้น่าเลื่อมใส อยากรู้จัก อยากคบหา ความเป็นผู้ช่วยเหลือเผื่อแผ่ ความมีเมตตากรุณา และความเป็นผู้มีน้ำใจงาม อิ่มเอมแจ่มใส ที่ปรากฏโดยทั่วไปในสังคมไทยเหล่านี้ เพราะคนไทยยึดมั่นต่อการปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา จนคำสั่งสอนนั้นๆ แน่นอยู่กับอหยาตย์ เป็นสายเลือดของคนไทยทุกคน พระพุทธศาสนาจึงมิใช่แต่เป็นที่เคารพนับถือเท่านั้น แต่เป็นทั้งชีวิตและจิตใจของคนไทยทุกคนอีกด้วย จนกล่าวได้ว่าสังคมไทยเป็นสังคมพุทธ

มรรยาทของคนไทย การเคารพกราบไหว้ก็ดี การเข้าหาผู้ใหญ่ก็ดี ตลอดจนมรรยาทในการรับประทานอาหารมาจากศาสนาพุทธทั้งสิ้น การเคารพกราบไหว้กันตามอาวุโสก็เป็นเรื่องของพระพุทธศาสนา ความเป็นอยู่ในบ้านก็เอามาจากเสขียวัตร (สำนักงานคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ. 2526 : 37 - 38) ขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นความภาคภูมิใจของคนไทย เป็นที่ยกย่องสรรเสริญของคนต่างชาติทั้งหลาย สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน. 2538 :

38) ตรัสว่า คือความมีสัมมาคารวะ สัมมา หมายถึงที่ดีที่ชอบ คารวะ หมายถึงเคารพ สัมมา คารวะ หมายถึง ให้ความเคารพที่ดีที่ชอบ คือทั้งงดงามเหมาะสมต่อผู้เกี่ยวข้องทั้งหลายทั้งปวง นี่ คือขนบธรรมเนียมประเพณีของไทย ซึ่งเป็นที่ภาคภูมิใจอย่างยิ่ง ควรได้รับการรักษาให้ดำรงอยู่ ยิ่งยืนตลอดไป ไม่ควรปล่อยให้ความใจง่าย เห็นความพอใจของแต่ละคนทำลายขนบธรรมเนียมนี้ อันการแสดงสัมมาคารวะนั้น แม้จะเหมือนเป็นการยกผู้ได้รับว่าสูงและผู้ให้ว่าต่ำ แต่ที่จริงมิได้เป็นเช่นนั้น ผู้แสดงสัมมาคารวะนั่นเอง เป็นผู้ประกาศความสูงของตนให้ปรากฏแก่ผู้รู้ทั้งหลาย ผู้ได้รับมีฐานะอย่างไร ก็คงอยู่ในฐานะเดิมไม่อาจสูงขึ้นได้เพราะสัมมาคารวะที่ได้รับการแสดงสัมมาคารวะก็เป็นกรรม จึงเข้ากฎของกรรมตามที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ คือผู้ใดทำ ผู้นั้นย่อมได้รับเมื่อสัมมาคารวะเป็นกรรมดีผลดีจึงเกิดแก่ผู้ทำ แม้มีความรู้สึกไม่อยากจะแสดง สัมมาคารวะเมื่อใดก็ควรนึกถึงความจริงนี้ ไม่มีใครไหนอื่นจะได้รับผลดีจากการแสดงสัมมา คารวะ นอกจากเจ้าตัวเองเท่านั้น ในทางตรงกันข้าม ผู้แสดงความก้าวร้าวหยาบคายไม่มีสัมมา คารวะ ก็ไม่มีใครไหนอื่นจะต้องกระทบกระเทือน นอกจากเจ้าตัวเองเท่านั้น

เมื่อก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง ต้องถือว่าเด็กวัยรุ่นทั่วโลกเป็นเด็กที่มีวินัย ปฏิบัติตาม ระเบียบประเพณี และคำสั่งสอนของ พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ก่อนข้างจะเคร่งครัด เด็กสมัยนั้น มีความเชื่อว่าเชื่อผู้ใหญ่แล้ว จะปลอดภัย จะได้ดี จะเจริญ จึงจะเห็นได้ว่าเป็นการแต่งกาย มรรยาทในสังคม การดำเนินชีวิตประจำวัน และการถ่ายทอดขั้นตอนของการดำเนินชีวิต จะเป็น ไปตามแบบสมัยที่คนรุ่นเก่าได้วางไว้ (ไตรรงค์ สุวรรณคีรี. 2540 : 12) จากสภาพปัจจุบันที่มีความเจริญทางอิเล็กทรอนิกส์เข้ามามาก มีทั้งสิ่งดี อาทิ กระบวนการคิดแบบอเนกอนันต์ คิดแบบ หลายเหตุหลายผล แต่สิ่งที่ไม่ดี เช่น ในด้านกระบวนการคิด จะคิดเอาประโยชน์เข้าตัวเอง คิดแต่พวกตนมากขึ้น ส่งผลกระทบถึงค่านิยม กลายเป็นวิกฤตสังคม อิเล็กทรอนิกส์ทำให้สัมพันธ์ภาพ ระหว่างคนกับคนหมดไป วัฒนธรรมไทยหลายอย่างก็พลอยหายไปด้วย ทั้งด้านความงดงาม การมีสัมมาคารวะ ความปรารถนาต่อการจัดตัวเอง การดีค่านิยม การรักษาประเพณี และอื่นๆ (สุนีย์ สันธุเชะ. 2540 : 16)

วิธีการไหว้อันงดงามตามธรรมเนียมประเพณีของการเคารพแบบไทยแท้ ซึ่งเป็นที่นิยม ยกย่องของชาวต่างชาติ เขวชนส่วนใหญ่ในปัจจุบันอาจไม่ใคร่สนใจหรือเข้าใจพอว่า ทำไหว้ ทั้งงดงามตามสายตาของคนไทยแท้ๆ นั้น แตกต่างกับทำไหว้ของต่างชาติใกล้เคียงอย่างไรบ้าง โดยเฉพาะทำไหว้ของชาวภาคตะ ซึ่งเป็นต้นฉบับที่เราปรับเอามาดัดแปลงปรับปรุงให้เป็นท่าของ ไทย แสดงถึงลักษณะนิสัยและศิลปะอันอ่อนช้อยนุ่มนวลของไทยมาแต่โบราณ อันจะต้องมีการ ฝึกหัดกันมาแต่เยาว์วัย การไหว้สถานที่ที่เราเคารพว่าศักดิ์สิทธิ์ หรือวัตถุที่ควรเคารพ หรือไหว้

พระสงฆ์ตามถนนหนทาง ให้พนมมือนอนอย่าตั้งมือ ค้อมศีรษะลงมาหามือ ให้ปลายนิ้วมือจรดระหว่างคิ้ว ศิลปะการค้อมศีรษะลงมาหาปลายมือจะช่วยให้การไหว้มองดูงาม การไหว้ควรไหว้ด้วยใจจริงน้อมใจเคารพพร้อมกับการไหว้ แต่ทุกวันนี้เยาวชนส่วนใหญ่นิยมยกมือทั้งสองพุ่งขึ้นไปหาหน้าที่เชิดตั้งตรงอยู่ ดังนั้น ปลายมือจึงจิ้มได้คางหรือไม่ก็จิ้มอยู่ได้จุก ทั้งนี้เพราะผู้ไหว้สำคัญว่าท่าที่ถูกต้องนั้น นัยน์ตาของตนจะต้องจ้องจับนัยน์ตาผู้ที่ตนไหว้ จึงก้มหน้าลงไม่ได้ แต่มรรยาทของไทยมิได้สอนไว้เช่นนั้น ควรจะค้อมศีรษะลงไหว้เสียก่อน แล้วจึงค่อยยกหน้าขึ้นรับอิมท์ทักทายจากผู้ใหญ่จึงจะงาม การแสดงความเคารพพระรัตนตรัย คือ สิ่งทีประเสริฐสุดสามสิ่งในพระพุทธศาสนา ได้แก่ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ทั้งสามสิ่งนี้เป็นที่เคารพบูชาของชาวพุทธ การแสดงความเคารพพระรัตนตรัยมีธรรมเนียมที่ถือว่าเป็นมรรยาทที่ดีของชาวพุทธ มี 3 แบบ คือ การประนมมือ การไหว้และการกราบ การกราบที่เรียกว่าแบบเบญจางคประดิษฐ์ มักกระทำกันสองแบบ คือ แบบของชาย เรียกว่าท่าเทวดาไหว้พระ หมายถึง ทำที่นั่งลงบนส้นเท้าทั้งสอง ที่กระหย่งปลายเท้าและคุกเข่าทั้งสอง ยึดคอกพนมมือขึ้น ให้ปลายนิ้วจรดดินผืนที่หน้าผากแล้วค้อมศีรษะลง ให้ศอกทั้งสอง มือที่พนมทั้งสองแบราบกับพื้นแล้วยึดตัวขึ้น ทำท่าดังกล่าวใหม่แต่ละครั้งอีกสองครั้งรวมเป็นสาม ส่วนเบญจางคประดิษฐ์แบบหญิงนั้น เรียกว่า ทำนางเทพธิดาไหว้พระ คือ นั่งลงบนเท้าทั้งสองที่หางยื้อนกันราบลงกับพื้น ไม่นั่งกระหย่งเท้าแบบชาย สำหรับท่าของชายที่เรียกว่าท่าเทวดาไหว้พระนั้น หญิงจะใช้วิธีเดียวกันได้ แต่ท่าของเทพธิดา คือ ของหญิงไม่เคยเห็นชายทำ มาปัจจุบันก็เปลี่ยนแปลงไปเป็นพับเพียบกราบ ทอดตัวไหว้พระ 3 ครั้ง ถ้ากราบโดยยึดตัวขึ้นยกมือจรดหน้าผากก่อนลงกราบกับพื้นเป็นจังหวะ ก็มองดูงามกว่าจำพวกที่พับเพียบทอดตัวกราบแบบก้มหน้า เอามือวิดพื้น 3 ครั้งอย่างรวดเร็วนั้นไม่ควรปฏิบัติ (ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา. 2540 : 41 - 43) ในส่วนของมรรยาทในการพูด พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ว่า ไม่พูดหยาบคาย ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดให้เกิดความแตกร้าว ไม่พูดโอ้อวด ไม่พูดเอาชนะกัน ไม่พูดหลอกลวง ไม่พูดเลียบเคียง ไม่พูดหวานลัอม ไม่พูดและเล็ม ไม่พูดเพื่อหวังลาภ แต่ให้พูดด้วยการไตร่ตรองด้วยปัญญา (สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค สัมปสาทนียสูตร. 11/83 - 84/82) นอกจากนี้มรรยาทในการพูดนั้นจะต้องยืนหรือนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ซึ่งหมายความว่า เว้นโทษของการยืนหรือนั่งสนทนาด้วยอาการ 6 ประการ คือ ไม่อยู่ข้างหลังนัก ไม่อยู่ตรงหน้านัก ไม่ใกล้นัก ไม่ไกลนัก ไม่อยู่เหนือลม ไม่อยู่สูงกว่า (มงคลทิพนี (บาลี) ภาค 1. 1/9/9) สำหรับการแต่งกายนั้นจะต้องปกปิดให้มิดชิด เรียบร้อยเสมอกัน ไม่ห้อยไปข้างหน้าข้างหลัง การนั่งยืนเดินต้องสำรวม การใช้ส่ายตาปกคิควมองต่ำ ไม่หัวเราะดัง ไม่พูดดัง (พระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ ภาค 2 เศขยิกัณฑ์. 2/800/659 - 676)

ศาสนพิธี

ศาสนพิธี คือแบบแผนพิธีทำบุญที่ถูกกำหนดให้ทำให้ปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่โบราณกาล จนกลายเป็นวัฒนธรรม เป็นประเพณี เป็นขนบประเพณีและถึงขั้นเป็นจารีตประเพณี ศาสนพิธี ได้แก่ พิธีทำบุญเลี้ยงพระ พุทธศาสนิกชนชาวไทย กระทำกันทั้งในงานมงคล และงานอวมงคล งานอวมงคลนั้นทำเมื่อมีการตายเกิดขึ้นในครอบครัว ส่วนงานมงคลทำในโอกาสต่างๆ เช่น ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ทำบุญแต่งงาน ทำบุญคล้ายวันเกิด เป็นต้น ศาสนพิธีไม่ใช่หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาโดยตรง เพียงแต่ผู้นับถือพระพุทธศาสนา นำหลักคำสั่งสอนบางประการ นำพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เข้ามาเป็นหลักในพิธี การจัดพิธีทำบุญควรพิจารณาถึงจุดที่เป็นบุญเป็นกุศล ส่วนที่ไม่เป็นบุญเป็นกุศลให้งดเว้น (นิรนาม. 2540 : 24 - 27)

แบบแผนพิธีทำบุญของชาวพุทธนั้น ได้มาจากคติธรรมเกี่ยวกับที่ตั้งแห่งการทำบุญ หรือหนทางทำความดี ซึ่งเรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ มีอยู่ใน ปุณณกิริยาวัตถุสูตร (สูตรต้นตปิฎก อังคตตรนิทาย ปุณณกิริยาวัตถุสูตร. 23/126/187) ว่าด้วยบุญกิริยาวัตถุ 3 ประการ ประกอบด้วย ทาน ศีล ภาวนา และ บุญกิริยาวัตถุ 10 (อภิธรรมมุตตสงคหปาลิ 29. อภิธรรมมุตตวิภาวินิ 171.) ประกอบด้วย

1. ทาน	การทำบุญด้วยการให้ปันสิ่งของ (ให้ปัน)
2. ศีล	ด้วยการรักษาศีล หรือประพฤติดี (หมั่นทำดี)
3. ภาวนา	ด้วยการเจริญภาวนา คือ อบรมจิตใจ (มีใจเยือกเย็น)
4. อปายนา	ด้วยการประพฤติอ่อนน้อม (เป็นคนน่ารัก)
5. เวชยวจ	ด้วยการชวนชววยรับใช้ (สมัครใจช่วยเหลือ)
6. ปตฺติทาน	ด้วยการเฉลี่ยส่วนแห่งความดีให้แก่ผู้อื่น (เผื่อแผ่ความดีให้ผู้อื่น)
7. ปตฺตานุโมทนา	ด้วยการยินดีในความดีของผู้อื่น (ชื่นใจไปกับเขา)
8. ฌมฺมสุสวน	ด้วยการฟังธรรม ศึกษาหาความรู้ (เล่าเรียน)
9. ฌมฺมเทศนา	ด้วยการสั่งสอนธรรม ให้ความรู้ (เพียรเป็นครูบา)
10. ทิฏฐุชุกมฺม	รู้ว่าอะไรควรอะไรไม่ควรอะไรผิดอะไรถูก (ดวงตาเห็นธรรม)

วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ประเทศไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติมาตั้งแต่โบราณกาล ชาวไทยมีการประกอบพิธีเพื่อระลึกถึงเหตุการณ์สำคัญอันเนื่องมาจาก พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นประเพณีสืบต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน ในฐานะพุทธศาสนิกชน เราควรศึกษาว่าวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่เหตุการณ์เหล่านี้เกิดขึ้นมีวันอะไรบ้าง เพื่อที่จะได้ปฏิบัติได้ถูกต้อง

1. วันวิสาขบูชา

วันวิสาขบูชา หมายถึง การบูชาในวันเพ็ญเดือนวิสาขะ ตรงกับวันเพ็ญเดือน 6 ของทุกปี ถ้าปีใดมีอธิกมาส (อธิก = เกิน เพิ่ม มาก, มาส = พระจันทร์ เดือน) (อธิกมาส แปลว่า เดือนที่เพิ่มขึ้น คือในปีนั้นมี 13 เดือน นิยมเรียกว่า เดือน 8 สองหน) ก็เลื่อนไปเป็นวันเพ็ญเดือน 7 วันวิสาขบูชา เป็นวันที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าโดยตรง คือ เป็นวันคล้ายวันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน ของพระองค์ ถึงแม้จะเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นต่างปีกัน แต่มาพร้อมวันกัน คือวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ดังนี้

พระพุทธเจ้าประสูติ ณ สวนลุมพินีวัน อยู่ระหว่างเมือง กบิลพัสดุ์กับเมืองเทวทหะ (ปัจจุบันอยู่ในเมืองลุมพินี ประเทศเนปาล) เมื่อเช้าวันศุกร์ ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ปีจอ ในวันเพ็ญเดือนวิสาขะ ก่อนพุทธศักราช 80 ปี

ต่อมาพระองค์ได้เสด็จออกผนวช (เมื่อพระชนมายุ 29 พรรษา) และทรงบำเพ็ญเพียรอย่างหนัก (เป็นเวลา 6 ปี) จนได้ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ (เมื่อพระชนมายุ 35 พรรษา) ภายใต้มุขามณีโพธิ์ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม แคว้นมคธ (ปัจจุบันอยู่ในเขตเมืองพุทธคยา แคว้นพิหาร ประเทศอินเดีย) เมื่อเช้ามืด วันพุธ ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ปีระกา ก่อนพุทธศักราช 45 ปี

หลังจากตรัสรู้แล้ว โปรดผู้ควรแนะนำสั่งสอนให้ได้บรรลุผลจนนับไม่ถ้วน และพระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพาน ในวันอังคาร ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ปีมะเส็ง เมื่อพระชนมายุ 80 พรรษา ในวันเพ็ญเดือนวิสาขะ ก่อนพุทธศักราช 1 ปี ณ สาลวโนทยาน ของเจ้ามัลละ แห่งนครกุสินารา แคว้นมัลละ (ปัจจุบันอยู่ในเมืองกุสินาระ แคว้นอุตตรประเทศ ประเทศอินเดีย)

เหตุการณ์ทั้ง 3 นี้ เกิดขึ้นในวันเพ็ญเดือนวิสาขะอย่างเดียวกัน นับว่าเป็นเรื่องอัศจรรย์ เราจึงกำหนดวันเพ็ญเดือนวิสาขะเป็นวันที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา เพื่อระลึกถึงองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงค้นพบหลักธรรมแล้วนำมาสอนชาวโลก เพื่ออำนวยให้เกิดประโยชน์และสันติสุขแก่มนุษยชาติ อันพระคุณของพระองค์ที่มีต่อชาวโลกนั้นมิอาจประมาณได้ วันวิสาขบูชาเคยเป็นวันขึ้นปีใหม่ของไทยในสมัยสุโขทัยและสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น เพราะประเทศไทยใช้พุทธศักราชเป็นปีราชการ

หลักธรรมที่ควรปฏิบัติ

1) ความกตัญญู ในฐานะที่ทรงสถาปนาพระพุทธศาสนา และทรงสอนทางพันทุกซ์ จึงตอบแทนด้วย อามิสบูชา และปฏิบัติบูชา

2) อริยสัจ 4 (อริ = ศัตรู, ยะ = ไป) คือ วิธีการที่จะไปให้พ้นจากศัตรู (ปัญหาหรือความทุกข์) อย่างถูกวิธี หรือแปลว่า ความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ หมายถึง ทุกข์ ทุกข์สมุทัย ทุกข์นิโรธ ทุกข์มรรค

ทุกข์ - ปัญหาชีวิต ซึ่งมีทั้งปัญหาประจำ (สภาวะทุกข์ ได้แก่ เกิด แก่ ตาย) และปัญหาจรหรือปัญหาเบ็ดเตล็ด (ปณิณทุกข์ ได้แก่ ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ)

สมุทัย - เหตุแห่งปัญหา ซึ่งเกิดจากตัณหา หรือความอยาก มี 3 ประเภท ได้แก่ ตัณหาการาม (กามตัณหา) ความคงทน (ภวตัณหา) และคตินันท์ (วิภวตัณหา) กามตัณหา คือ ความพอใจและความต้องการในกามคุณ 5 ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ภวตัณหา คือ ความอยากได้ อยากมี อยากเป็น ไม่อยากสูญเสียไป วิภวตัณหา คือความไม่ อยากได้ ไม่อยากมี ไม่อยากเป็น อยากพ้นไปจากสภาพที่ตนเป็นอยู่

นิโรธ - ความดับ หรือการแก้ปัญหาได้ เมื่อทุกข์ดับก็เท่ากับเป็นความสุขนั่นเอง แต่ความสุขแบ่งออกเป็นความสุขทางโลกและความสุขทางธรรม ซึ่งความสุขทางโลกเป็นความสุขที่เกิดจากความทุกข์ดับไปชั่วคราว แต่ความสุขทางธรรมเป็นความสุขที่สงบเย็นซึ่งเท่ากับนิพพาน (นิโรธ = นิพพาน) อันเป็นความดับทุกข์ที่ถาวร

มรรค - ทาง หมายถึงวิธีที่จะไปให้ถึงการดับทุกข์ได้ หรือหนทางที่จะไปสู่ความสุขทั้งทางโลกและทางธรรม หรือวิธีแก้ปัญหา มีองค์ 8 ประกอบด้วย 1) ความเห็นชอบ (สัมมาทิฐิ) ไม่เห็นกงจักรเป็นดอกบัว 2) ความคิดชอบ (สัมมาสังกัปปะ) ได้แก่ ความคิดที่จะปลีกตัวออกจากกาม ความไม่ปองร้ายไม่พยายาม และความไม่เบียดเบียนเอาตัวเปรียบผู้อื่น 3) เจรจาชอบ (สัมมาวาจา) ได้แก่ ไม่พูดเท็จ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดเพ้อเจ้อ 4) การกระทำชอบ (สัมมากัมมันตะ) ได้แก่ การไม่ฆ่า ไม่เบียดเบียน ไม่ลักขโมย ไม่ประพฤติผิดในกาม การทำงานด้วยความเอาใจใส่ หมั่นเพียรพยายามให้เสร็จตามกำหนด 5) เลี้ยงชีวิตชอบ (สัมมาอาชีวะ) หมายถึง การประกอบอาชีพที่สุจริต ได้แก่ การไม่โกงไม่หลอกลวง ไม่ประจบสอพลอ ไม่ทำเลศนัยใช้เล่ห์เหลี่ยม ไม่ใช้วิธีการบีบบังคับขู่เข็ญ ไม่ต่อลาภด้วยลาภ นอกจากนี้ ให้ละเว้นจากอาชีพที่เบียดเบียนผู้อื่น ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสว่าอาชีพที่ไม่ควรประกอบมี 5 อย่าง คือ ค้าอาวุธ มนุษย์ เนื้อ เปื้อ เมา (สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต วนิชชสูตร 22/177/186) 6) ความเพียรชอบ (สัมมาวายามะ) หมายถึงความไม่ย่อท้อต่องานหนักเพื่อความวัฒนาถาวรของศีลธรรม มีความหมายดังใน "สัมมปปธาน" หรือ "ปธาน 4" คือ สังวรปธาน เพียรระวังไม่ให้บาปเกิดขึ้นในตน ปหานปธาน เพียรละบาปที่เกิดขึ้นแล้ว ภวนาปธาน เพียรให้กุศลเกิดขึ้นในตน อนรักขนาปธาน เพียรรักษากุศลที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อม 7) ระลึกชอบ

(สัมมาสติ) ได้แก่ ความรู้ตัวว่าตนเองกำลังทำอะไรอยู่ คิดอะไรอยู่ ให้อยู่ในกรอบของความดี 8) ตั้งใจมันชอบ (สัมมาสมาธิ) หมายถึงการทำจิตใจให้แน่วแน่ ได้แก่ การทำจิตใจให้ผ่องใส ระลึกละเอียดอยู่ในความดีงาม ซึ่งจะสามารถละนิวรณ์ 5 (อุปสรรคของสมาธิ 5) ได้แก่ ความพอใจในกาม (กามฉันทะ) ความขัดเคือง แค้นใจ (พยาบาท) ความหดหู่ และเซื่องซึม (ถีนมิทธะ) ความคิดฟุ้งซ่านและเดือดร้อนใจ (อุทธัจจกุกกุกจะ) ความลังเลสงสัย (วิจิจฉา)

3) ความไม่ประมาท หมายถึง สติ การระลึกรู้ทัน ที่คิด พูด และทำ

4) ทาน ศีล ภาวนา

วันวิสาขบูชา พุทธบริษัทจะประกอบพิธีตามประเพณีนิยม ดังนี้

1) ทำบุญตักบาตร ไปวัดรักษาศีล ฟังเทศน์

2) ประกอบพิธีเวียนเทียนคือนำดอกไม้ธูปเทียน ทำประทักษิณเวียนรอบพระอุโบสถ หรือสถูปเจดีย์ น้อมระลึกถึง พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์

3)บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ เช่น บริจาคโลหิต บริจาคทรัพย์ ทำความสะอาดหรือซ่อมแซมวัด เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. 2538 : 39 - 50)

2. วันมาฆบูชา

วันมาฆบูชา หมายถึง การบูชาในวันเพ็ญ ขึ้น 15 ค่ำ เดือนมาฆะ หรือ เดือน 3 เนื่องในโอกาสคล้ายวันที่ พระพุทธเจ้าทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์ ตรงกับวันเพ็ญเดือน 3 ของทุกปี ถ้าปีใดมีอธิกมาส คือ มีเดือนแปดสองหน ก็เลื่อนไปเป็นวันเพ็ญเดือน 4 เมื่อครั้งพุทธกาล มีเหตุการณ์เกิดขึ้นในวันเพ็ญเดือนมาฆะ (เดือน 3) 4 ประการ เรียกว่า “จาตุรงคสันนิบาต” ณ เวฬุวันมหาวิหาร ในกรุงราชคฤห์ ได้แก่

1) พระสาวก 1,250 รูป มาประชุมกัน ทุกรูปล้วนเป็นพระอรหันต์ ผู้ได้อภิญญา 6

2) พระสาวกเหล่านั้น ล้วนได้รับเอหิภิกขุอุปสัมปทา คือ ได้รับการอุปสมบทจากพระพุทธเจ้า

3) พระสาวกเหล่านั้น มาประชุมกัน โดยมีได้นัดหมายล่วงหน้ามาก่อน

4) วันนั้นเป็นวันพระพุทธเจ้าแสดงโอวาทปาฏิโมกข์

เหตุการณ์ทั้ง 4 ประจวบกันในวันนั้น ถือเป็นเรื่องอัศจรรย์ นอกจากนี้ยังเป็นวันที่พระพุทธเจ้าทรงปลงพระชนมายุสังขารว่า อีก 3 เดือน จะเสด็จดับขันธ ประินิพพาน

ในการประชุมกันในวันนั้น พระพุทธเจ้าทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ อันเป็นคำสอนหลักการ อุดมการณ์ และวิธีการปฏิบัติ ที่นำไปใช้ได้ทุกสังคม มีเนื้อหาโดยสรุป คือ ให้ละความชั่วทุกชนิด ทำความดีให้ถึงพร้อม และทำจิตใจให้ผ่องใส

หลักธรรมที่ควรปฏิบัติ

พระพุทธะทั้งหลายกล่าวว่า นิพพาน เป็นธรรมสูงสุด

ขันติ คือ ความอดกลั้น เป็นตบะสูงสุด

คนทำร้ายคนอื่น ไม่ใช่บรรพชิต

คนเบียดเบียนคนอื่น ไม่ใช่สมณะ

หลักธรรมดังกล่าว แบ่งเป็น 3 ส่วน คือ หลักการ 3 อุดมการณ์ 4 วิธีการ 6 ดังนี้

ข้อหนึ่ง **หลักการ 3** ประกอบด้วย การไม่ทำความชั่วทั้งปวง การทำแต่ความดี และการทำใจให้บริสุทธิ์

ข้อสอง **อุดมการณ์ 4** ประกอบด้วย ความอดทน ความไม่เบียดเบียน ความสงบทางกาย วาจา ใจ และนิพพาน คือ การดับทุกข์

ข้อสาม **วิธีการ 6** ประกอบด้วย การไม่ว่าร้าย การไม่ทำร้าย การสำรวม ในปาฏิโมกข์ การรู้จักประมาณในอาหาร การอยู่ในที่สงัด และการบำเพ็ญสมาธิ

วันมาฆบูชา พุทธบริษัทจะประกอบพิธีตามประเพณีนิยม เช่นเดียวกับวัน วิสาขบูชา (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ 2538 : 39 - 50)

3. วันอาสาฬหบูชา

วันอาสาฬหบูชา หมายถึง การบูชาในวันเพ็ญเดือนอาสาฬหะ หรือเดือน 8 ถ้าปีใดมีเดือน 8 สองหน ก็เลื่อนไปเป็นเดือน 8 หลัง วันเพ็ญเดือนแปดถือเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เพราะเป็นวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา หรือ ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร เนื้อหาว่าด้วยทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ที่นำไปสู่การบรรลุนิพพาน โปรดปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี และเป็นวันที่ท่านโกณฑัญญะได้บรรลุธรรม และได้รับการอุปสมบทด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา เป็นพระอริยสงฆ์องค์แรกในพระพุทธศาสนา ทำให้วันนี้มีรัตนะครบองค์สาม คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์

สรุปเหตุการณ์สำคัญ ในวันเพ็ญเดือนอาสาฬหะ คือ

- 1) เป็นวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา คือ แสดงธรรมเป็นครั้งแรก มีชื่อว่า ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร ซึ่งมีใจความสำคัญ กล่าวคือ อริยสัจ 4
- 2) เป็นวันที่พระสังฆรัตนะเกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในโลก
- 3) เป็นวันที่พระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในโลก

หลักธรรมที่ควรปฏิบัติ

มัชฌิมาปฏิปทา

มัชฌิมาปฏิปทา แปลว่า ทางสายกลาง หมายถึง ข้อปฏิบัติที่ทำให้บรรลุนิพพาน ไม่ตั้งหรือหย่อนเกินไป เรียกว่า ทรงคัมภีร์มัชฌิมา (สูตรต้นตอปิฎก ที่ฆนิกาย สีลขันธวรรค. 9/253-254/193) อันประกอบด้วย องค์ 8 คือ สัมมาทิฏฐิ (ความเห็นชอบ) สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ) สัมมาวาจา (เจรจาชอบ) สัมมากัมมันตะ (การทำงานชอบ) สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีวิตชอบ) สัมมาวายามะ (ความเพียรชอบ) สัมมาสติ (ระลึกชอบ) และ สัมมาสมาธิ (ตั้งใจมั่นชอบ)

ในวิถีชีวิตของปุถุชนนั้น ย่อมมีความสำเร็จเป็นเป้าหมายของชีวิต ความสำเร็จย่อมแตกต่างกันไปตามความปรารถนาของแต่ละคน บางคนปรารถนาความสำเร็จเป็นความสำเร็จ บางคนปรารถนาความมีชื่อเสียงเป็นความสำเร็จ ความสำเร็จและความมีชื่อเสียงมีองค์ประกอบให้ถึงความสำเร็จได้ 2 ส่วน ส่วนแรกเกิดจากผู้ปรารถนาเอง และส่วนที่ 2 เกิดจากสิ่งแวดล้อมสนับสนุน อันอาจได้แก่ บุคคล กาละเทศะ ผู้ปรารถนาต้องทำให้เกิดความพอดีระหว่างตนเองกับสิ่งแวดล้อมสนับสนุน ความพอดีส่วนตนนั้น ก็เริ่มจากทำความเข้าใจความสำเร็จให้ชัดเจนว่า คืออะไร มีขอบเขตแค่ไหน แล้วคิดหาทางไปสู่ความสำเร็จนั้นได้อย่างไร เมื่อพบแล้ว ก็ปรับประคองความคิดนั้นให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง ในลักษณะไม่เคร่งเครียด จนกร้าว และปล่อยเฉยจนเฉื่อยชา ในขณะเดียวกันก็ปรับประคองการแสดงออกทั้งทางกายและวาจา ให้สอดคล้องกับความคิด จนเข้าได้กับบุคคล กาละเทศะ อย่างไม่เสียหลักธรรม

ในวันอาสาฬหบูชา พุทธศาสนิกชนบำเพ็ญกุศลตามประเพณีนิยมเหมือนในวันวิสาขบูชา และวันมาฆบูชา (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. 2538 : 39 - 46)

4. วันเข้าพรรษา

วันเข้าพรรษา เป็นพุทธบัญญัติซึ่งพระภิกษุทุกรูปจะต้องปฏิบัติตาม หมายถึงการอธิษฐานอยู่ประจำ ไม่เที่ยวจาริกไปยังสถานที่ต่างๆ เว้นแต่มีกิจจำเป็นจริงๆ ช่วงจำพรรษาจะอยู่ในระหว่างฤดูฝน วันเข้าพรรษาคือวันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 คือวันถัดจากวันอาสาฬหบูชา ถ้าปีใดมีอธิกมาสก็เลื่อนวันเข้าพรรษาเป็นวันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 หลัง ถึงขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปี

พระพุทธเจ้า ทรงวางระเบียบให้พระภิกษุอยู่ประจำที่ 3 เดือน ในฤดูฝน เรียกกันทั่วไปว่า “จำพรรษา” มีวัตถุประสงค์ คือ

- 1) รักษาธรรมเนียมเดิมไม่สัณเฑาะในฤดูฝน
- 2) ป้องกันอันตรายจากภัยธรรมชาติ
- 3) ป้องกันคำติเตียนจากชาวบ้าน
- 4) เพื่อให้พระสงฆ์ ได้มีเวลาศึกษาพระธรรมวินัยได้มากขึ้น
- 5) เพื่อเป็นโอกาสให้ชาวบ้าน ได้บำเพ็ญกุศล เช่น รักษาศีล ฟังธรรม หรือปรีชาธรรมจากพระสงฆ์ได้สะดวก
- 6) เพื่อให้ประชาชนนำบุตรหลานที่เป็นชาย เข้ามาบวชเพื่อศึกษาหลักธรรม (ข้อนี้แม้ไม่ใช่วัตถุประสงค์เดิมของพระพุทธเจ้า แต่ก็เป็นธรรมเนียมไทยที่นิยมปฏิบัติกันมาช้านาน)

ในวันเข้าพรรษานี้ พระสงฆ์ก็มีกิจที่ต้องทำในส่วนของท่าน พุทธศาสนิกชนนั้นก็จะไปทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ รักษาศีล ผู้ที่มีศรัทธาก็จะอธิษฐานงดจากการกระทำที่เป็นอกุศลต่างๆ เช่น ดื่มสุรา หรือสิ่งเสพติดอื่นๆ นอกจากนี้ก็จะช่วยกันตกแต่งเสนาสนะตามอารามต่างๆ มีการประกวดเทียนพรรษา โดยแห่ทั้งทางบกและทางน้ำ เป็นมหานักขัตฤกษ์ บางคนก็ถวายผ้าอาบน้ำฝนและจัดปัจจัยแด่พระภิกษุสามเณร

การบำเพ็ญกุศล เนื่องในเทศกาลเข้าพรรษานี้ ยังมีประเพณีสำคัญอยู่ 2 ประการ คือ

1) ประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา

ประเพณีนี้ คงเกิดขึ้นจากความจำเป็นที่ว่า สมัยก่อนยังไม่มีไฟฟ้าใช้กันดังปัจจุบัน เมื่อพระสงฆ์จำพรรษารวมกันมากๆ ก็จำเป็นต้องปฏิบัติกิจวัตร เช่น การทำวัตรสวดมนต์เช้ามืด และตอนพลบค่ำ การศึกษาพระปริยัติธรรม กิจกรรมเหล่านี้ล้วนต้องการแสงสว่าง โดยเฉพาะแสงสว่างจากเทียนที่พระสงฆ์จุดบูชาพระรัตนตรัย และเพื่อต้องการใช้แสงสว่างโดยตรง ด้วยเหตุนี้พุทธศาสนิกชนจึงนิยมหล่อเทียนต้นใหญ่ กะว่าจะจุดได้ตลอดเวลา 3 เดือน ไปถวายพระภิกษุในวัดใกล้ๆ บ้านเป็นพุทธบูชา เทียนดังกล่าวเรียกว่า “เทียนจำนำพรรษา” ก่อนจะนำเทียนไปถวายนี้ ชาวบ้านมักจะจัดเป็นขบวนแห่แหนกันไปอย่างเอิกเกริก สนุกสนาน เรียกว่า “ประเพณีแห่เทียนจำนำพรรษา”

2) ประเพณีถวายผ้าอาบน้ำฝน

การถวายผ้าอาบน้ำฝนนี้ เกิดขึ้นแต่สมัยพุทธกาล คือ มหาอุบาสิกา ชื่อว่า วิสาขา ได้ทูลขอพระบรมพุทธานุญาต ให้พระสงฆ์ได้มีผ้าอาบน้ำ สำหรับผลัดเปลี่ยนเวลาทรงน้ำระหว่างฤดูฝน นางวิสาขา จึงเป็นสตรีคนแรก ที่ได้รับพุทธานุญาต ให้ถวายผ้าอาบน้ำฝนแด่พระสงฆ์

ด้วยเหตุนี้ เมื่อถึงวันเข้าพรรษา พุทธศาสนิกชนตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี จนถึงปัจจุบันนี้ จึงนิยมนำผ้าอาบน้ำฝนไปถวายพระสงฆ์ผู้จะอยู่จำพรรษา พร้อมกับอาหาร และเครื่องใช้จำเป็นต่างๆ

หลักธรรมที่ควรปฏิบัติ

ระหว่างเทศกาลเข้าพรรษานั้น พุทธศาสนิกชนนิยมไปวัด ถวายทาน รักษาศีล ฟังธรรมและเจริญจิตภาวนา ซึ่งเป็นการเว้นจากการกระทำความชั่ว บำเพ็ญความดีและชำระจิตใจให้สะอาด แจ่มใส เกรงครัดยิ่งขึ้น หลักธรรมสำคัญที่สนับสนุนคุณความดีดังกล่าวก็คือ “วิริติ”

คำว่า “วิริติ” หมายถึงการงดเว้นจากบาปและความชั่วต่างๆ จัดเป็นมงคลธรรมข้อหนึ่ง เป็นเหตุนำบุคคลผู้ปฏิบัติตามไปสู่ความสงบสุขปลอดภัย และความเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้นไป

วิริติ การงดเว้นจากบาปนั้น จำแนกออกได้เป็น 3 ประการ คือ

- 1) สัมปัตตวิริติ ได้แก่การงดเว้นจากบาป ความชั่ว และอบายมุขต่างๆ ด้วยเกิดความรู้สึกละอาย (หิริ) และเกิดความรู้สึกเกรงกลัวบาป (โอตตปปะ) ขึ้นมาเอง
- 2) สมาทานวิริติ ได้แก่ การงดเว้นจากบาป ความชั่ว และอบายมุขต่างๆ ด้วยการสมาทานศีล 5 หรือศีล 8 จากพระสงฆ์ โดยเพียรระมัดระวังไม่ทำให้ศีลขาด หรือต่างพร้อย
- 3) สมุจเฉทวิริติ ได้แก่ การงดเว้นจากบาป ความชั่ว และอบายมุขต่างๆ ได้อย่างเด็ดขาดโดยตรง เป็นคุณธรรมของพระอริยเจ้า ถึงกระนั้น สมุจเฉทวิริติ อาจนำมาประยุกต์ใช้กับบุคคล ผู้งดเว้นบาปความชั่วและอบายมุขต่างๆ ในระหว่างพรรษากาลแล้ว เมื่อออกพรรษาแล้ว ก็มิกลับไปกระทำหรือข้องแวะอีก (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. 2538 : 39 - 49)

5. วันออกพรรษา

วันออกพรรษา หมายถึง วันพ้นจากข้อกำหนดทางพระวินัย ที่ต้องอยู่ประจำที่หรือในวัดแห่งเดียวตลอด 3 เดือน ในฤดูฝน กล่าวคือ เมื่อพระภิกษุได้อธิษฐานอยู่จำพรรษา ในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 (หรือเดือน 9 กรณีเข้าพรรษาหลัง) แล้วอยู่ประจำที่หรือวัดนั้นเรื่อยไป จนถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 (หรือเดือน 12 ในกรณีเข้าพรรษาหลัง) หลังจากนั้นก็สามารถจาริกไปค้างแรมที่อื่นได้

วันออกพรรษา เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “วันปวารณา” หรือ “วันมหาปวารณา” คือวันที่พระสงฆ์ทำปวารณากรรม คือเปิดโอกาสให้เพื่อนพระภิกษุกล่าวตักเตือนกันด้วยเมตตาจิตได้ เมื่อได้เห็น ได้ฟัง หรือสงสัย ในพฤติกรรมของกันและกัน

ในเทศกาลออกพรรษานี้ พุทธศาสนิกชนจะมีการทำบุญตักบาตร เรียกล้านๆ ว่า ตักบาตรเทโว เรียกเต็มว่า “ตักบาตรเทโวโรหณะ” คือ ตักบาตรเนื่องในวันคล้ายวันที่ พระพุทธเจ้าเสด็จลงจากเทวโลก โดยเชื่อกันตามตำนานว่า หลังจากที่พระพุทธเจ้าเสด็จไป จำพรรษาโปรดพระมารดาในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เมื่อออกพรรษาแล้วพระองค์เสด็จลงมาจาก สวรรค์มายังโลกมนุษย์ ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 พุทธศาสนิกชนถือวันรุ่งขึ้น คือแรม 1 ค่ำ เดือน 11 เป็นโอกาสพิเศษ พร้อมใจกันตักบาตรเฉลิมฉลอง และถือปฏิบัติกันเป็นประเพณี สืบมา

การตักบาตรนี้นิยมทำกันที่วัดนับเป็นการตักบาตรพิเศษ บางแห่งมีการจัดพิธีใหญ่โต แห่พระพุทธรูปนำหน้าพระสงฆ์ เพื่อให้พุทธศาสนิกชนตักบาตรเหมือนตักบาตรพระพุทธเจ้า จริงๆ การตักบาตรเทโวนี้นิยมทำกันในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 แต่บางวัดทำในวันปวารณา คือวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11

หลักธรรมที่ควรปฏิบัติ

ปวารณา

ปวารณา ได้แก่ การเปิดโอกาสให้ผู้อื่นว่ากล่าวตักเตือนตนเองได้ ในการปวารณานี้ อาจแบ่งบุคคลเป็น 2 ฝ่าย คือ

- 1) ผู้ว่ากล่าวตักเตือน จะต้องเป็นผู้มีเมตตา ปวารณาดีต่อผู้ที่ตนว่ากล่าวตักเตือน
- 2) ผู้ถูกว่ากล่าวตักเตือน ต้องมีใจกว้าง มองเห็นความปรารถนาดีของผู้ตักเตือน ดีใจที่มีผู้มาบอกขุมทรัพย์ให้ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. 2538 : 39 - 46)

6. วันธรรมสวนะ

วันธรรมสวนะ หมายถึง “วันฟังธรรม” เมื่อถึงวันธรรมสวนะ คือวันขึ้น 8 ค่ำ แรม 8 ค่ำ และวันขึ้น 15 ค่ำ (หรือแรม 14 ค่ำ ในกรณีเดือนขาด) ชาวพุทธก็จะเตรียมอาหาร ผลไม้ เครื่องสักการะ ไปวัด เพื่อถวายแด่พระภิกษุ รวมทั้งรักษาศีล เจริญจิตภาวนา และ ฟังธรรมเทศนา

วันธรรมสวนะ เรียกชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า “วันพระ” โบราณถือเป็นวันหยุดงานประจำ สัปดาห์ เพื่อหาโอกาสเข้าวัด บำเพ็ญกุศลต่างๆ

ในการบำเพ็ญกุศลในวันธรรมสวนะดังกล่าว พุทธศาสนิกชนอาจสมานรักษาศีล อุโบสถ 8 ข้อ และพักค้างคืนอยู่ที่วัดจนรุ่งวันใหม่ ด้วยเหตุนี้วันธรรมสวนะจึงเรียกชื่ออีก อย่างหนึ่งว่า “วันอุโบสถ” ได้ด้วย

วันธรรมสวนะ มีความสำคัญแก่ชาวพุทธมาก คือ

- 1) เป็นวันที่พระพุทธเจ้า ทรงมีพระบรมพุทธานุญาตให้พุทธศาสนิกชนเข้าวัดฟังธรรม และบำเพ็ญบุญกุศลอื่นๆ
- 2) การฟังธรรม เป็นวิธีการศึกษาให้ผู้ฟังเกิดสติปัญญา สามารถนำไปพัฒนาตนเอง แก้ปัญหาชีวิตและสังคมได้
- 3) การรักษาศูภโศภศีล เป็นวิธีการบำเพ็ญจิตภาวนาเพื่อลดกิเลส ตรวจสอบตนเอง ให้มีสมรรถภาพในการดำเนินชีวิตและการทำงาน

ความเป็นมาของวันธรรมสวนะ เริ่มขึ้นเมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ ภูเขา คิชฌกูฏ เมืองราชคฤห์ ครั้งนั้น นักบวชนอกศาสนาได้ประชุมแสดงธรรมทุกวัน 14 คำ หรือ 15 คำ และ 8 คำ (ทั้งข้างขึ้นและข้างแรม) ชาวเมืองราชคฤห์ทราบข่าวก็พากันไปฟังธรรมของนักบวชเหล่านั้น แล้วก็เกิดความเลื่อมใสมากขึ้นโดยลำดับ ต่อมาพระเจ้าพิมพิสาร กษัตริย์แห่งแคว้นมคธทรงทราบข่าวนี้ จึงได้นำขึ้นกราบทูลพระพุทธเจ้าพร้อมทั้งขอพระบรมพุทธานุญาตพระสงฆ์ ให้ประชุมแสดงธรรมในวันดังกล่าวเหมือนนักบวชนอกศาสนาบ้าง สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเห็นชอบและได้มีพระบรมพุทธานุญาตให้พระสงฆ์นำสิกขาบท หรือศีลของพระภิกษุ 227 ข้อ มาสวดให้กันฟังทำนองบททวนและตรวจสอบศีลของกันและกัน ทุกๆ เดือน คือทุกวันขึ้น 15 ค่ำ แรม 15 ค่ำ (หรือ 14 ค่ำ ในกรณีเดือนขาด) เรียกว่า “การสวดพระปาติโมกข์”

ในสมัยสุโขทัย เรียกวันธรรมสวนะ ขึ้น แรม 8 ค่ำ ว่า “วันศีลน้อย” และวันขึ้น แรม 15 ค่ำ (หรือ 14 ค่ำ กรณีเดือนขาด) ว่า “วันศีลใหญ่”

ในปี พ.ศ. 2499 ได้มีประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง กำหนดเวลาทำงาน และวันหยุดราชการ กำหนดให้หยุดราชการประจำสัปดาห์ในวันธรรมสวนะ (วันพระ) และวันอาทิตย์ โดยให้เหตุผลว่า ประเทศไทยเรามีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ และนับพุทธศักราชเป็นปีทางราชการ จึงสมควรจะให้มีวันหยุดในวันธรรมสวนะ เพื่อให้ข้าราชการและประชาชน ได้รำลึกถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาและยึดมั่นในพระรัตนตรัย จะได้ประพฤติในทางที่ชอบที่ควร อันก่อให้เกิดความเรียบร้อยในสังคม แต่ประกาศฉบับนี้ใช้บังคับไม่นานก็ต้องยกเลิกไป เพราะรัฐบาลไทยมุ่งพัฒนาระบบราชการตามแบบชาติตะวันตก

หลักธรรมที่ควรปฏิบัติ

หลักธรรมสำคัญ ที่ชาวพุทธทุกคนควรนำไปปฏิบัติในวันธรรมสวนะ มี 3 ประการ คือ

- 1) ทาน หมายถึงการให้ แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ อามิสทาน ได้แก่การให้ปันสิ่งของ ธรรมทาน ได้แก่ให้ความรู้ วิทยาการ ให้คำแนะนำ ให้ขวัญกำลังใจ และอภัยทานได้แก่การให้อภัย

2) ศีล หมายถึงการรักษากาย วาจา ให้เรียบร้อย ด้วยการรักษาศีล 5 หรือเพิ่มอีก 3 ข้อ เป็นศีล 8

3) ภาวนา หมายถึงการฝึกสมาธิให้จิตสงบและพัฒนาปัญญาด้วยการเจริญวิปัสสนา อบรมจิตใจให้สงบเยือกเย็น ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่เครียด ไม่กังวล มีชีวิตอยู่ด้วยปิติสุข และมีสมาธิแน่วแน่หนักแน่น อันจะช่วยให้กลับสนทนาคิดแจ่มใส ความจำดีและมีสติ ปัญญาเฉียบแหลม ภาวนาในพระพุทธศาสนาโดยทางอ้อมรวมถึงการทำวัตร สวดมนต์ การ ฟังธรรม (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. 2538 : 39 - 46)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นิพนธ์ เทียมทิพานุกร (2527 : 108) ทำการวิจัยเรื่อง ทักษะของนิสิตมหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ ต่อพุทธศาสนาและพระสงฆ์ พบว่านิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ส่วนใหญ่มีทักษะในทางที่ดีต่อพุทธศาสนาและพระสงฆ์ เห็นด้วยกับสิ่งที่พระพุทธองค์ตรัสรู้ ว่าเป็นความจริงอันประเสริฐสูงสุด เชื่อในผลกรรมว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว การปฏิบัติธรรม ชั้นสูงสุดช่วยให้คนเราไปถึงนิพพานได้ พระภิกษุสงฆ์ควรศึกษาพระไตรปิฎกและมีการปฏิบัติ กิจวัตรอย่างเคร่งครัด พระพุทธศาสนาช่วยให้จิตใจสงบ การอบรมทางพุทธศาสนาอย่าง สม่ำเสมอในมหาวิทยาลัย จะช่วยกล่อมเกลাজิตใจของนิสิตให้ดีขึ้นได้ สถาบันอุดมศึกษาควร นิมนต์พระภิกษุที่มีความรู้ มาสอนวิชาเกี่ยวกับพุทธศาสนา เมื่อเปรียบเทียบกันแล้วปรากฏว่า นิสิตชายและนิสิตหญิงมีทักษะต่อพุทธศาสนาและพระสงฆ์ไม่แตกต่างกัน นิสิตที่มีภูมิลำเนา อยู่ในภาคต่างๆ มีทักษะต่อพุทธศาสนาไม่แตกต่างกัน แต่มีทักษะต่อพระสงฆ์แตกต่างกัน จิรวัดนา มั่นยืน (2536 : 313 - 316) ทำการวิจัยเรื่อง ประสพการณ์ในมหาวิทยาลัยที่เกี่ยวข้องกับ ลักษณะทางพุทธศาสนา และทางจิตของนิสิตในกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ นิสิตชั้นปีที่ 2, 3 และ 4 มหาวิทยาลัยในเขตกรุงเทพมหานคร 7 แห่ง ปีการศึกษา 2535 รวมทั้งสิ้น 260 คน ครึ่งหนึ่งเป็นสมาชิกชมรมพุทธศาสน์ของมหาวิทยาลัย อีกครึ่งหนึ่งไม่ได้เป็นสมาชิก ชมรมพุทธศาสน์ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยภาคสนาม การวิเคราะห์ข้อมูลพบผลที่สำคัญคือ ประสพการณ์ทางพุทธศาสนาในมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญต่อคุณลักษณะของนิสิตนั้นมี 3 ประการ คือ ประสพการณ์ในการเป็นสมาชิกของชมรมพุทธศาสน์ มีความสำคัญมากที่สุด รองลงมา คือ ประสพการณ์ทางพุทธจากวิชาที่เรียนและประสพการณ์จากการบวชในพุทธศาสนา

ส่วนประสบการณ์ทางพุทธจากการเข้ากิจกรรมต่างๆ นั้นให้ผลน้อย นิสิตที่ได้รับประสบการณ์ทั้ง 3 ด้านนี้สูง จะเป็นผู้มีความเชื่อทางศาสนาพุทธมาก เมื่อนำลักษณะทางชีวสังคมและภูมิหลังของ นิสิตมารวมศึกษาพบว่า การมีบิดามารดาที่เป็นแบบอย่างที่ดีทางพุทธศาสนามาก นิสิตนั้นจะมีความเชื่อทางพุทธศาสนาและการปฏิบัติทางพุทธศาสนา มากกว่านิสิตที่มีบิดามารดาเป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาอื่น นิสิตที่มีความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนามากเท่าใด จะเป็นผู้ประพฤติเชิงจริยธรรมสูง

วรรณะ บรรจง (2537 : 186) ทำวิจัยเรื่อง ลักษณะทางศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ ของเยาวชนไทย จากชุมชนแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองในภาคใต้ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ เยาวชนผู้กำลังศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2536 จาก โรงเรียนประถมศึกษา 4 แห่ง และจากโรงเรียนมัธยมศึกษา 3 แห่ง ในจังหวัดนครศรีธรรมราช รวมทั้งสิ้น 401 คน จำนวน 201 คน เป็นเยาวชนจากชุมชนแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง ที่ได้รับคะแนนจากการประเมินคุณภาพของชุมชนด้านศาสนาและวัฒนธรรมสูงสุด จำนวน 200 คน การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยภาคสนาม พบว่าเยาวชนหญิงที่มีการศึกษาปานกลาง ถ้าได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนุกสนานมากและได้รับการส่งเสริมความเป็นพุทธมามกะจากครอบครัวมาก จะมีความเชื่อภายในตนมาก คบเพื่อนอย่างเหมาะสมกว่าและมีพฤติกรรมก้าวร้าวน้อยกว่าเยาวชน ทั้งชายและหญิงที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนุกสนานน้อย และได้รับการส่งเสริมความเป็นพุทธมามกะจากครอบครัวน้อย การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนุกสนาน เป็นตัวทำนายที่มีความสำคัญที่สุด รองลงมา คือ การส่งเสริมความเป็นพุทธมามกะจากครอบครัวและการร่วมกิจกรรมทางพุทธศาสนาในชุมชนมาก จะเป็นผู้ที่มีความเชื่อทางศาสนามาก มีการปฏิบัติทางพุทธศาสนามาก มีความเชื่ออำนาจภายในตนมาก มีพฤติกรรมการคบเพื่อนอย่างเหมาะสมมากและมีพฤติกรรมก้าวร้าว น้อย เยาวชนที่มีความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนาในปริมาณสูง ก็มีความเชื่ออำนาจภายในตน การคบเพื่อนอย่างเหมาะสมในปริมาณสูงด้วย และมีพฤติกรรมก้าวร้าว น้อยลง เมื่อเปรียบเทียบกลุ่มเยาวชนที่มาจากชุมชนที่มีคุณภาพต่างกัน ปรากฏว่า ความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนาของเยาวชน เกี่ยวข้องกับความเชื่ออำนาจภายในตน การคบเพื่อนอย่างเหมาะสม พฤติกรรมก้าวร้าวในกลุ่มเยาวชนที่มาจากชุมชนที่มีคุณภาพสูงเด่นชัดกว่า ในกลุ่มเยาวชนที่มีคุณภาพต่ำ ในกลุ่มย่อย 2 กลุ่ม คือ เยาวชนจากครอบครัวเศรษฐกิจต่ำและปานกลาง ความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนา เกี่ยวข้องกับความเชื่ออำนาจภายในตนการคบเพื่อนอย่างเหมาะสม

และพฤติกรรมก้าวร้าว ในกลุ่มเยาวชนที่มาจากชุมชนที่มีคุณภาพต่ำเด่นชัดกว่าในกลุ่มเยาวชนที่มาจากชุมชนที่มีคุณภาพสูง และ ธาณี กลิ่นเกษร (2537 : 186) ทำการวิจัย เรื่อง ผลของการฝึกอบรมทางพุทธศาสนา เพื่อพัฒนา หิริ-โอตตัมปะ และทัศนคติต่อพุทธศาสนา ของนักศึกษาวิทยาลัยเทคนิคพัทลุง โดยมีกลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาชาย ระดับชั้น ปวช.1 วิทยาลัยเทคนิคพัทลุง ปีการศึกษา 2536 จำนวน 100 คน แบ่งเป็นกลุ่มผู้เข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนา จำนวน 50 คน และผู้ที่ไม่ได้เข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนา จำนวน 50 คน ผลของการวิจัยพบว่า กลุ่มที่ได้เข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนามีการเปลี่ยนแปลง หิริ-โอตตัมปะ และทัศนคติต่อพุทธศาสนาสูงขึ้น มากกว่ากลุ่มที่ไม่ได้เข้ารับการฝึกอบรม กลุ่มที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมาก เมื่อเข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนา มีคะแนนเฉลี่ยของการเปลี่ยนแปลง หิริ-โอตตัมปะ สูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยน้อย และกลุ่มที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมาก ซึ่งเข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนา มีคะแนนเฉลี่ยของการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนา ไม่แตกต่างจากกลุ่มที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยน้อย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้า เรื่อง คุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในทัศนะของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มีขั้นตอนในการดำเนินการตามลำดับสาระ ดังนี้ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล การสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูล การจัดกระทำวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า ได้แก่ นิสิตปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1-4 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่กำลังศึกษาอยู่ในปีการศึกษา 2540 รวม 8 คณะ คือ มนุษยศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ พลศึกษา ศึกษาสาตร์ แพทยศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์ จำนวนทั้งสิ้น 6,683 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นิสิตปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 - 4 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่กำลังศึกษาอยู่ในปีการศึกษา 2540 จำนวน 605 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) คณะละ 4 ระดับชั้น คิดเป็นร้อยละ 9 ที่ระดับความเชื่อมั่น 99% (Hendel, 1977 : "unpaged")

ตาราง 1 จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ที่	คณะ	ชั้นปีที่	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง	
1	มนุษยศาสตร์	1	239	21	77
		2	266	24	
		3	141	13	
		4	210	19	

ตาราง 1 (ต่อ)

ที่	คณะ	ชั้นปีที่	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง	
2	วิทยาศาสตร์	1	418	37	115
		2	359	32	
		3	269	24	
		4	248	22	
3	สังคมศาสตร์	1	99	9	41
		2	98	9	
		3	148	13	
		4	115	10	
4	พลศึกษา	1	272	24	78
		2	167	15	
		3	248	22	
		4	194	17	
5	ศึกษาศาสตร์	1	405	36	142
		2	318	29	
		3	452	49	
		4	309	28	
6	แพทยศาสตร์	1	101	9	35
		2	90	8	
		3	106	9	
		4	104	9	
7	วิศวกรรมศาสตร์	1	261	23	91
		2	274	25	
		3	220	20	
		4	259	23	
8	ศิลปกรรมศาสตร์	1	111	10	26
		2	92	8	
		3	87	8	
		4	3	-	
		รวม	6,683	605	

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 6 ตอน คือ

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 แบบสอบถามวัดการเป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาของพ่อแม่ โดยให้ผู้ตอบแสดงความคิดเห็นได้ 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ไม่น่าใจ น้อย น้อยที่สุด

ตอนที่ 3 - 6 แบบสอบถามวัดทัศนคติเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทยใน 4 ด้าน คือ ด้านการศึกษา ด้านการเมืองการปกครอง ด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม และด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย โดยให้ผู้ตอบแสดงความคิดเห็นได้ 5 ระดับ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่น่าใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

การสร้างเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาวิธีการสร้างแบบสอบถามจากหนังสือ การวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์ ของ เชิดศักดิ์ โฆวาสินธุ์ (2523 : 67 - 70) เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม
2. ศึกษาพระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาจาก พระไตรปิฎก หนังสือ นิตยสาร วารสาร หนังสือพิมพ์ เอกสาร และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อรวบรวมปัญหาและข้อเสนอแนะต่างๆ นำมาใช้เป็นข้อมูลส่วนหนึ่งในการสร้างแบบสอบถาม
3. สร้างแบบสอบถามตามแนวของ ไคเคอร์ท (Likert Scale) โดยแต่ละข้อกำหนดให้ผู้ตอบแสดงความคิดเห็นได้ 5 ระดับ
4. นำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว ไปเสนอคณะกรรมการที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไข เพื่อให้ได้ข้อคำถามและคำชี้แจงที่มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น เป็นการหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และความถูกต้องของภาษาที่ใช้

คณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแบบสอบถามจำนวน 5 ท่าน ประกอบด้วย

4.1 พระอริยคุณาธาร (เกษม สลัญญโต ป.ธ. ๘, ศน.ม., Ph.D., Phil.)

รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัย วัดบวรนิเวศวิหาร

ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชาธิวาสวิหาร

ผู้ช่วยแม่กองธรรมสนามหลวง

4.2 ศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา นาคสกุล

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4.3 รองศาสตราจารย์บุญร่วม ทิพนศรี

ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

4.4 รองศาสตราจารย์ดัดดาวัลย์ หวังพานิช

สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

4.5 อาจารย์จ่านอง คันทิก (ป.ธ. ๘, ศน.บ., M.A.)

หัวหน้าภาควิชาภาษาตะวันออก

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย วัดบวรนิเวศวิหาร

5. นำแบบสอบถามที่แก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้กับนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จำนวน 100 คน เพื่อนำแบบสอบถามมาวิเคราะห์หาความเชื่อมั่น (Reliability)

6. หลังจากนำแบบสอบถามไปทดลองใช้แล้ว ได้นำมาปรับปรุงแก้ไข เพื่อใช้เป็นแบบสอบถามฉบับจริงในการวิจัยต่อไป ดังนี้

6.1 หาค่าอำนาจจำแนก (Discrimination) ของแบบสอบถามเป็นรายข้อ

6.1.1 จัดแบ่งกลุ่ม ผู้ได้คะแนนสูงและกลุ่มผู้ได้คะแนนต่ำ ร้อยละ 25 ของผู้ตอบแบบสอบถาม เพื่อนำไปประเมินค่าคำตอบแต่ละข้อ

6.1.2 หาค่าคะแนนเฉลี่ย ของกลุ่มผู้ได้คะแนนสูงและกลุ่มผู้ได้คะแนนต่ำ เป็นรายข้อ แล้วหาค่าอัตราส่วนวิกฤติ โดยใช้ t-test เพื่อคัดเลือกข้อคำถามที่ดี

6.2 หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยใช้ สัมประสิทธิ์อัลฟา (Alpha - Coefficient) ปรากฏว่า ในแบบสอบถาม ตอนที่ 2 มีความเชื่อมั่น .8749 ตอนที่ 3 มีความเชื่อมั่น .7077 ตอนที่ 4 มีความเชื่อมั่น .6812 ตอนที่ 5 มีความเชื่อมั่น .7139 ตอนที่ 6 มีความเชื่อมั่น .7590 และความเชื่อมั่นรวมทั้งฉบับ (ตั้งแต่ตอนที่ 3 - 6) มีความเชื่อมั่น .8901

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ไปติดต่อกับผู้ประสานงานในมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อนำแบบสอบถามไปแจกกลุ่มตัวอย่างและเก็บรวบรวมข้อมูล ระหว่างวันที่ 8 ธันวาคม 2540 ถึงวันที่ 30 มกราคม 2541 โดยผู้วิจัยได้ไปรับแบบสอบถามด้วยตนเอง

การจัดกระทำกับข้อมูล

นำแบบสอบถามที่ได้รับคืนมา คัดเฉพาะฉบับที่สมบูรณ์มาตรวจให้คะแนน ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และนำคะแนนที่ได้มาวิเคราะห์โดยวิธีทางสถิติ

เกณฑ์การให้คะแนน

แบบสอบถาม ตอนที่ 1 หาค่าร้อยละ

แบบสอบถาม ตอนที่ 2 เนื่องจากเป็นข้อความทางบวกทั้งหมด จึงมีเกณฑ์การให้คะแนนการปฏิบัติ ดังนี้

มากที่สุด	ให้ 5 คะแนน
มาก	ให้ 4 คะแนน
ไม่แน่ใจ	ให้ 3 คะแนน
น้อย	ให้ 2 คะแนน
น้อยที่สุด	ให้ 1 คะแนน

แบบสอบถาม ตอนที่ 3 - 6 มีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

ถ้าข้อความเป็นเชิงนิมาน (เห็นด้วยทางบวก)

เห็นด้วยอย่างยิ่ง	ให้ 5 คะแนน
เห็นด้วย	ให้ 4 คะแนน
ไม่แน่ใจ	ให้ 3 คะแนน
ไม่เห็นด้วย	ให้ 2 คะแนน
ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	ให้ 1 คะแนน

ถ้าข้อความเชิงนิเสธ (เห็นด้วยทางลบ)

เห็นด้วยอย่างยิ่ง	ให้ 1 คะแนน
เห็นด้วย	ให้ 2 คะแนน
ไม่แน่ใจ	ให้ 3 คะแนน
ไม่เห็นด้วย	ให้ 4 คะแนน
ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	ให้ 5 คะแนน

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์การเป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาของพ่อแม่ โดยการหาคะแนนเฉลี่ย แล้วนำมาเทียบกับเกณฑ์ประเมินระดับการเป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนา ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย 1.00-1.79 หมายความว่า เป็นแบบอย่างทางพุทธศานาน้อยที่สุด

คะแนนเฉลี่ย 1.80-2.59 หมายความว่า เป็นแบบอย่างทางพุทธศานาน้อย

คะแนนเฉลี่ย 2.60-3.40 หมายความว่า เป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 3.41-4.20 หมายความว่า เป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนามาก

คะแนนเฉลี่ย 4.21-5.00 หมายความว่า เป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนามากที่สุด

2. การวิเคราะห์ทัศนะของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ใน 4 ด้าน โดยการหาคะแนนเฉลี่ย แล้วนำมาเทียบกับเกณฑ์ประเมินระดับความคิดเห็น ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย 1.00-1.79 หมายความว่า มีคุณค่าต่อสังคมไทยน้อยที่สุด

คะแนนเฉลี่ย 1.80-2.59 หมายความว่า มีคุณค่าต่อสังคมไทยน้อย

คะแนนเฉลี่ย 2.60-3.40 หมายความว่า มีคุณค่าต่อสังคมไทยปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 3.41-4.20 หมายความว่า มีคุณค่าต่อสังคมไทยมาก

คะแนนเฉลี่ย 4.21-5.00 หมายความว่า มีคุณค่าต่อสังคมไทยมากที่สุด

3. เปรียบเทียบทัศนะของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ตามตัวแปร เพศ และการเป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาของพ่อแม่ ทดสอบโดยใช้ t-test สำหรับ ฎมีลำเนา คณะที่ศึกษา ชั้นปีที่ศึกษา ระดับการศึกษาของพ่อแม่ ใช้ F-test และทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ q-statistic ตามวิธีของ Scheffe

4. การวิเคราะห์ข้อมูลและค่าสถิติต่างๆ ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS (Statistical Package for Social Sciences)

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการทางสถิติ ดังต่อไปนี้

1. หาค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่

1.1 ค่าร้อยละ

1.2 ค่าเฉลี่ย (Mean) (Ferguson. 1971 : 45)

1.3 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) (Ferguson. 1971 : 62)

1.4 ความแปรปรวน (Variance) (Ferguson. 1971 : 62)

2. เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างกลุ่ม ใช้ เอฟ-เทสต์ (F-test) และถ้าหาก มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จะทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ โดยใช้ คิว-สแควร์ (q-statistic) ตามวิธีของ เชฟเฟ (Scheffe') (Winer. 1962 : 185)

3. วิเคราะห์คุณภาพของแบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย ใช้สถิติดังนี้

3.1 หาค่าอำนาจจำแนก (Discrimination) ของแบบสอบถามเป็นรายข้อ ที-เทสต์ (t-test) (Ferguson. 1971 : 152)

3.2 หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามโดยหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient) (Cronbach. 1970 : 161)

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

N	แทน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา
$\bar{X}$	แทน ค่าเฉลี่ย
S	แทน ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน
S^2	แทน ความแปรปรวน
t	แทน ค่าที่ใช้พิจารณาใน t - distribution
F	แทน ค่าที่ใช้พิจารณาใน F - distribution
df	แทน ระดับขั้นของความเป็นอิสระ (Degrees of Freedom)
SS	แทน ผลบวกกำลังสองของคะแนน (Sum of Square)
MS	แทน ค่าเฉลี่ยของผลบวกกำลังสองของคะแนน (Mean of Square)
p	แทน ค่านัยสำคัญทางสถิติ
*	แทน ค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ลำดับขั้นในการวิเคราะห์ข้อมูล

การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลและการแปลความหมาย จะดำเนินเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป เกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 วิเคราะห์การเป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาของพ่อแม่

ตอนที่ 3 ทศนะของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนา
ที่มีต่อสังคมไทย ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ

3.1 ด้านการศึกษา

3.2 ด้านการเมืองการปกครอง

3.3 ด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม

3.4 ด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย

ตอนที่ 4 เปรียบเทียบทัศนะของนิสิตเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ตามตัวแปร เพศ ชั้นปีที่ศึกษา คณะที่ศึกษา ภูมิภาค และระดับการศึกษาของพ่อแม่ และการเป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาของพ่อแม่

การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป ไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม ดังตาราง 2 - 6

ตาราง 2 จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ และคณะที่ศึกษา

ที่	คณะ	ชาย	หญิง	จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม	ร้อยละ
1	มนุษยศาสตร์	2	75	77	12.73
2	วิทยาศาสตร์	36	79	115	19.01
3	สังคมศาสตร์	16	25	41	6.78
4	พลศึกษา	50	28	78	12.89
5	ศึกษาศาสตร์	30	112	142	23.47
6	แพทยศาสตร์	19	16	35	5.78
7	วิศวกรรมศาสตร์	58	33	91	15.04
8	ศิลปกรรมศาสตร์	13	13	26	4.30
	รวม	224	381	605	100.00
	ร้อยละ	37.02	62.98	100	-

จากตาราง 2 ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 605 คน จำแนกเป็นนิสิตชาย 224 คน คิดเป็นร้อยละ 37.02 นิสิตหญิง 381 คน คิดเป็นร้อยละ 62.98 เมื่อพิจารณาผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามคณะที่ศึกษาปรากฏว่า จำนวนนิสิตที่มากที่สุดได้แก่ คณะศึกษาศาสตร์ คิดเป็นร้อยละ 23.47 รองลงมาได้แก่คณะวิทยาศาสตร์ คิดเป็นร้อยละ 19.01 และคณะที่มีจำนวนนิสิตน้อยที่สุดได้แก่คณะศิลปกรรมศาสตร์ คิดเป็นร้อยละ 4.30

ตาราง 3 จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามชั้นปีที่ศึกษา

ชั้นปีที่	ชาย	หญิง	จำนวนผู้ตอบ แบบสอบถาม	ร้อยละ
1	72	97	169	27.93
2	49	101	150	24.79
3	47	111	158	26.12
4	56	72	128	21.16
รวม	224	381	605	100.00
ร้อยละ	37.02	62.98	100	-

จากตาราง 3 แสดงจำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามชั้นปีที่ศึกษา แบ่งเป็นนิสิตชั้นปีที่ 1 - 4 ปรากฏว่า นิสิตชั้นปีที่ 1 มีจำนวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 27.93 รองลงมาได้แก่นิสิตชั้นปีที่ 3 คิดเป็นร้อยละ 26.12 และนิสิตชั้นปีที่ 4 มีจำนวนน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 21.16

ตาราง 4 จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามภูมิลำเนา

ที่	ภูมิลำเนา	จำนวนผู้ตอบ แบบสอบถาม	ร้อยละ
1	กรุงเทพฯและปริมณฑล	253	41.8
2	กลาง	115	19.0
3	เหนือ	50	8.3
4	ตะวันออก	40	6.6
5	ตะวันออกเฉียงเหนือ	97	16.0
6	ใต้	50	8.3
	รวม	605	100.0

จากตาราง 4 แสดงจำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามภูมิถิ่นกำเนิด ปรากฏว่า นิสิตที่มีภูมิถิ่นกำเนิดในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลมีจำนวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 41.8 รองลงมา ได้แก่ ภาคกลาง คิดเป็นร้อยละ 19.0 และภาคที่มีจำนวนนิสิตที่น้อยที่สุด ได้แก่ ภาคเหนือและภาคใต้ คิดเป็นร้อยละ 8.3 เท่ากัน

ตาราง 5 จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามระดับการศึกษาของพ่อแม่

ที่	ระดับการศึกษา ของพ่อแม่	จำนวนผู้ตอบ แบบสอบถาม	ร้อยละ
1	ต่ำ	250	41.7
2	กลาง	182	30.3
3	สูง	173	28.0
	รวม	605	100

จากตาราง 5 แสดงจำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามระดับการศึกษาของพ่อแม่ ปรากฏว่า พ่อแม่ของนิสิตส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับต่ำ คิดเป็นร้อยละ 41.7 และพ่อแม่ของนิสิตที่มีการศึกษาระดับสูงมีจำนวนน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 28.0

ตาราง 6 จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามการเป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาของพ่อแม่

ที่	การเป็นแบบอย่าง ทางพุทธศาสนา	จำนวนผู้ตอบ แบบสอบถาม	ร้อยละ
1	น้อย	311	51.5
2	มาก	294	48.5
	รวม	605	100.0

จากตาราง 6 แสดงจำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามการเป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาของพ่อแม่ ปรากฏว่า นิสิตที่มีพ่อแม่เป็นแบบอย่างทางพุทธศานาน้อย กับนิสิตที่มีพ่อแม่เป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนา มาก มีจำนวนใกล้เคียงกัน คือ คิดเป็นร้อยละ 51.5 และ 48.5 ตามลำดับ

ตอนที่ 2 วิเคราะห์การเป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาของพ่อแม่ ผลการวิเคราะห์แสดงในตาราง 7

ตาราง 7 แบบอย่างทางพุทธศาสนาของพ่อแม่ (N = 605)

ข้อ	คำถาม	$\bar{X}$	S
1	รักสัตว์ทุกชนิดไม่คิดรังแก	3.92	0.81
2	เคารพในสิทธิและทรัพย์สินของผู้อื่น	4.33	0.63
3	รักเดียวใจเดียว	4.43	0.77
4	เสียชีพไม่ยอมเสียสัจ	3.93	0.76
5	ไม่ดื่มน้ำเมา ไม่ข้องแวะกับอบายมุข	3.88	1.16
6	ทำบุญตักบาตร	3.67	1.08
7	ทำบุญเลี้ยงพระ	3.29	1.15
8	สวดมนต์ไหว้พระ	3.65	1.16
9	ทำสมาธิ	2.81	1.11
10	ฟังธรรม ศึกษาหลักธรรม	2.90	1.12
11	สนทนารธรรมกับคนใกล้ชิด	2.85	1.17
12	ให้ทาน	3.83	0.85
13	บำรุงพ่อแม่	4.36	0.74
14	สงเคราะห์ญาติ	4.01	0.83
15	อ่อนน้อมถ่อมตน	4.09	0.68
16	มีความเพียร	4.35	0.75
17	มีความสันโดษ	3.50	1.03
18	ไม่แสดงอาการโกรธให้เห็น	3.13	1.05
19	ยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี	4.16	0.64
20	ปลงใจได้เมื่อผิดหวัง	3.78	0.83
21	มีความรับผิดชอบ	4.46	0.64
22	มีความอดทน	4.45	0.72
23	เชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม	4.11	0.90
24	เกลียดความดีให้แก่ผู้อื่น	3.79	0.76
25	ดำเนินชีวิตโดยยึดหลักทางสายกลาง	3.82	0.79
	รวม	3.83	0.46

จากตาราง 7 แสดงการเป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาของพ่อแม่ โดยส่วนรวมปรากฏว่า พ่อแม่ของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒส่วนใหญ่ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนา อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.83$, $S = 0.46$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า พ่อแม่ของนิสิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนามากที่สุด คือ ในข้อ 2 เคารพใน สิทธิและทรัพย์สินของผู้อื่น ($\bar{X} = 4.33$, $S = 0.63$) ข้อ 3 รักเด็วใจเดียว ($\bar{X} = 4.43$, $S = 0.77$) ข้อ 13 บำรุงพ่อแม่ ($\bar{X} = 4.36$, $S = 0.74$) ข้อ 16 มีความเพียร ($\bar{X} = 4.35$, $S = 0.75$) ข้อ 21 มีความรับผิดชอบ ($\bar{X} = 4.46$, $S = 0.67$) และข้อ 22 มีความอดทน ($\bar{X} = 4.45$, $S = 0.72$) ส่วนข้ออื่นๆ ส่วนใหญ่พ่อแม่ของนิสิตเป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาในระดับมาก ($\bar{X} = 3.50 - 4.16$, $S = 0.68 - 1.11$) ยกเว้นข้อ 7, 9, 10, 11 และ 18 ที่พ่อแม่ของนิสิตเป็นแบบอย่างทาง พุทธศาสนาในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.81 - 3.29$, $S = 1.05 - 1.15$)

ตอนที่ 3 ทศนะของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อ สังคมไทย ใน 4 ด้าน คือ ด้านการศึกษา ด้านการเมืองการปกครอง ด้านระบบ ความเชื่อในกฎแห่งกรรม และด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย และโดยรวม 4 ด้าน ดังตาราง 8 - 18

ตาราง 8 ทศนะของนิสิตเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทยในด้านการศึกษา (N=605)

ข้อ	คำถาม	$\bar{X}$	S
1	คำสอนในพุทธศาสนา นำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้	4.37	0.68
2	การได้เรียนกับพระสงฆ์ ไม่ได้ทำให้ผู้เรียนมีความประพฤติดีกว่า การเรียนกับครูในโรงเรียน	3.22	1.31
3	การแบ่งบุคคลออกเป็น 4 ประเภท ตามระดับสติปัญญา คือ นักปราชญ์ พลาตเกลี้ยว ต้องเคี้ยวเจ็ญ ไม่เป็นตัว ทำให้ผู้สอนมีความเข้าใจในความแตกต่างระหว่างบุคคล	3.53	0.88
4	เลือกเรื่องและวิธีสอนให้เหมาะกับผู้เรียน เพียรยกตัวอย่างประกอบสรุปคำตอบอย่างกระชับชัด เป็นหลักการสอนที่ล้ำสมัย ใช้ไม่ได้ในยุคปัจจุบัน	3.54	1.15

ตาราง 8 (ต่อ)

ข้อ	คำถาม	$\bar{X}$	S
5	พัฒนาคนให้เป็นคนเก่งโดยไม่จำเป็นต้องส่งเสริมในด้านคุณธรรม	4.25	1.06
6	วิธีสอนแบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง ไม่ทำให้ผู้เรียนเป็นคนมีเหตุผล	3.53	0.98
7	การได้ครุติ ผู้เรียนมีสติปัญญาและความประพฤติดี รู้จักประมวลความรู้ เมื่อรู้แล้วเข้าใจและสามารถทำได้ปฏิบัติได้ เป็นองค์ประกอบของการเรียนรู้ ที่ทำให้เกิดความเจริญแห่งสติปัญญาหรือความเห็นที่ถูกต้อง	4.28	0.75
8	หลักอิทธิบาทสี่ที่ว่า ศรัทธา บากบั่น มุ่งมั่น หมั่นตรวจสอบ เป็นคุณธรรมที่นำความสำเร็จให้เกิดขึ้น	4.30	0.74
9	วางตนดี มีใจหนัก รักศึกษา ว่ากล่าว ไร้ได้แย้ง แง่งให้แงย ไร้ไม่ นำ เป็นคุณธรรมสำหรับครูที่นิสิตพึงประสงค์	4.26	0.76
10	ลูกค่านับ รับอาสา ว่าง่าย ใฝ่บารุง มุ่งการเรียน เป็นคุณธรรมที่ศิษย์ไม่จำเป็นต้องปฏิบัติต่อครูอาจารย์	4.08	1.20
11	พระธรรมคำสั่งสอนในพุทธศาสนา มีเนื้อหาสาระที่เป็นประโยชน์ในด้านการศึกษาน้อย	3.96	0.92
12	หลักอักษรศาสตร์ของภาษาไทย ส่วนใหญ่ได้รูปแบบมาจากภาษาบาลีในพุทธศาสนา	3.68	0.68
13	หนังสือมหาชาติ เป็นวรรณกรรมในพุทธศาสนาที่ล้ำสมัย ไม่มีคุณค่าต่อสังคมไทยในปัจจุบัน	3.99	0.93
14	คำบาลีและสันสกฤตในพุทธศาสนา มีการนำมาใช้ปะปนในภาษาไทยน้อย	3.50	0.86
15	การปฏิรูปการเมืองเศรษฐกิจและสังคมไม่อาจบรรลุผลสำเร็จได้ ถ้าหากไม่พัฒนาในด้านการศึกษา ให้ทรัพยากรมนุษย์มีความรู้คู่คุณธรรม	4.51	0.79
	รวม	3.94	0.45

จากตาราง 8 แสดงทัศนะของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านการศึกษา โดยส่วนรวมปรากฏว่า นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒส่วนใหญ่เห็นว่า พุทธศาสนามีคุณค่าต่อสังคมไทยในด้านการศึกษายู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.94, S = 0.45$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า นิสิตส่วนใหญ่เห็นว่าพุทธศาสนามีคุณค่าต่อสังคมไทยในด้านการศึกษาระดับมากเกือบทุกข้อ และข้อที่อยู่ในระดับมากที่สุด คือในข้อ 1 คำสั่งสอนในพุทธศาสนา นำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ ($\bar{X} = 4.37, S = 0.68$) ข้อ 8 หลักอิทธิบาทสี่ เป็นคุณธรรมที่นำความสำเร็จให้เกิดขึ้น ($\bar{X} = 4.30, S = 0.74$) และข้อ 15 การปฏิรูปการเมืองเศรษฐกิจและสังคมไม่อาจบรรลุผลสำเร็จได้ หากไม่พัฒนาในด้านการศึกษาให้ทรัพยากรมนุษย์มีความรู้คู่คุณธรรม ($\bar{X} = 4.51, S = 0.79$) ยกเว้นข้อที่นิสิตส่วนใหญ่เห็นว่ามีความสำคัญในระดับปานกลาง คือข้อ 2 การที่ได้เรียนกับพระสงฆ์ ไม่ได้ทำให้ผู้เรียนมีความประพฤติดีกว่าการเรียนกับครูในโรงเรียน ($\bar{X} = 3.22, S = 1.31$)

ตาราง 9 ทัศนะของนิสิตเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านการเมืองการปกครอง (N = 605)

ข้อ	คำถาม	$\bar{X}$	S
1	หลักรัฐศาสตร์ไทยโบราณ มีรากฐานมาจากพุทธศาสนา	3.76	0.72
2	คำสั่งสอนในพุทธศาสนาที่ว่า "ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข" กับ "ความเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์" เป็นของคู่กัน ไม่ทำให้คนเราลดโลก โกรธ หลง	3.83	0.94
3	การได้มาซึ่งอำนาจทางการเมืองแม้ไม่สุจริต แต่ถ้าชนะถือว่าถูกต้อง	4.38	1.00
4	การพัฒนาคนให้มีคุณธรรม สามารถแก้ปัญหาคอรัปชั่นได้โดยไม่ต้องแก้กฎหมาย	3.95	0.99
5	หลักทศพิธราชธรรม ผู้นำในปัจจุบันไม่จำเป็นต้องยึดถือ	4.43	0.93
6	ปัญหาการเมืองการปกครองในปัจจุบัน ไม่สามารถนำหลักพุทธธรรมมาแก้ไขได้	3.76	0.97
7	ถ้านักการเมืองประกอบกิจกรรมทางการเมืองบนพื้นฐานทางพุทธธรรมอย่างเคร่งครัดแล้ว ระบบการเมืองจะมีความมั่นคง	4.25	0.76

ตาราง 9 (ต่อ)

ข้อ	คำถาม	$\bar{X}$	S
8	แม้ประชาชนทุกคนรักษาศีลห้าครบถ้วน ก็ไม่อาจทำให้สังคมสงบสุขได้	3.64	1.01
9	การปกครองในระบอบประชาธิปไตยของไทยจะดำรงอยู่ได้ หากนักการเมืองประพฤติตนในกรอบของศีลธรรม	4.22	0.86
10	การที่จะนำพาเมืองไทยไปรอดนั้น เพียงแค่คณะนักบริหารที่เชี่ยวชาญทางเศรษฐกิจยังไม่เพียงพอ ที่สำคัญจะต้องมีความชอบธรรมและการนำทางศีลธรรม	4.33	0.72
11	โอบอ้อมอารี วจีไพเราะ สงเคราะห์ประชาชน วางตนพอดี เป็นคุณธรรมที่ผู้นำทางการเมืองควรถือปฏิบัติ	4.25	1.0
12	บุคคลที่ยึดมั่นในหลักธรรมคำสั่งสอนของพุทธศาสนา จะไม่แสดงอาการโกรธฉุนเฉียวหรืออาฆาตให้เห็น	3.89	1.07
13	การดำรงชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ข้องแวะกับอบายมุขทั้งปวง เป็นคุณธรรมที่ก่อให้เกิดพระเดช เพราะทำให้ไม่มีใครสามารถจะหาเรื่องมาใส่ความหรือโจมตีให้เสียหายหรือสิ้นอำนาจได้	3.62	0.90
	รวม	4.03	0.46

จากตาราง 9 แสดงทัศนะของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านการเมืองการปกครอง โดยส่วนรวมปรากฏว่า นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒส่วนใหญ่เห็นว่า พุทธศาสนามีคุณค่าต่อสังคมไทยในด้านการเมืองการปกครองอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.03$, $S=0.46$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า นิสิตส่วนใหญ่เห็นว่าพุทธศาสนามีคุณค่าต่อสังคมไทยในด้านการเมืองการปกครองในระดับมากทุกข้อ และข้อที่อยู่ในระดับมากที่สุด คือในข้อ 3 นิสิตไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งว่า การได้มาซึ่งอำนาจทางการเมืองแม้ไม่สุจริตถือว่าถูกต้อง ($\bar{X}=4.38$, $S=1.00$) ข้อ 5 นิสิตไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งว่า หลักทศพิธราชธรรม ที่ผู้นำในปัจจุบันไม่จำเป็นต้องยึดถือ ($\bar{X}=4.43$, $S=0.93$) และข้อ 10 นิสิตเห็นด้วยอย่างยิ่งว่า การที่จะนำพาเมืองไทยไปรอดนั้น เพียงแค่คณะนักบริหารที่เชี่ยวชาญทางเศรษฐกิจยังไม่เพียงพอที่สำคัญจะต้องมีความชอบธรรมและการนำทางศีลธรรม ($\bar{X}=4.33$, $S=0.72$)

ตาราง 10 ทักษะของนิสิตเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านระบบ
ความเชื่อในกฎแห่งกรรม (N = 605)

ข้อ	คำถาม	$\bar{X}$	S
1	"ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป"	3.53	1.14
2	การเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ใช้ไม่ได้กับสังคมไทยในปัจจุบัน	3.56	1.05
3	ถ้าตั้งใจเรียนแล้วจะได้คะแนนดี เป็นตัวอย่างของกฎแห่งกรรมได้ชัดเจน	3.43	0.96
4	คำสอนเรื่องกฎแห่งกรรม ทำให้ลดการเบียดเบียนกัน	3.89	0.75
5	การให้รางวัลและการลงโทษในสถาบันการศึกษา ไม่อาจปลูกฝังให้นิสิตเห็นคุณค่าเรื่อง "ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว"	3.18	1.05
6	การตั้งใจหรือไม่ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ทำให้ได้ความรู้มากหรือน้อย เป็นไปตามกฎแห่งกรรม	3.77	0.93
7	คำสอนเรื่องบาปบุญ ไม่ทำให้คนทำความดีมากขึ้น	3.53	0.98
8	คำสอนเรื่องกฎแห่งกรรม ไม่ช่วยให้คนพ้นทุกข์	3.35	1.01
9	ความชั่วไม่ทำเสียเสียดีกว่า เพราะความชั่วทำแล้วเดือดร้อนภายหลัง	4.24	0.83
10	เมื่อไม่อาจพิสูจน์ได้ว่าบาปบุญมีจริงหรือไม่ ควรอาศัยศรัทธา คือ ความเชื่อในคำสอนของพระพุทธเจ้าไว้ก่อน แล้วใช้ปัญญาตรวจสอบดู	4.09	0.80
11	"แข่งเรือแข่งแพพอแข่งกันได้ แต่แข่งบุญแข่งวาสนานั้นแข่งกันไม่ได้" เป็นคติที่ช่วยให้คนเราก่อความคิดที่จะทำความดีมากขึ้น	3.36	1.05
12	เมื่อผิดหวังในความรัก เพื่อความสบายใจควรคิดว่าเป็นเพราะไม่ใช่เนื้อคู่กัน	3.78	0.92
13	คำสอนที่ว่า "คนมีโภคทรัพย์น้อยเพราะไม่ให้ทาน มีโภคทรัพย์มากเพราะให้ทาน" ไม่ทำให้คนไทยมีนิสัยใจบุญสุนทาน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่	3.18	0.95
14	กรรมที่เป็นการกระทำทางจิตใจ ไม่สามารถส่งผลเหมือนกรรมที่เป็น การกระทำทางกาย	3.26	1.04
15	บทสวดมนต์ที่ว่า "เรามีความแก่ มีความเจ็บ มีความตาย มีความพลัดพรากเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นไปได้" ไม่ช่วยให้คนเรลดการกระทำ ความชั่วลง	3.04	1.0
	รวม	3.55	0.45

จากตาราง 10 แสดงทัศนะของนิสิตเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม โดยส่วนรวมปรากฏว่า นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ส่วนใหญ่เห็นว่า พุทธศาสนามีคุณค่าต่อสังคมไทยในด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.55$, $S = 0.45$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า นิสิตส่วนใหญ่เห็นว่ามีคุณค่าในระดับมากเกือบทุกข้อ และข้อที่นิสิตเห็นว่ามีคุณค่าในระดับมากที่สุด คือในข้อ 9 ความชั่วไม่ทำเสียเลยดีกว่า เพราะความชั่วทำแล้วเดือดร้อนภายหลัง ($\bar{X} = 4.24$, $S = 0.83$) ยกเว้นข้อ 5, 8, 11, 13, 14 และ 15 ที่นิสิตส่วนใหญ่เห็นว่ามีคุณค่าในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.04 - 3.36$, $S = 1.00 - 1.05$)

ตาราง 11 ทัศนะของนิสิตเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านประเพณี และวัฒนธรรมไทย (N = 605)

ข้อ	คำถาม	$\bar{X}$	S
1	ประเพณีและวัฒนธรรมทางพุทธศาสนา มีส่วนช่วยให้ประชาชนเข้าถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ มากขึ้น	4.08	0.68
2	ประเพณีและวัฒนธรรมทางพุทธศาสนา ไม่ก่อให้เกิดความสามัคคีของหมู่คณะ	3.89	0.81
3	ขนบธรรมเนียมประเพณีไทยส่วนใหญ่ต้นกำเนิดมาจากพุทธศาสนา	4.06	0.76
4	การมีส่วนร่วมในพิธีการทางพุทธศาสนาตั้งแต่เยาว์วัย ไม่ก่อให้เกิดแนวทางในการประพฤติที่ดีเมื่อโตขึ้น	3.67	0.95
5	การแสดงความสัมาคารวะต่อผู้อื่นก่อน เป็นการประกาศความต่ำต้อยของตน	4.33	0.88
6	การปฏิบัติตามหลักธรรม "ทางสายกลาง" ไม่อาจนำไปสู่ความสำเร็จและความสุขในชีวิตได้	4.09	0.95
7	ควรกำหนดให้วันออกพรรษาเป็น "วันปวารณา" (วันว่ากล่าวตักเตือนกันด้วยเมตตาได้ไม่ถือโกรธ) สำหรับบุคคลในครอบครัวด้วย	3.93	0.76

ตาราง 11 (ต่อ)

ข้อ	คำถาม	$\bar{X}$	S
8	การทำบุญตักบาตรฟังพระสวดมนต์ เป็นวัฒนธรรมที่ช่วยส่งเสริมสุขภาพที่สำคัญยิ่ง เพราะทำให้ผู้ทำมีจิตใจเบิกบานผ่อนคลาย สามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บที่เกิดจากความเครียดได้	4.05	0.71
9	การทำสมาธิไม่อาจทำให้เกิดสติปัญญาเฉียบแหลมขึ้นได้	3.90	0.93
10	การแสดงสัมมาคารวะก็เป็นกรรมอย่างหนึ่ง คือผู้ใดทำผู้นั้นย่อมได้รับเมื่อสัมมาคารวะเป็นกรรมดีผลดีจึงเกิดแก่ผู้ทำ	4.03	0.85
11	การทำบุญให้ได้กุศลมาก ควรจัดงานให้ยิ่งใหญ่	4.00	1.04
12	การฟังธรรม ศึกษาหลักธรรม เป็นวิธีการที่ก่อให้เกิดสติปัญญา สามารถนำไปพัฒนาตนเอง แก้ปัญหาชีวิตและสังคมได้	4.16	0.75
13	พุทธศาสนาเป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทย ที่ควรช่วยกันทุนบำรุงส่งเสริมและรักษาไว้ให้ยั่งยืนถาวรตลอดไป	4.56	0.65
	รวม	4.07	0.45

จากตาราง 11 แสดงทัศนะของนิสิตเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย โดยส่วนรวมปรากฏว่า นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ส่วนใหญ่เห็นว่า พุทธศาสนามีคุณค่าต่อสังคมไทย ในด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.07$, $S = 0.45$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่นิสิตส่วนใหญ่เห็นว่ามีคุณค่าต่อสังคมไทยมากที่สุด คือในข้อ 5 นิสิตไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งว่า การแสดงความสัมมาคารวะต่อผู้อื่นก่อน เป็นการประกาศความต่ำต้อยของตน ($\bar{X} = 4.33$, $S = 0.88$) และข้อ 13 นิสิตเห็นด้วยอย่างยิ่งว่า พุทธศาสนาเป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทย ที่ควรช่วยกันทุนบำรุงส่งเสริมและรักษาไว้ให้ยั่งยืนถาวรตลอดไป ($\bar{X} = 4.56$, $S = 0.65$) ส่วนข้ออื่นๆ ที่เหลือ นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เห็นว่ามีคุณค่าต่อสังคมไทยในระดับมากทุกข้อ

ตาราง 12 ทักษะของนิสิตเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในแต่ละด้าน และโดยรวม 4 ด้าน

ด้านที่	คุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย	$\bar{X}$	S
1	ด้านการศึกษา	3.94	0.45
2	ด้านการเมืองการปกครอง	4.03	0.46
3	ด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม	3.55	0.45
4	ด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย	4.07	0.45
	รวม	3.92	0.37

จากตาราง 12 แสดงทักษะของนิสิตเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในแต่ละด้านและรวม 4 ด้าน โดยส่วนรวมปรากฏว่า นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒส่วนใหญ่เห็นว่าพุทธศาสนามีคุณค่าต่อสังคมไทยรวมทั้ง 4 ด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.92$, $S = 0.37$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒส่วนใหญ่เห็นว่า พุทธศาสนามีคุณค่าต่อสังคมไทยอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ อันดับแรก ได้แก่ ด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย อันดับสองได้แก่ ด้านการเมืองการปกครอง อันดับสาม ได้แก่ ด้านการศึกษา และอันดับสุดท้ายได้แก่ ด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม

ตาราง 13 ทักษะของนิสิตเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในแต่ละด้าน และโดยรวม 4 ด้าน จำแนกตามเพศ

ด้านที่	คุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย	ชาย (N = 224)		หญิง (N = 381)	
		$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S
1	ด้านการศึกษา	3.83	0.48	4.00	0.42
2	ด้านการเมืองการปกครอง	3.93	0.51	4.09	0.42
3	ด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม	3.46	0.44	3.61	0.45
4	ด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย	3.98	0.48	4.12	0.41
	รวม	3.84	0.40	3.97	0.35

จากตาราง 13 แสดงทัศนะของนิสิตเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ใน 4 ด้าน จำแนกตามเพศ โดยส่วนรวมปรากฏว่า นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เห็นว่าพุทธศาสนามีคุณค่าต่อสังคมไทย อยู่ในระดับมากทั้งนิสิตชายและนิสิตหญิงตามลำดับ ($\bar{X} = 3.84$, $S = 0.40$ และ $\bar{X} = 3.97$, $S = 0.35$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒส่วนใหญ่เห็นว่า พุทธศาสนามีคุณค่าต่อสังคมไทยในระดับมากทุกด้าน

ตาราง 14 ทัศนะของนิสิตเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในแต่ละด้าน และโดยรวม 4 ด้าน จำแนกตามชั้นปีที่ศึกษา

ด้านที่	คุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย	ปี 1 (N = 169)		ปี 2 (N = 150)		ปี 3 (N = 158)		ปี 4 (N = 128)	
		$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S
1	ด้านการศึกษา	3.92	0.47	3.93	0.46	3.94	0.44	3.98	0.42
2	ด้านการเมืองการปกครอง	4.00	0.51	4.06	0.46	4.05	0.48	4.03	0.38
3	ด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม	3.52	0.45	3.57	0.52	3.60	0.43	3.51	0.40
4	ด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย	4.03	0.48	4.09	0.46	4.10	0.42	4.05	0.42
	รวม	3.89	0.40	3.94	0.39	3.94	0.36	3.92	0.32

จากตาราง 14 แสดงทัศนะของนิสิตเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในแต่ละด้าน และโดยรวม 4 ด้าน จำแนกตามชั้นปีที่ศึกษา โดยส่วนรวมปรากฏว่า นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒทุกชั้นปีเห็นว่า พุทธศาสนามีคุณค่าต่อสังคมไทยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า นิสิตทุกชั้นปีเห็นว่า พุทธศาสนามีคุณค่าต่อสังคมไทยอยู่ในระดับมากทุกด้านเช่นกัน

ตาราง 15 ทักษะของนิสิตเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในแต่ละด้าน และ
โดยรวม 4 ด้าน จำแนกตามคณะที่ศึกษา

ด้าน ที่	มนุษย ศาสตร์ (N = 77)		วิทยา ศาสตร์ (N = 115)		สังคม ศาสตร์ (N = 41)		พล ศึกษา (N = 78)		ศึกษา ศาสตร์ (N = 142)		แพทย ศาสตร์ (N = 35)		วิศวกรรม ศาสตร์ (N = 91)		ศิลปกรรม ศาสตร์ (N = 26)	
	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S
1	4.03	0.42	4.00	0.38	3.92	0.44	3.68	0.52	4.05	0.42	3.93	0.50	3.86	0.43	3.71	0.54
2	4.10	0.45	4.06	0.42	4.12	0.41	3.75	0.52	4.10	0.41	4.16	0.55	4.00	0.43	3.84	0.50
3	3.67	0.45	3.62	0.44	3.60	0.44	3.31	0.42	3.57	0.46	3.67	0.45	3.47	0.41	3.41	0.43
4	4.13	0.41	4.11	0.39	4.11	0.35	3.87	0.54	4.09	0.41	4.13	0.45	4.03	0.48	4.02	0.62
รวม	4.01	0.35	3.96	0.33	3.98	0.33	3.69	0.44	3.97	0.36	4.00	0.41	3.89	0.32	3.72	0.46

จากตาราง 15 แสดงทักษะของนิสิตเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในแต่ละด้าน และโดยรวม 4 ด้าน จำแนกตามคณะที่ศึกษา โดยส่วนรวมปรากฏว่า นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ทุกคณะเห็นว่า พุทธศาสนามีคุณค่าต่อสังคมไทยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒทุกคณะเห็นว่า พุทธศาสนามีคุณค่าต่อสังคมไทยอยู่ในระดับมากทุกด้าน ยกเว้นนิสิตคณะพลศึกษา ที่เห็นว่าพุทธศาสนามีคุณค่าต่อสังคมไทย ในด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรมอยู่ในระดับปานกลาง

ตาราง 16 ทักษะของนิสิตเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในแต่ละด้าน และ
โดยรวม 4 ด้าน จำแนกตามภูมิฐานะ

ด้านที่	กรุงเทพฯ และ ปริมณฑล (N = 253)		กลาง (N = 115)		เหนือ (N = 50)		ตะวันออก (N = 40)		ตะวันออก เฉียงเหนือ (N = 97)		ใต้ (N = 50)	
	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S
1	3.91	0.44	3.93	0.43	4.04	0.45	3.99	0.45	3.94	0.50	3.97	0.48
2	4.01	0.45	4.02	0.49	4.08	0.47	4.15	0.41	4.02	0.49	4.06	0.45
3	3.56	0.45	3.47	0.45	3.67	0.48	3.63	0.38	3.57	0.47	3.46	0.44
4	4.08	0.41	4.00	0.49	4.10	0.54	4.09	0.43	4.10	0.43	4.07	0.47
รวม	3.92	0.36	3.87	0.36	4.01	0.41	4.00	0.32	3.94	0.40	3.88	0.41

จากตาราง 16 แสดงทักษะของนิสิตเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในแต่ละด้านและโดยรวม 4 ด้าน จำแนกตามภูมิฐานะ โดยส่วนรวมปรากฏว่า นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒจากทุกภาคมีความเห็นว่า พุทธศาสนามีคุณค่าต่อสังคมไทยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒจากทุกภาคเห็นว่า พุทธศาสนามีคุณค่าต่อสังคมไทยอยู่ในระดับมากทุกด้าน

ตาราง 17 ทักษะของนิสิตเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในแต่ละด้าน และ
โดยรวม 4 ด้าน จำแนกตามระดับการศึกษาของพ่อแม่

ด้านที่	คุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย	การศึกษาระดับ ต่ำ (N = 250)		การศึกษาระดับ กลาง (N = 182)		การศึกษาระดับ สูง (N = 173)	
		$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S
1	ด้านการศึกษา	3.95	0.46	3.91	0.45	3.95	0.45
2	ด้านการเมืองการปกครอง	4.05	0.41	4.02	0.47	4.03	0.52
3	ด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม	3.57	0.43	3.54	0.49	3.54	0.44
4	ด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย	4.06	0.43	4.09	0.44	4.07	0.47
	รวม	3.92	0.35	3.92	0.38	3.92	0.40

จากตาราง 17 แสดงทัศนะของนิสิตเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในแต่ละด้านและโดยรวม 4 ด้าน จำแนกตามระดับการศึกษาของพ่อแม่ โดยส่วนรวมปรากฏว่า นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒที่มีพ่อแม่มีการศึกษาระดับต่ำ กลาง และสูง มีความเห็นว่า พุทธศาสนามีคุณค่าต่อสังคมไทยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒที่มีพ่อแม่มีการศึกษาระดับต่ำ กลาง สูง เห็นว่า พุทธศาสนามีคุณค่าต่อสังคมไทยอยู่ในระดับมากทุกด้าน

ตาราง 18 ทัศนะของนิสิตเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในแต่ละด้าน และโดยรวม 4 ด้าน จำแนกตามการเป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาของพ่อแม่

ด้านที่	คุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย	น้อย (N = 311)		มาก (N = 294)	
		$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S
1	ด้านการศึกษา	3.89	0.43	4.00	0.45
2	ด้านการเมืองการปกครอง	3.96	0.46	4.14	0.44
3	ด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม	3.45	0.45	3.66	0.44
4	ด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย	3.99	0.43	4.16	0.44
	รวม	3.83	0.37	4.02	0.36

จากตาราง 18 แสดงทัศนะของนิสิตเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในแต่ละด้านและโดยรวม 4 ด้าน จำแนกตามการเป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาของพ่อแม่ โดยส่วนรวมปรากฏว่า ทั้งนิสิตที่มีพ่อแม่เป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาน้อยและที่เป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนา มาก เห็นว่าพุทธศาสนามีคุณค่าต่อสังคมไทยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทั้ง 2 กลุ่ม เห็นว่ามีคุณค่าอยู่ในระดับมากทุกด้านเช่นเดียวกัน

ตอนที่ 4 เปรียบเทียบทัศนะของนิสิตเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย จำแนกตามเพศ ชั้นปีที่ศึกษา คณะที่ศึกษา ภูมิภาค และระดับการศึกษาของพ่อแม่ และการเป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาของพ่อแม่ ดังตาราง 19 - 52

ตาราง 19 เปรียบเทียบทัศนะของนิสิตชายและนิสิตหญิง เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านการศึกษา

ที่	ตัวแปร	N	$\bar{X}$	S	t
1	นิสิตชาย	222	3.83	0.48	- 4.40
2	นิสิตหญิง	365	4.00	0.42	

$$p < .05$$

จากตาราง 19 แสดงว่านิสิตชายและนิสิตหญิง มีทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านการศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตาราง 20 เปรียบเทียบทัศนะของนิสิตชายและนิสิตหญิง เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านการเมืองการปกครอง

ที่	ตัวแปร	N	$\bar{X}$	S	t
1	นิสิตชาย	223	3.65	0.48	- 3.85
2	นิสิตหญิง	364	3.80	0.39	

$$p < .05$$

จากตาราง 20 แสดงว่านิสิตชายและนิสิตหญิง มีทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านการเมืองการปกครอง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตาราง 21 เปรียบเทียบทัศนะของนิสิตชายและนิสิตหญิง เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนา
ที่มีต่อสังคมไทย ในด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม

ที่	ตัวแปร	N	$\bar{X}$	S	t
1	นิสิตชาย	213	3.46	0.44	- 3.90
2	นิสิตหญิง	352	3.61	0.45	

$$p < .05$$

จากตาราง 21 แสดงว่านิสิตชายและนิสิตหญิง มีทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนา
ที่มีต่อสังคมไทย ในด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตาราง 22 เปรียบเทียบทัศนะของนิสิตชายและนิสิตหญิง เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนา
ที่มีต่อสังคมไทย ในด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย

ที่	ตัวแปร	N	$\bar{X}$	S	t
1	นิสิตชาย	224	3.98	0.48	- 3.59
2	นิสิตหญิง	366	4.12	0.41	

$$p < .05$$

จากตาราง 22 แสดงว่านิสิตชายและนิสิตหญิง มีทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนา
ที่มีต่อสังคมไทย ในด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตาราง 23 เปรียบเทียบทัศนะของนิสิตชายและนิสิตหญิง เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนา
ที่มีต่อสังคมไทย โดยรวมทั้ง 4 ด้าน

ที่	ตัวแปร	N	$\bar{X}$	S	t
1	นิสิตชาย	192	3.77	0.39	- 3.62
2	นิสิตหญิง	332	3.89	0.34	

$$p < .05$$

จากตาราง 23 แสดงว่านิสิตชายและนิสิตหญิง มีทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนา
ที่มีต่อสังคมไทย โดยรวมทั้ง 4 ด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตาราง 24 เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย
ในด้านการศึกษา จำแนกตามชั้นปีที่ศึกษา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	3	0.31	0.10	0.51
ภายในกลุ่ม	576	118.92	0.21	
รวม	579	119.24		

$$p > .05$$

จากตาราง 24 แสดงว่านิสิตที่ศึกษาต่างชั้นปีกัน มีทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนา
ที่มีต่อสังคมไทย ในด้านการศึกษา ไม่แตกต่างกัน

ตาราง 25 เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย
 ในด้านการเมืองการปกครอง จำแนกตามชั้นปีที่ศึกษา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	3	0.22	0.07	0.40
ภายในกลุ่ม	577	106.10	0.18	
รวม	580	106.32		

$$p > .05$$

จากตาราง 25 แสดงว่านิสิตที่ศึกษาต่างชั้นปีกัน มีทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านการเมืองการปกครอง ไม่แตกต่างกัน

ตาราง 26 เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย
 ในด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม จำแนกตามชั้นปีที่ศึกษา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	3	0.78	0.26	1.28
ภายในกลุ่ม	555	113.56	0.20	
รวม	558	114.34		

$$p > .05$$

จากตาราง 26 แสดงว่านิสิตที่ศึกษาต่างชั้นปีกัน มีทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม ไม่แตกต่างกัน

ตาราง 27 เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย
ในด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย จำแนกตามชั้นปีที่ศึกษา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	3	0.48	0.16	0.80
ภายในกลุ่ม	580	116.05	0.20	
รวม	583	116.53		

$$p > .05$$

จากตาราง 27 แสดงว่านิสิตที่ศึกษาต่างชั้นปีกัน มีทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย ไม่แตกต่างกัน

ตาราง 28 เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย
โดยรวมทั้ง 4 ด้าน จำแนกตามชั้นปีที่ศึกษา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	3	0.22	0.07	0.55
ภายในกลุ่ม	515	69.04	0.13	
รวม	518	69.27		

$$p > .05$$

จากตาราง 28 แสดงว่านิสิตที่ศึกษาต่างชั้นปีกัน มีทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย โดยรวมทั้ง 4 ด้าน ไม่แตกต่างกัน

ตาราง 29 เปรียบเทียบทักษะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย
 ในด้านการศึกษา จำแนกตามคณะที่ศึกษา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	7	9.37	1.34	6.94*
ภายในกลุ่ม	577	111.21	0.19	
รวม	584	120.58		

$$p < .05$$

จากตาราง 29 แสดงว่านิสิตที่ศึกษาต่างคณะกัน มีทักษะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านการศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงได้ทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ ดังตาราง 30

ตาราง 30 การทดสอบความแตกต่างของทักษะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านการศึกษา

คณะ		พลศึกษา	ศิลปกรรมศาสตร์	วิศวกรรมศาสตร์	สังคมศาสตร์	แพทยศาสตร์	วิทยาศาสตร์	มนุษยศาสตร์	ศึกษาศาสตร์
	$\bar{X}$	3.68	3.71	3.86	3.92	3.93	4.00	4.03	4.06
พลศึกษา	3.68								
ศิลปกรรมฯ	3.71								
วิศวกรรมฯ	3.86								
สังคมศาสตร์	3.92								
แพทยศาสตร์	3.93								
วิทยาศาสตร์	4.00	*							
มนุษยศาสตร์	4.03	*							
ศึกษาศาสตร์	4.06	*							

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 30 แสดงว่านิสิตที่ศึกษาต่างคณะกัน มีทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านการศึกษา แตกต่างกัน กล่าวคือ นิสิตคณะพลศึกษามีทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ต่างกับนิสิตคณะวิทยาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ และคณะศึกษาศาสตร์ นอกนั้นไม่พบความแตกต่าง

ตาราง 31 เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย
ในด้านการเมืองการปกครอง จำแนกตามคณะที่ศึกษา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	7	7.24	1.03	5.98*
ภายในกลุ่ม	577	99.73	0.17	
รวม	584	106.97		

$$p < .05$$

จากตาราง 31 แสดงว่านิสิตที่ศึกษาต่างคณะกัน มีทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านการเมืองการปกครอง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงได้ทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ ดังตาราง 32

ตาราง 32 การทดสอบความแตกต่างของทักษะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านการเมืองการปกครอง

คณะ		พลศึกษา	ศิลปกรรมศาสตร์	วิศวกรรมศาสตร์	วิทยาศาสตร์	มนุษยศาสตร์	ศึกษาศาสตร์	สังคมศาสตร์	แพทยศาสตร์
	$\bar{X}$	3.49	3.56	3.72	3.77	3.81	3.81	3.83	3.87
พลศึกษา	3.49								
ศิลปกรรมฯ	3.56								
วิศวกรรมฯ	3.72								
วิทยาศาสตร์	3.77	*							
มนุษยศาสตร์	3.81	*							
ศึกษาศาสตร์	3.81	*							
สังคมศาสตร์	3.83	*							
แพทยศาสตร์	3.87	*							

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 32 แสดงว่านิสิตที่ศึกษาต่างคณะกัน มีทักษะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านการเมืองการปกครอง แตกต่างกัน กล่าวคือ นิสิตคณะพลศึกษามีทักษะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ต่างกับนิสิตคณะวิทยาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ และคณะแพทยศาสตร์ นอกนั้นไม่พบความแตกต่าง

ตาราง 33 เปรียบเทียบทักษะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม จำแนกตามคณะที่ศึกษา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	7	7.39	1.06	5.44*
ภายในกลุ่ม	555	107.82	0.19	
รวม	562	115.21		

$p < .05$

จากตาราง 33 แสดงว่านิสิตที่ศึกษาต่างคณะกัน มีทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงได้ทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ ดังตาราง 34

ตาราง 34 การทดสอบความแตกต่างของทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม

คณะ		พลศึกษา	ศิลปกรรมศาสตร์	วิศวกรรมศาสตร์	ศึกษาศาสตร์	สังคมศาสตร์	วิทยาศาสตร์	มนุษยศาสตร์	แพทยศาสตร์
	$\bar{X}$	3.31	3.41	3.47	3.57	3.60	3.62	3.67	3.67
พลศึกษา	3.31								
ศิลปกรรมฯ	3.41								
วิศวกรรมฯ	3.47								
ศึกษาศาสตร์	3.57	*							
สังคมศาสตร์	3.60								
วิทยาศาสตร์	3.62	*							
มนุษยศาสตร์	3.67	*							
แพทยศาสตร์	3.67								

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 34 แสดงว่านิสิตที่ศึกษาต่างคณะกัน มีทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม แตกต่างกัน กล่าวคือ นิสิตคณะพลศึกษามีทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม ต่างกับ นิสิตคณะศึกษาศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ และคณะมนุษยศาสตร์ นอกนั้นไม่พบความแตกต่าง

ตาราง 35 เปรียบเทียบทัศนคติของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย
ในด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย จำแนกตามคณะที่ศึกษา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	7	3.93	0.56	2.88*
ภายในกลุ่ม	580	113.12	0.19	
รวม	587	117.05		

$$p < .05$$

จากตาราง 35 แสดงว่านิสิตที่ศึกษาต่างคณะกัน มีทัศนคติเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงได้ทำการทดสอบเป็นรายคู่ ตามวิธีของ Scheffe ' ปรากฏว่า ไม่พบความแตกต่าง

ตาราง 36 เปรียบเทียบทัศนคติของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย
โดยรวมทั้ง 4 ด้าน จำแนกตามคณะที่ศึกษา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	7	5.27	0.75	5.99*
ภายในกลุ่ม	514	64.59	0.12	
รวม	521	69.86		

$$p < .05$$

จากตาราง 36 แสดงว่านิสิตที่ศึกษาต่างคณะกัน มีทัศนคติเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย โดยรวมทั้ง 4 ด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงได้ทำการทดสอบเป็นรายคู่ ดังตาราง 37

ตาราง 37 การทดสอบความแตกต่างของทัศนคติของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย โดยรวมทั้ง 4 ด้าน

คณะ		พลศึกษา	ศิลปกรรมศาสตร์	วิศวกรรมศาสตร์	วิทยาศาสตร์	ศึกษาศาสตร์	สังคมศาสตร์	แพทยศาสตร์	มนุษยศาสตร์
	$\bar{X}$	3.62	3.65	3.81	3.89	3.89	3.90	3.93	3.94
พลศึกษา	3.62								
ศิลปกรรมฯ	3.65								
วิศวกรรมฯ	3.81								
วิทยาศาสตร์	3.89	*							
ศึกษาศาสตร์	3.89	*							
สังคมศาสตร์	3.90	*							
แพทยศาสตร์	3.93								
มนุษยศาสตร์	3.94	*							

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 37 แสดงว่านิสิตที่ศึกษาต่างคณะกัน มีทัศนคติเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย รวมทั้ง 4 ด้าน แตกต่างกัน กล่าวคือ นิสิตคณะพลศึกษามีทัศนคติเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย รวมทั้ง 4 ด้าน ต่างกับ นิสิตคณะวิทยาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ และคณะมนุษยศาสตร์ นอกนั้นไม่พบความแตกต่าง

ตาราง 38 เปรียบเทียบทัศนคติของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านการศึกษา จำแนกตามภูมิภาค

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	5	0.90	0.18	0.87
ภายในกลุ่ม	580	119.66	0.21	
รวม	585	120.56		

p > .05

จากตาราง 38 แสดงว่านิสิตที่มีภูมิลำเนาต่างกัน มีทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนา ที่มีต่อสังคมไทย ในด้านการศึกษา ไม่แตกต่างกัน

ตาราง 39 เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านการเมืองการปกครอง จำแนกตามภูมิลำเนา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	5	0.72	0.14	0.77
ภายในกลุ่ม	580	107.26	0.18	
รวม	585	107.98		

$p > .05$

จากตาราง 39 แสดงว่านิสิตที่มีภูมิลำเนาต่างกัน มีทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนา ที่มีต่อสังคมไทย ในด้านการเมืองการปกครอง ไม่แตกต่างกัน

ตาราง 40 เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม จำแนกตามภูมิลำเนา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	5	1.88	0.38	1.85
ภายในกลุ่ม	558	113.58	0.20	
รวม	563	115.46		

$p > .05$

จากตาราง 40 แสดงว่านิสิตที่มีภูมิลำเนาต่างกัน มีทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนา ที่มีต่อสังคมไทย ในด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม ไม่แตกต่างกัน

ตาราง 41 เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย
ในด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย จำแนกตามภูมิลำเนา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	5	0.70	0.14	0.70
ภายในกลุ่ม	583	116.56	0.20	
รวม	588	117.26		

$p > .05$

จากตาราง 41 แสดงว่านิสิตที่มีภูมิลำเนาต่างกัน มีทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย ไม่แตกต่างกัน

ตาราง 42 เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย
โดยรวมทั้ง 4 ด้าน จำแนกตามภูมิลำเนา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	5	0.93	0.19	1.40
ภายในกลุ่ม	517	69.23	0.13	
รวม	522	70.16		

$p > .05$

จากตาราง 42 แสดงว่านิสิตที่มีภูมิลำเนาต่างกัน มีทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย รวมทั้ง 4 ด้าน ไม่แตกต่างกัน

ตาราง 43 เปรียบเทียบทักษะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย
 ในด้านการศึกษา จำแนกตามระดับการศึกษาของพ่อแม่

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	2	0.21	0.10	0.50
ภายในกลุ่ม	580	119.44	0.20	
รวม	582	119.65		

$$p > .05$$

จากตาราง 43 แสดงว่านิสิตที่ระดับการศึกษาของพ่อแม่ต่างกัน มีทักษะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านการศึกษา ไม่แตกต่างกัน

ตาราง 44 เปรียบเทียบทักษะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย
 ในด้านการเมืองการปกครอง จำแนกตามระดับการศึกษาของพ่อแม่

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	2	0.14	0.07	0.38
ภายในกลุ่ม	580	105.66	0.18	
รวม	582	105.80		

$$p > .05$$

จากตาราง 44 แสดงว่านิสิตที่ระดับการศึกษาของพ่อแม่ต่างกัน มีทักษะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านการเมืองการปกครอง ไม่แตกต่างกัน

ตาราง 45 เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย
ในด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม จำแนกตามระดับการศึกษาของพ่อแม่

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	2	0.11	0.55	0.27
ภายในกลุ่ม	557	114.48	0.20	
รวม	559	114.59		

$$p > .05$$

จากตาราง 45 แสดงว่านิสิตที่ระดับการศึกษาของพ่อแม่ต่างกัน มีทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม ไม่แตกต่างกัน

ตาราง 46 เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย
ในด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย จำแนกตามระดับการศึกษาของพ่อแม่

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	2	0.09	0.04	0.22
ภายในกลุ่ม	582	115.96	0.20	
รวม	584	116.05		

$$p > .05$$

จากตาราง 46 แสดงว่านิสิตที่ระดับการศึกษาของพ่อแม่ต่างกัน มีทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย ไม่แตกต่างกัน

ตาราง 47 เปรียบเทียบทัศนคติของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย โดยรวมทั้ง 4 ด้าน จำแนกตามระดับการศึกษาของพ่อแม่

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	2	0.00	0.00	0.01
ภายในกลุ่ม	518	69.50	0.13	
รวม	520	69.50		

$$p > .05$$

จากตาราง 47 แสดงว่านิสิตที่ระดับการศึกษาของพ่อแม่ต่างกัน มีทัศนคติเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย โดยรวมทั้ง 4 ด้าน ไม่แตกต่างกัน

ตาราง 48 เปรียบเทียบทัศนคติของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านการศึกษา จำแนกตามการเป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาของพ่อแม่

ที่	ตัวแปร	N	$\bar{X}$	S	t
1	เป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาน้อย	284	3.89	0.44	- 2.78
2	เป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนามาก	265	4.00	0.46	

$$p < .05$$

จากตาราง 48 แสดงว่า นิสิตที่มีพ่อแม่เป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาต่างกัน มีทัศนคติเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านการศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตาราง 49 เปรียบเทียบทัศนคติของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย
 ในด้านการเมืองการปกครอง จำแนกตามการเป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาของพ่อแม่

ที่	ตัวแปร	N	$\bar{X}$	S	t
1	เป็นแบบอย่าง ทางพุทธศาสนาน้อย	283	3.67	0.43	- 4.69
2	เป็นแบบอย่าง ทางพุทธศาสนามาก	266	3.84	0.41	

$$p < .05$$

จากตาราง 49 แสดงว่านิสิตที่มีพ่อแม่เป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาต่างกัน มีทัศนคติเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านการเมืองการปกครอง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตาราง 50 เปรียบเทียบทัศนคติของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย
 ในด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม จำแนกตามการเป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนา
 ของพ่อแม่

ที่	ตัวแปร	N	$\bar{X}$	S	t
1	เป็นแบบอย่าง ทางพุทธศาสนาน้อย	278	3.45	0.45	- 5.49
2	เป็นแบบอย่าง ทางพุทธศาสนามาก	253	3.66	0.44	

$$p < .05$$

จากตาราง 50 แสดงว่า นิสิตที่มีพ่อแม่เป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาต่างกัน มีทัศนคติเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตาราง 51 เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย
ในด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย จำแนกตามการเป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาของ
พ่อแม่

ที่	ตัวแปร	N	$\bar{X}$	S	t
1	เป็นแบบอย่าง ทางพุทธศานา น้อย	287	3.99	0.43	- 4.71
2	เป็นแบบอย่าง ทางพุทธศาสนา มาก	265	4.16	0.44	

$$p < .05$$

จากตาราง 51 แสดงว่า นิสิตที่มีพ่อแม่เป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาต่างกัน มีทัศนะ
เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย แตกต่างกัน
อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตาราง 52 เปรียบเทียบทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย
โดยรวมทั้ง 4 ด้าน จำแนกตามการเป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาของพ่อแม่

ที่	ตัวแปร	N	$\bar{X}$	S	t
1	เป็นแบบอย่าง ทางพุทธศานา น้อย	260	3.77	0.36	- 5.59
2	เป็นแบบอย่าง ทางพุทธศาสนา มาก	234	3.94	0.35	

$$p < .05$$

จากตาราง 52 แสดงว่า นิสิตที่มีพ่อแม่เป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาต่างกัน มีทัศนะ
เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย โดยรวมทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านการศึกษา ด้านการ
เมืองการปกครอง ด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม และด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย
แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษา ทักษะของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในแต่ละด้าน คือ ด้านการศึกษา ด้านการเมืองการปกครอง ด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม และด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย และโดยรวม 4 ด้าน
2. เพื่อเปรียบเทียบ ทักษะของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ตามตัวแปร เพศ ชั้นปีที่ศึกษา คณะที่ศึกษา ภูมิฐานะ ระดับการศึกษาของพ่อแม่ และการเป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาของพ่อแม่

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นการศึกษากลุ่มตัวอย่างที่เป็นนิสิตชั้นปีที่ 1 - 4 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ รวม 8 คณะ ได้แก่ มนุษยศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ พลศึกษา ศึกษาศาสตร์ แพทยศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์ จำนวนทั้งสิ้น 605 คน โดยให้นิสิตตอบแบบสอบถามวัดทักษะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ใน 4 ด้าน คือ ด้านการศึกษา ด้านการเมืองการปกครอง ด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม และด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย จำนวน 56 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่น ซึ่งหาโดยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha - coefficient) เท่ากับ 0.8901

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ใช้ค่าร้อยละและค่าเฉลี่ย เพื่อวิเคราะห์สภาพทั่วไป เกี่ยวกับข้อมูลของตัวนิสิตผู้ตอบแบบสอบถาม ตลอดจนการเป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาของพ่อแม่ในด้านต่างๆ
2. ใช้ ที - เทสต์ (t - test) เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยเกี่ยวกับทักษะของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในแต่ละด้าน และโดยรวม 4 ด้าน เมื่อจำแนกตาม เพศ และการเป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาของพ่อแม่

3. ใช้ เอฟ - เทสต์ (F - test) เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยเกี่ยวกับทัศนคติของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในแต่ละด้าน และโดยรวม 4 ด้าน เมื่อจำแนกตาม ชั้นปีที่ศึกษา คณะที่ศึกษา ภูมิภาค และระดับการศึกษาของพ่อแม่

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ทัศนคติเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ใน 4 ด้าน เมื่อจำแนกตามเพศ โดยส่วนรวมปรากฏว่า นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒเห็นว่า พุทธศาสนามีคุณค่าต่อสังคมไทยอยู่ในระดับมากทั้งนิสิตชายและนิสิตหญิง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า นิสิตชายและนิสิตหญิงเห็นว่า พุทธศาสนามีคุณค่าต่อสังคมไทยในระดับมากทุกด้าน

2. ทัศนคติเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ใน 4 ด้าน เมื่อจำแนกตามชั้นปีที่ศึกษา โดยส่วนรวมปรากฏว่า นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒเห็นว่า พุทธศาสนามีคุณค่าต่อสังคมไทยในระดับมากทุกชั้นปี เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า นิสิตทุกชั้นปีเห็นว่าพุทธศาสนามีคุณค่าต่อสังคมไทยในระดับมากทุกด้าน

3. ทัศนคติเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ใน 4 ด้าน เมื่อจำแนกตามคณะที่ศึกษา โดยส่วนรวมปรากฏว่า นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒทุกคณะ เห็นว่าพุทธศาสนามีคุณค่าต่อสังคมไทยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒทุกคณะเห็นว่า พุทธศาสนามีคุณค่าต่อสังคมไทยอยู่ในระดับมาก ยกเว้นนิสิตคณะพลศึกษา ที่เห็นว่าพุทธศาสนามีคุณค่าต่อสังคมไทยในด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรมอยู่ในระดับปานกลาง

4. ทัศนคติเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ใน 4 ด้าน เมื่อจำแนกตามภูมิภาค โดยส่วนรวมปรากฏว่า นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒที่มีภูมิลำเนาในแต่ละภาคเห็นว่า พุทธศาสนามีคุณค่าต่อสังคมไทยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า นิสิตที่มีภูมิลำเนาในแต่ละภาคเห็นว่า พุทธศาสนามีคุณค่าต่อสังคมไทยอยู่ในระดับมากทุกด้าน

5. ทัศนคติเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ใน 4 ด้าน เมื่อจำแนกตามระดับการศึกษาของพ่อแม่ โดยส่วนรวมปรากฏว่า นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒที่มีพ่อแม่มีการศึกษาต่างกันมีความเห็นว่า พุทธศาสนามีคุณค่าต่อสังคมไทยในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า นิสิตที่มีพ่อแม่มีระดับการศึกษาต่างกันมีความเห็นว่า พุทธศาสนามีคุณค่าต่อสังคมไทยในระดับมากทุกด้าน

6. ทักษะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ใน 4 ด้าน เมื่อจำแนกตามการเป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาของพ่อแม่ โดยส่วนรวมปรากฏว่า นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒที่มีพ่อแม่เป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาน้อยและที่เป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนา มาก มีความเห็นว่า พุทธศาสนามีคุณค่าต่อสังคมไทยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า นิสิตที่มีพ่อแม่เป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนา น้อยและเป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนา มาก มีความเห็นว่า พุทธศาสนามีคุณค่าต่อสังคมไทยอยู่ในระดับมากทุกด้าน

7. เมื่อเปรียบเทียบทักษะของนิสิตชายและนิสิตหญิง ปรากฏว่า นิสิตชายและนิสิตหญิง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มีทักษะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ทั้ง 4 ด้าน แตกต่างกัน

8. เมื่อเปรียบเทียบทักษะของนิสิตที่ศึกษาต่างชั้นปีกัน ปรากฏว่า นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่ศึกษาต่างชั้นปีกัน มีทักษะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทยทั้ง 4 ด้าน ไม่แตกต่างกัน

9. เมื่อเปรียบเทียบทักษะของนิสิตที่ศึกษาต่างคณะกัน ปรากฏว่า นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่ศึกษาต่างคณะกัน มีทักษะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ใน 4 ด้าน ดังนี้

9.1 นิสิตคณะพลศึกษา มีทักษะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านการศึกษา ต่างกับ นิสิตคณะวิทยาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ และคณะศึกษาศาสตร์

9.2 นิสิตคณะพลศึกษา มีทักษะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านการเมืองการปกครอง ต่างกับ นิสิตคณะวิทยาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ และคณะแพทยศาสตร์

9.3 นิสิตคณะพลศึกษา มีทักษะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทยใน ด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม ต่างกับ นิสิตคณะศึกษาศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ และคณะมนุษยศาสตร์

9.4 นิสิตที่ศึกษาต่างคณะกัน มีทักษะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย ไม่แตกต่างกัน

10. เมื่อเปรียบเทียบนิสิตที่มีภูมิลำเนาต่างกัน ปรากฏว่า นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒที่มีภูมิลำเนาต่างกัน มีทักษะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ใน 4 ด้าน และโดยรวมทั้ง 4 ด้าน ไม่แตกต่างกัน

11. เมื่อเปรียบเทียบนิสิตตามระดับการศึกษาของพ่อแม่ ปรากฏว่า นิสิตที่ระดับการศึกษาของพ่อแม่ต่างกัน มีทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ใน 4 ด้าน และโดยรวมทั้ง 4 ด้าน ไม่แตกต่างกัน

12. เมื่อเปรียบเทียบนิสิตตามการเป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาของพ่อแม่ ปรากฏว่า นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่มีพ่อแม่เป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาต่างกัน กล่าวคือนิสิตที่มีพ่อแม่เป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาน้อย กับที่เป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนามาก มีทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ใน 4 ด้าน และโดยรวมทั้ง 4 ด้าน แตกต่างกัน

อภิปรายผล

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในทัศนะของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มีประเด็นที่ควรแก่การนำมาอภิปราย ดังนี้

1. ทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านการศึกษา นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒส่วนใหญ่ เห็นด้วยอย่างยิ่งว่า การปฏิรูปการเมืองเศรษฐกิจและสังคมไม่อาจบรรลุผลสำเร็จได้ ถ้าหากไม่พัฒนาในด้านการศึกษาให้ทรัพยากรมนุษย์มีความรู้คุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ เอนก ทิพย์ธาดา (2526 : 142) ได้ทำการวิจัย เรื่อง ความคิดเห็นและบทบาทของผู้นำสมาคมทางพุทธศาสนาในการปรับตัวของสมาชิกและประชาชนให้สอดคล้องกับความเป็นสมัยใหม่ของสังคมไทย พบว่า เมื่อนำหลักธรรมในพุทธศาสนามาปฏิบัติให้สมควรแก่ธรรมแล้ว สามารถแก้ปัญหาชีวิตทุกด้าน ซึ่ง อนุสรณ์ ธรรมใจ (2540 : 12) ก็กล่าวในทำนองเดียวกันว่า รากฐานการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศอยู่ที่การศึกษา ให้ทรัพยากรมนุษย์มีคุณภาพและคุณธรรม เช่นเดียวกับที่ ประยงค์ สุวรรณบุบผา (2539 : 59) กล่าวว่า มหาวิทยาลัยหรือสถาบันการศึกษาทั่วไป ไม่ควรจะเป็นแต่แหล่งที่สอนวิชาชีพเพื่อไปทำมาหากินเท่านั้น แต่ควรที่จะเป็นแหล่งที่สอนมนุษยชาติให้ด้อยอดด้วยคุณธรรม ซึ่งตรงกับที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2539 : 17-18) ได้กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (2540 - 2544) ที่มุ่งเน้นในด้านการศึกษา ให้เยาวชนของชาติมีความรู้คุณธรรม เมื่อต่างก็มีความเห็นตรงกันว่า การศึกษาที่ดีนั้นจะต้องมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีคุณธรรมควบคู่กันไปด้วย แสดงว่า คำสั่งสอนของพุทธศาสนามีคุณค่า เป็นคำสั่งสอนที่ดีงามเป็นสังคมธรรมที่แท้จริง ผู้ปฏิบัติจะได้รับผลดีได้ด้วยตนเองและเป็นผลดีต่อสังคมโดยรวม

2. ทศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านการเมืองการปกครอง นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒส่วนใหญ่ ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งกับข้อความที่ว่า หลักทศพิธราชธรรม ผู้นำในปัจจุบันไม่จำเป็นต้องยึดถือ ซึ่งสอดคล้องกับ พิเชียร คุระทอง (2541 : 2) ที่กล่าวว่า รัฐบาลที่คตินั้น ไม่ได้อยู่ที่ระบอบการเมืองการปกครอง หากอยู่ที่ถ้านักการเมืองรักษาศิล 5 และ นำหลักทศพิธราชธรรมมาเป็นหลักในการบริหารงานแล้ว ก็จะทำให้เกิดธรรมรัฐได้ ซึ่ง ศรีศักร วัลลิโภดม (2538 : 32) ก็กล่าวในทำนองเดียวกันว่า หลักทศพิธราชธรรม เป็นคุณธรรมในการ ปกครองบ้านเมือง ให้ประชากรอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข เป็นสิ่งที่จะจรโลงความเป็นมนุษย์ ที่จะต้องอยู่ร่วมกัน เป็นสิ่งที่จะนำไปสู่การเสียสละ ความเมตตากรุณา และความยุติธรรมในที่สุด การที่ต่างก็มีความเห็นสอดคล้องเช่นนี้อาจเป็นเพราะดังที่ สนิท สมักรการ (2539 : 40) กล่าวว่า ในเรื่องการเมืองการปกครอง พุทธศาสนาได้มีส่วนอย่างสำคัญที่จะช่วยประสานสัมพันธ์อันใกล้ชิด ระหว่างราษฎรกับชนชั้นปกครองของประเทศ เพราะพระพุทธศาสนามีส่วนที่ช่วยกล่อมเกล่า จิตใจบุคคลให้มีความเมตตากรุณา ลดความหยาบกระด้างต่างๆ ลง และ พระมหาจรรยา สุทธิญาณ (2537 : 41) กล่าวว่า กิจกรรมทางการเมืองมีความสำคัญต่อความผาสุกของประชาชน ในชาติทุกหมู่เหล่า การเมืองจึงต้องเป็นเรื่องธรรมะ นักการเมืองต้องยึดธรรมะเป็นอุดมการณ์ และเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ควบคุมใจของคน สภาจึงเป็นที่รวมของเหล่าบุรุษสตรีที่มีธรรมะ มาร่วมแรง ร่วมใจอันประกอบด้วยธรรมะ ระดมมันสมองเพื่อสร้างความเป็นธรรม สร้างประโยชน์สุขให้แก่ ประเทศชาติและประชาชนอย่างเสมอภาค

3. ทศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านระบบความเชื่อในกฎ แห่งกรรม นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒส่วนใหญ่ เห็นด้วยว่า ความชั่วไม่ทำเสียเลยดีกว่า เพราะความชั่วทำแล้วเดือดร้อนภายหลัง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า เรื่องกฎแห่งกรรมเป็นเรื่องของ ความเป็นเหตุเป็นผล เป็นประสบการณ์ที่สามารถประจักษ์ในชีวิตปัจจุบันได้ นอกจากนี้ นิสิต ส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา จึงมีความเป็นพุทธศาสนิกชนอยู่แล้ว กอปรกับอาจได้รับการสั่งสอน อบรมจากครอบครัวให้มีความเชื่อในเรื่องดังกล่าว แม้อาจจะมินิกิตบางส่วนที่มีได้นับถือพุทธ ศาสนา แต่นับถือศาสนาอื่นใดก็ตาม ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมก็ยังคงเป็นเช่นนั้น เนื่องจากกฎ แห่งกรรมนั้นอาจกล่าวได้ว่าเป็นกฎของธรรมชาติ ที่ประพฤติเช่นใดก็ได้เช่นนั้นโดยมีอาจหลีกเลี่ยงได้ จึงส่งผลให้นิสิตเห็นด้วยก็อาจเป็นได้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ นิพนธ์ เทียมทิพา บุญกร (2527 : 71) เรื่อง ทศนะของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ต่อพุทธศาสนาและพระ สงฆ์ ที่พบว่า นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒส่วนใหญ่ เชื่อในผลของกรรมว่า ทำดีได้ดี ทำ

ชั่วได้ชั่ว และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ประภาศรี สีหอำไพ (2539 : 143) เรื่อง อิทธิพลของพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสำนึกความเป็นไทยของนักเรียนโรงเรียนวัดไทยในสหรัฐอเมริกา พบว่า นักเรียนส่วนมากมีเมตตากรุณาและใจดี มีความกตัญญูกตเวทิมาก ขยันหมั่นเพียรและรู้จักคบมิตรไม่ติดคอบายมุข มีความละเอียดต่อการทำชั่วและกลัวบาปมาก

4. ทศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย นิติมหาวิทยาลัทธิศรีนทรวิโรฒ เห็นด้วยอย่างยิ่งว่า พุทธศาสนาเป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทย ที่ควรช่วยกันทะนุบำรุง ส่งเสริมและรักษาไว้ ให้ยั่งยืนถาวรตลอดไป ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ประภาศรี สีหอำไพ (2539 : 137) เรื่อง อิทธิพลของพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสำนึกความเป็นไทยของนักเรียนโรงเรียนวัดไทยในสหรัฐอเมริกา พบว่า นักเรียนเห็นด้วยมากกว่า เมืองไทยเจริญรุ่งเรืองด้านศิลปวัฒนธรรม คนไทยมีความสุขเพราะเป็นเมืองพุทธ การมีสัมมาคารวะแบบไทยควรรักษาไว้ และสอดคล้องกับ ศรีศักร วัลลิโภดม (2538 : 71) ที่กล่าวว่า ศาสนาเป็นสิ่งที่จรรโลงการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคม ซึ่งก็คือการจรรโลงความเป็นมนุษย์นั่นเอง ครอบครัวและชุมชนจะดำรงอยู่ได้ก็ต้องอาศัยศาสนาเป็นหลัก ถ้าไม่มีศาสนาแล้วครอบครัวก็แตกแยก และชุมชนก็หมดความหมาย ความเป็นคนหรือมนุษย์ก็หมดไป เหลือเพียงความเป็นอมมนุษย์ ที่เน้นความเป็นปัจเจกบุคคลอย่างสุดขอบ และการแสวงหาความสุขที่เห็นแก่ตัวทางวัตถุ แต่เพียงใดเดียว ซึ่งเป็นสิ่งที่จะนำไปสู่การทำลายตัวเองและสังคมมนุษย์ในที่สุด เช่นเดียวกับที่สุภาพรธรรม ณ บางช้าง (2535 : 167) กล่าวไว้ในงานวิจัย เรื่อง พุทธธรรมที่เป็นรากฐานสังคมไทยก่อนสมัยสุโขทัยถึงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง ว่า ผู้เป็นพุทธศาสนิกชน นอกจากจะประพฤติปฏิบัติตนตามคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาเพื่อประโยชน์ตนแล้ว ก็ยังมีหน้าที่ในฐานะที่เป็นผู้ร่วมเกิดมาพบพระพุทธศาสนา เป็นพุทธทายาท ที่จะช่วยกันทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา อันเป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทยให้ยั่งยืนสืบต่อ เป็นประโยชน์ต่อมหาชนต่อไป ด้วยการนำธรรมะมาปฏิบัติ ด้วยการเผยแผ่ธรรม หรือส่งเสริมการเผยแผ่ธรรมด้วยการบำรุงพระภิกษุสงฆ์ให้ท่านได้ศึกษาและเผยแผ่ธรรมโดยสะดวก ด้วยการเคารพบูชาพระรัตนตรัยและสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์ของพระรัตนตรัย และด้วยการสร้างและรักษาถาวรวัตถุและสิ่งต่างๆ ที่เป็นเครื่องรองรับการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนา หน้าที่พุทธศาสนิกชนนี้ นอกจากจะมีค่ายิ่งในตัวเองแล้ว ยังมีค่าต่อความผาสุกวัฒนาสถาพรของชาติและชนในชาติด้วย

5. ทศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย โดยรวมทั้ง 4 ด้าน เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า นิติมหาวิทยาลัทธิศรีนทรวิโรฒส่วนใหญ่เห็นว่า ด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย มีคุณค่าต่อสังคมไทยมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ประภาศรี สีหอำไพ

(2539 : 135 - 137) เรื่อง อิทธิพลของพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสำนึกความเป็นไทยของนักเรียนโรงเรียนวัดไทยในสหรัฐอเมริกา พบว่า นักเรียนเห็นด้วยมากที่สุดและความสอดคล้องกันคือ รู้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย และชอบวัฒนธรรมไทยในระดับมาก ซึ่งประเพณีและวัฒนธรรมไทยส่วนใหญ่ก็ได้มาจากโอวาทปาฏิโมกข์ อันเป็นคำสั่งสอนที่เป็นหลักหรือเป็นประธานของคำสั่งสอนทั้งหมด ที่พระพุทธองค์ตรัสสอนว่า ให้ละความชั่ว ทำความดี ทำจิตใจให้ผ่องใส จึงเป็นคติแห่งการทำบุญของชาวไทยตลอดมาที่เรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ 3 ประกอบด้วย ทาน ศีล ภาวนา และจำแนกเป็น บุญกิริยาวัตถุ 10 ประกอบด้วย การให้ปัน หมั่นทำดี มีใจเยือกเย็น เป็นคนน่ารัก สมควรใจช่วยเหลือ เพื่อแผ่ความดีให้ผู้อื่น ชื่นใจไปกับเขา เล่าเรียน เพียรเป็นครูบา ควตาดำเนินธรรม และการน้อมน้อมมงคล 38 มาประพฤติปฏิบัติ อันได้แก่ ไม่คบคนพาล คบบัณฑิต บูชาผู้ควรบูชา อยู่ในประเทศอันสมควร เคยทำบุญไว้ในกาลก่อน ตั้งตนไว้ชอบ สดับตรับฟังมาก ชำนาญในวิชาชีพ มีระเบียบวินัย วาจาสุภาพดี บำรุงบิดามารดา เป็นต้น ดังนั้นประเพณีและวัฒนธรรมไทยจึงมีคุณค่ามาก ดังที่ วิทย์ วิศทเวทย์ และเสฐียรพงษ์ วรรณปก (2533 : 97) กล่าวไว้ว่า แม้วัฒนธรรมทางพุทธศาสนาจะมีใช้แก่นของศาสนาเหมือนศาสนาธรรม แต่ก็มีส่วนโอบอุ้มให้ศาสนาธรรมเห็นได้ง่าย เป็นที่ประจักษ์แก่สายตา เป็นของที่มีชีวิตชีวา และเป็นเครื่องเตือนให้ศาสนิกชนระลึกถึงศาสนาธรรมอยู่เสมอ เปรียบเสมือนกับเปลือกไม้ก็มีส่วนโอบอุ้มให้แก่นไม้ชุ่มชื้น ทำให้ต้นไม้ทั้งต้นมีชีวิตอยู่ได้ ศาสนายังมีส่วนทำให้เกิดความสามัคคีของหมู่คณะ ทำให้เกิดความเรียบร้อยน่าดู เป็นเอกลักษณ์ เป็นมรดกที่มีค่าอย่างหนึ่งของชาติไทย

6. เมื่อเปรียบเทียบทักษะของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จำแนกตามเพศปรากฏว่า นิสิตชายและนิสิตหญิงมีทักษะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ทั้ง 4 ด้าน แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะธรรมชาติของเพศหญิงจะมีการเจริญเติบโตทางร่างกายในระยะวัยรุ่นเร็วกว่าเพศชาย 2 ปี (กรมอนามัย, 2530 : 29) ผลการศึกษานี้เห็นว่าสอดคล้องกับการศึกษาในต่างประเทศ (ประสาธ อิศรปริดา, 2538 : 36) และการเจริญเติบโตทางร่างกายที่แตกต่างกันของเพศนี้ น่าจะมีผลต่อวุฒิภาวะต่อบุคคลในระยะวัยรุ่นด้วย ดังที่ สมิธ (Smith, 1991) ได้ทำการศึกษาอัตมโนทัศน์ของเด็กไทย เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างเพศพบว่า เด็กหญิงมีอัตมโนทัศน์ทางบวกด้านวิชาการ (การอ่านไทย คณิตศาสตร์ ความสามารถ และความสนใจในการเรียนทุกวิชา) สูงกว่าเด็กชาย ซึ่งผลการศึกษาข้อนี้สอดคล้องกับที่ มาร์ชและสมิธ (Marsh and Smith, 1987) พบในประเทศออสเตรเลีย และสหราชอาณาจักร ดังนั้นความแตกต่างทางร่างกายและวุฒิภาวะในระยะวัยรุ่นนี้ น่าจะเป็นสาเหตุให้นิสิตชายและนิสิตหญิงมีทักษะเกี่ยวกับคุณค่า

ของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทยแตกต่างกัน ซึ่ง ชัยพร วิชชาวุธ และคณะ (2531 : 341 - 342) ได้ทำการวิจัยเรื่อง พฤติกรรมจริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน : ศึกษาตามแนวทางจิตวิทยาสังคม พบว่า เพศ ผู้ที่เป็นเพศชาย ไม่เพียงแต่ประเมินความน่าปรารถนาของพฤติกรรมต่ำกว่าหญิงเท่านั้น หากยังประเมินความเป็นไปได้ของการ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ต่ำกว่าหญิงด้วย โดยเฉพาะทาง พฤติกรรมที่เป็นการกระทำต่อตนเอง แสดงว่าเพศหญิงมีการจำแนกระหว่างการทำดีกับการทำชั่ว และการได้รับผลกรรมดีกับผลกรรมชั่ว ที่เกิดจากการประพฤติปฏิบัติได้อย่างชัดเจนกว่าเพศชาย สะท้อนให้เห็นผลของการเข้มงวดของสังคมที่มีต่อความประพฤติของหญิงมากกว่าชาย และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุดาวดี คุณวัฒน์ (2521 : 139 - 145) เรื่อง ทักษะคตินักศึกษาศรรมศาสตร์ต่อพุทธศาสนาและพระสงฆ์ และผลการวิจัยของ ประภาศรี สีหอำไพ (2539 : 136) เรื่อง อิทธิพลของพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสำนึกความเป็นไทยของนักเรียนวัดไทยในสหรัฐอเมริกา พบว่า นักเรียนหญิงเคยสวดมนต์ไหว้พระมากกว่านักเรียนชาย เช่นเดียวกับผลการวิจัยของ จิรวัฒนา มั่นยืน (2536 : 241) เรื่อง ประสบการณ์ในมหาวิทยาลัยที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางพุทธศาสนาและทางจิตของนิสิตในกรุงเทพมหานคร พบว่า นิสิตหญิงปฏิบัติทางพุทธศาสนาสูง แต่ไม่ตรงกับผลการวิจัยของ นิพนธ์ เทียมทิพานุญกร (2527 : 76) เรื่อง ทักษะของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ต่อพุทธศาสนาและพระสงฆ์ ที่พบว่า นิสิตชายและนิสิตหญิงมีทักษะต่อพระพุทธศาสนาไม่แตกต่างกัน

7. เมื่อเปรียบเทียบทักษะของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่ศึกษาต่างชั้นปีกัน กล่าวคือ นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นปีที่ 1 ชั้นปีที่ 2 ชั้นปีที่ 3 และชั้นปีที่ 4 มีทักษะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในแต่ละด้านและรวมทั้ง 4 ด้าน ไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ วันทนีย์ วิชัยคำ (2515 : 56) เรื่อง ทักษะคติต่างคณะวิชาและต่างชั้นที่มีต่อพุทธศาสนา พบว่า นิสิตต่างชั้นปีกันมีทักษะต่อพุทธศาสนาไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นดังที่ ประภาศรี สีหอำไพ (2539 : 163) กล่าวว่า คนไทยเรียนรู้พระพุทธศาสนาในฐานะที่สอดคล้องกับคำสั่งสอนของปู่ย่าตายายพ่อแม่ของตน เช่นเดียวกับที่ นิพนธ์ เทียมทิพานุญกร (2527 : 73) กล่าวว่า นิสิตได้รับการถ่ายทอดพุทธศาสนามาตั้งแต่เด็กจากบรรพบุรุษ โดยวัฒนธรรมและประเพณีสืบทอดกันมา ถึงแม้ว่านิสิตจะไม่เข้าใจมาก่อนในเหตุผลอย่างแท้จริงทางพุทธศาสนา แต่นิสิตก็ค่อยๆ เรียนรู้ในหลักธรรมคำสอนและนำมาปฏิบัติตามดังเช่น พุทธศาสนิกชนส่วนมาก นอกจากนี้ยังเป็นเพราะว่านิสิตชั้นปีที่ 1 - 4 มีอายุใกล้เคียงกันและมี

วุฒิภาวะมากพอที่จะน้อมนำคำสั่งสอนในพุทธศาสนามาเปรียบเทียบกับเรื่องที่เกิดขึ้นกับตัวเอง และบุคคลรอบตัวที่มีอยู่แล้วในอดีตปัจจุบันและจะเป็นเช่นนี้อยู่ต่อไปในอนาคตในสังคมมนุษย์ จึงมีความเข้าใจในพุทธศาสนาเป็นอย่างดี

8. เมื่อเปรียบเทียบทัศนะของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่ศึกษาต่างคณะกัน ปรากฏว่า นิสิตคณะต่างๆ มีทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ใน 4 ด้าน ดังนี้

8.1 นิสิตคณะพลศึกษา มีทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านการศึกษา แตกต่างกับ นิสิตคณะวิทยาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ และคณะศึกษาศาสตร์

8.2 นิสิตคณะพลศึกษา มีทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านการเมืองการปกครอง แตกต่างกับ นิสิตคณะวิทยาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ และคณะแพทยศาสตร์

8.3 นิสิตคณะพลศึกษา มีทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม แตกต่างกับ นิสิตคณะศึกษาศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ และคณะมนุษยศาสตร์

8.4 นิสิตคณะต่างๆ มีทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้าน ประเพณีและวัฒนธรรมไทย ไม่แตกต่างกัน

จากผลวิจัยนี้ที่พบว่า นิสิตคณะพลศึกษา มีทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนา ที่มีต่อสังคมไทย ในด้านการศึกษา ด้านการเมืองการปกครอง และด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม ต่างกับนิสิตคณะอื่นๆ อาจเป็นเพราะว่า นิสิตคณะพลศึกษามีระบบการศึกษาต่างกับนิสิตคณะอื่นๆ กล่าวคือ การศึกษาในคณะพลศึกษานั้นเน้นด้านกิจกรรม ส่วนการศึกษาในคณะอื่นๆ เน้นด้านวิชาการ ดังรายละเอียดของหลักสูตรคณะพลศึกษาของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปี พ.ศ. 2540 พบว่า หลักสูตร 4 ปี ผู้เรียนจะต้องเรียนรายวิชาต่างๆ ไม่น้อยกว่า 134 - 136 หน่วยกิต เป็นวิชาพื้นฐานและวิชาเอกประมาณ 100 หน่วยกิต ที่เหลืออีกประมาณ 34 - 36 หน่วยกิต เป็นวิชาศึกษาทั่วไปและวิชาเลือกเสรี และมีวิชาที่ส่งเสริมศีลธรรมหรือจริยธรรมที่เป็นวิชาบังคับในหลักสูตรเพียง 2 หน่วยกิตเท่านั้น คือวิชามนุษย์กับการใช้เหตุผลและจริยธรรม ซึ่งนับว่าน้อยมาก นอกจากนี้เมื่อพิจารณาจากปรัชญาและจุดประสงค์หรือความมุ่งหมายของหลักสูตรพบว่า คณะพลศึกษามีจุดมุ่งหมายหลักในการศึกษาค้นคว้าและวิจัยทางพลศึกษา ให้มีความรู้ความสามารถทางพลศึกษา ให้ปฏิบัติตนถูกต้องตามหลักวิทยาศาสตร์สุขภาพ และสามารถนำไป

ปฏิบัติให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและสังคม แต่ไม่ปรากฏว่าเน้นความรู้คุณธรรม ซึ่งแตกต่างกับปรัชญาและอุดมการณ์ของคณะอื่นๆ กล่าวคือ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มีปรัชญาของหลักสูตรให้บัณฑิตต้องเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม ศีลธรรม และมนุษยสัมพันธ์อันดี คณะแพทยศาสตร์ มีความมุ่งหมายของหลักสูตร เพื่อผลิตบัณฑิตแพทย์ออกมารับใช้สังคม และปลูกฝังเจตคติที่ดีให้นิสิตในการรับรู้ความต้องการของสังคม คณะมนุษยศาสตร์มีปรัชญาในความรู้สัจธรรม มีความมุ่งหมายผลิตบัณฑิตให้เป็นผู้ที่มีความรู้ดี มีคุณธรรม มีมนุษยสัมพันธ์ ตลอดจนใฝ่หาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองและบริการสังคม คณะวิทยาศาสตร์เน้นคุณธรรมและความรับผิดชอบไว้ในปรัชญา คณะศึกษาศาสตร์มีความมุ่งหมายผลิตครูให้เป็นผู้ที่มีความรู้ดี มีคุณธรรมดี คณะสังคมมีปรัชญาที่จะพัฒนาบุคคลให้มีความรู้และรับผิดชอบต่อสังคม ด้วยเหตุนี้จึงอาจทำให้นิสิตคณะพลศึกษามีทักษะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านการศึกษา ด้านการเมืองการปกครอง ด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม แตกต่างกับนิสิตคณะอื่นๆ

สำหรับนิสิตคณะต่างๆ มีทักษะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนา ในด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะประเพณีและวัฒนธรรมทางพุทธศาสนาเป็นกิจกรรมที่คนไทยเกือบทุกคนได้พบได้เห็นและได้ประพฤติปฏิบัติกันมาอยู่เป็นประจำ ดังที่พระมหาสุริย์ จิตเมธ (2536 : 558) ได้กล่าวไว้ว่า ประเพณีและวัฒนธรรมไทย ที่เยาวชนได้รับการอบรมบ่มนิสัยตั้งแต่เยาว์วัย ย่อมก่อให้เกิดความประทับใจความเคยชินและเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตเมื่อโตขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ สนิท สมักรการ (2539 : 38) ที่กล่าวว่า พุทธศาสนามีความเกี่ยวพันอย่างใกล้ชิดกับวิถีชีวิตประจำวันของคนไทยส่วนใหญ่ ประกอบกับพุทธศาสนาได้เข้ามาสู่อาณาจักรเขมรแดงนี้เป็นเวลานานนับพันปีมาแล้ว พุทธศาสนาจึงมีอิทธิพลต่อความคิดอ่านและพฤติกรรมต่างๆ ของคนไทยอย่างลึกซึ้ง และสอดคล้องกับผลวิจัยของประภาศรี สีหอำไพ (2539 : 126) เรื่อง อิทธิพลของพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสำนึกความเป็นไทย ของนักเรียนโรงเรียนวัดไทยในสหรัฐอเมริกา พบว่า การบำเพ็ญกุศลในศาสนาพืชมตามเทศกาลประเพณีไทย ทำให้เด็กสามารถอาราธนาศีล อาราธนาธรรม สวดมนต์ กราบเบญจางคประดิษฐ์ มีมรรยาทไทยที่สุภาพอ่อนโยนเรียบร้อย งดงาม คนไทยที่มาวัดไทยส่วนใหญ่สนใจศาสนาพืชม มากกว่าจะศึกษาแก่นแท้ในหลักธรรมพระพุทธศาสนา

9. เมื่อเปรียบเทียบทักษะของนิสิตที่มีภูมิลำเนาต่างกัน ปรากฏว่า นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่มีภูมิลำเนาต่างกัน มีทักษะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทยใน 4 ด้าน และโดยรวมทุกด้าน ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า พระธรรมคำสอนใน

พุทธศาสนา เป็น อกาลิโก คือ ไม่ลำสมัย เป็นสังฆกรรมทนต่อการพิสูจน์ตลอดกาล เป็นคำสอนที่มีเหตุผล เป็นสิ่งดำรงอันแท้จริง ผู้ปฏิบัติจะได้รับผลด้วยตัวเอง ถึงแม้ว่าบุคคลจะอยู่ในต่างถิ่นต่างภูมิลำเนา ซึ่งสอดคล้องกับที่ คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ (2536 : 37 - 38) กล่าวไว้ว่า คนไทยเราเป็นคนที่อยู่ในแวดลอมหลายอย่าง อยู่ในระบอบการเมือง อยู่ในบรรยากาศใดๆ ก็ได้ โดยไม่เสียเอกลักษณ์ คือ ไม่เสียความเป็นไทย อย่างทุกวันนี้ มีคนไทยไปอยู่ในอเมริกา โดยเฉพาะลอสแอนเจลิสเป็นแสนๆ คน สิ่งแวดลอมก็ไม่ตรงกับในประเทศไทย ระบบการเมืองการปกครองทุกอย่างไม่ตรง แต่คนไทยแสนคนที่อยู่ในลอสแอนเจลิสหรือชิคาโก เหล่านี้คงความเป็นไทยไว้โดยสมบูรณ์ ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปตามสิ่งแวดลอม หรือระบบการเมืองการปกครองใดๆ ทั้งสิ้น ซึ่งตรงกับผลการวิจัยของ นิพนธ์ เทียมทิพานุญกร (2537 : 77) เรื่อง ทักษะของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่มีต่อพุทธศาสนาและพระสงฆ์ พบว่า นิสิตที่มีภูมิลำเนาต่างกัน มีทักษะต่อพุทธศาสนาไม่แตกต่างกัน

10. เมื่อเปรียบเทียบทักษะของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ตามระดับการศึกษาของพ่อแม่ ปรากฏว่า นิสิตที่พ่อแม่มีการศึกษาต่างกัน กล่าวคือ พ่อแม่ที่มีการศึกษาระดับต่ำ การศึกษาระดับกลาง และการศึกษาระดับสูง มีทักษะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ใน 4 ด้าน และรวมทุกด้าน ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะดังที่ เอกศักดิ์ ยุกตะนันท์ (2541 : 27) กล่าวว่า ลัทธิบริโภคนิยมจากตะวันตกที่มีอิทธิพลครอบงำสังคมไทยและสังคมโลกอยู่ในปัจจุบัน คือคนไทยทั้งสังคมได้ถูกทำให้กลายเป็มนักบริโภควัตถุ ผู้ซึ่งเห็นเงินเป็นพระเจ้าทุกๆ คนมุ่งแสวงหาความสำเร็จของชีวิตที่วัดด้วยวัตถุ และในที่สุดก็เลือกวิธีการที่ง่ายที่สุดเร็วที่สุด จนลืมคุณค่าทางจิตใจ ลืมบทบาทและหน้าที่ของตนในสังคม แม้แต่นักวิชาการในมหาวิทยาลัยก็ยังหลงไปด้วยกับกระแสของสังคม มองเห็นความรู้ความสามารถของตนเป็นเครื่องมือหาเงิน จึงไม่น่าแปลกใจที่นักศึกษาจะทำทุกอย่างเพื่อปริญญาบัตร ทูจติการสอบเพื่อให้ได้เกียรตินิยมหรือเหรียญทอง เพียงเพื่อจะเป็นผู้ได้เปรียบในการแข่งขันกับผู้อื่นในการหางานทำหรือเรียนต่อ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ จิรวัดนา มั่นยืน (2536 : 237) เรื่อง ประสพการณ์ในมหาวิทยาลัย ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางพุทธศาสนาและทางจิตของนิสิต ในกรุงเทพมหานคร พบว่า นิสิตที่มารดามีการศึกษาดำ และนิสิตที่มารดามีการศึกษาสูง ถ้าได้รับประสพการณ์จากการเป็นสมาชิกของชมรมพุทธศาสน์มาก ได้รับประสพการณ์ทางพุทธจากวิชาที่เรียนมาก และได้รับประสพการณ์จากการบวชในพุทธศาสนา มาก จะเป็นผู้มีการปฏิบัติทางพุทธศาสนา มากเช่นเดียวกัน ซึ่ง สนิท สมักรการ (2539 : 40) ก็กล่าวในทำนองเดียวกันว่า นอกจาก

พุทธศาสนาจะมีอิทธิพลต่อแนวคิดและพฤติกรรมสำหรับคนธรรมดาสามัญแล้ว พุทธศาสนายังมีอิทธิพลต่อชนชั้นปกครองอีกด้วย กล่าวคือ ไม่ว่าระดับการศึกษาของคนจะเป็นอย่างไร ถ้าคนเหล่านั้นได้รับการอบรมขัดเกลาและเข้าใจในหลักพุทธศาสนาอย่างถูกต้องแล้ว คนเหล่านี้ก็จะปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน อันส่งผลให้กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีความเห็นไม่แตกต่างกัน

11. เมื่อเปรียบเทียบทัศนะของนิสิต ที่มีพ่อแม่ที่เป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาต่างกัน ปรากฏว่า นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่มีพ่อแม่เป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาเดียวกับที่เป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนา มาก มีทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ใน 4 ด้าน และรวมทุกด้าน แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นดังที่ สนิท สมักรการ (2539 : 40) กล่าวไว้ว่า พุทธศาสนามีส่วนอย่างสำคัญในการสร้างบุคลิกภาพเด่นๆ ให้แก่คนไทย อาทิ การมีนิสัยเป็นคนเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความเมตตากรุณาต่อสัตว์ผู้ตกยาก ความเป็นคนใจคอเอือกเย็น รู้จักระงับโทสะ ข่มอารมณ์ต่างๆ ความรักสงบ สันโดษ ไม่โลภมากเกินไป การรู้จักพอ ความนิยมในทางสายกลางในการปฏิบัติกิจทั้งปวง ความไม่ฟุ้งเฟ้อลิ้มตนและความไม่ประมาท สิ่งต่างๆ เหล่านี้มีอยู่ในคำสั่งสอนทางพุทธศาสนาทั้งสิ้น นอกจากนั้นพุทธศาสนายังสอนให้คนมีสติ มีเหตุผล รู้จักใช้ปัญญา ใคร่ครวญพิจารณาปัญหาต่างๆ อย่างรอบคอบถี่ถ้วน ผู้ที่เป็นพุทธศาสนิกชนอย่างเคร่งครัด ย่อมจะมีบุคลิกภาพโน้มเอียงไปตามแนวนั้น แบบที่คนชาวบ้านธรรมดาทั่วไปเรียกว่า เป็นคนสมถะ หรือคนธรรมะธรรมโม คนที่เคร่งศาสนาหน่อยหน่อย บุคลิกภาพก็ผันแปรไปบ้าง เพราะมีส่วนอื่นๆ (นอกพุทธศาสนา) เข้ามาแทรกซ้อนอยู่ คนที่ห่างเหินจากหลักธรรมของพระพุทธองค์ไปมากๆ และไม่มีสิ่งอื่นที่มีคุณค่าใกล้เคียงกันมาแทน ก็อาจพบว่ามีอาการกั๊กพะ หยาบคาย คุร้าย เขี้ยวโหดได้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ จิรวัดนา มั่นยืน (2536 : 313 - 316) ได้ศึกษาเรื่อง ประสบการณ์ในมหาวิทยาลัยที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางพุทธศาสนา และทางจิตของนิสิตในกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า การมีบิดามารดาที่เป็นแบบอย่างที่ดีทางพุทธศาสนา มาก นิสิตนั้นจะมีความเชื่อทางพุทธศาสนาและการปฏิบัติทางพุทธศาสนา มากกว่านิสิตที่มีบิดามารดาเป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนา น้อย

12. นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒส่วนใหญ่ มีพ่อแม่ที่เป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาเดียวกับที่เป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนา มาก มีจำนวนใกล้เคียงกัน ทั้งๆ ที่ประเทศไทยมีศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ ประวัติศาสตร์ของประเทศไทยเป็นประวัติศาสตร์ของชนชาติที่นับถือพระพุทธศาสนาอย่างสืบเนื่องมาโดยตลอด แต่คนไทยส่วนใหญ่ก็ประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนในพุทธศาสนาบ้างไม่ประพฤติปฏิบัติบ้าง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะดังที่ นิรนาม (2539

: 18 - 21) กล่าวว่า คำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาเป็นเสมือนกับฝนที่ตกลงมาจากฟากฟ้า บุคคลที่อยู่ในโลกต้องการน้ำฝนก็ต้องเปิดภาชนะเอาไว้ หรือคว่ำภาชนะเอาไว้ก็ไม่ได้รับน้ำฝน แม้ฝนจะตกชุกก็เปียกชุ่มไป เพราะพระพุทธศาสนาไม่เข้มงวดกวดขันอะไรกับประชาชน เช่นเดียวกันกับที่สมเด็จพระญาณสังวร (2539 : 15) ตรัสว่า พุทธศาสนามีได้สอนมาให้แล้ว กลับสอนให้ละความกลัว เว้นไว้แต่ความกลัวผิด (โศดตปปะ) คนที่นับถือจึงนับถือด้วยศรัทธาและปัญญา จึงมีคนที่ปฏิบัติได้บ้างไม่ได้บ้าง แสดงว่าเพราะการศึกษายังไม่บรรลุผล กำลังปัญญายังไม่พอ ทั้งที่รู้ว่าการหรือไม่ควร ก็เพราะละอานาจอของตัณหา คือ โลภอยากได้ขึ้นมากก็ต้องเอาให้ได้ โกรธมีโทษะขึ้นมากก็ต้องทำร้ายเขาให้ได้ หลงขึ้นมากก็ต้องว่ากันไปตามที่หลงนั้น

13. แบบอย่างทางพุทธศาสนาที่พ่อแม่ของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒส่วนใหญ่ประพฤติปฏิบัติได้มากที่สุด คือ ความรับผิดชอบ ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ ประภาศรี สีหอำไพ (2539 : 134) เรื่อง อิทธิพลของพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสำนึกความเป็นไทยของนักเรียนโรงเรียนวัดไทยในสหรัฐอเมริกา พบว่า คุณลักษณะความเป็นพุทธศาสนิกชนไทย มีความศรัทธาในพระรัตนตรัย มีความรับผิดชอบ และตระหนักในบาปบุญคุณโทษ และเมื่อพิจารณาการเป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาของพ่อแม่ของนิสิตที่แสดงออกทางด้านการรักษาศีล 5 ปรากฏว่า ศีลข้อที่ 5 คือ การละเว้นจากการดื่มน้ำเมาไม่ข้องแวะกับอบายมุข นั้นปฏิบัติกันได้น้อยที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ สุภาพรณ ณ บางช้าง (2535 : 259) เรื่อง พุทธธรรมที่เป็นรากฐานสังคมไทยก่อนสมัยสุโขทัยถึงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง พบว่า ลักษณะการชอบเล่นการพนันของคนไทยนี้ ชาวตะวันตกกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า ชาวสยามรักเล่นการพนันเสียเหลือเกิน จนกระทั่งจับหายขาดหรือไม่ก็ขายบุตรธิดาของตน คนไทยนิยมการชนไก่มาก เมื่อมีการชนไก่ ณ ที่ใดฝูงชนจะรีบไปดูกันแน่นขนัด พนันขันต่อกัน ในระหว่างเทศกาลประจำปีจะมีการเปิดบ่อนฟรีสำหรับคนทั่วไปทุกๆ คิน ใครใคร่เล่นมากน้อยเพียงใดก็ได้ตามประสงค์ตลอดเวลาเทศกาล ลักษณะการชอบเล่นการพนันนี้ก็อยู่ในข่ายของความต้องการเงินตรา ซึ่งหมายรวมไปถึงฐานะทางสังคมด้วย และในส่วนนี้ก็เป็นส่วนที่สาระพุทธธรรมในสังคมไทยยังไม่อาจซึมซาบเข้าไปแก้ไข หยดยังความต้องการและปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นแก่บุคคลและสังคมได้ เป็นลักษณะที่เป็นจุดอ่อนที่สำคัญของสังคมไทยมาแต่ในอดีต ความชอบเล่นการพนันของคนไทยนี้ยังอาจมีสาเหตุมาจากรักความสบาย อยากได้ผลกำไรโดยไม่ต้องลงทุนลงแรงมากด้วย ซึ่งตามหลักพุทธธรรมก็ไม่ถูกหลักปัญญาในเรื่องเหตุปัจจัย ความเป็นเหตุเป็นผลของชีวิต และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ประภาศรี สีหอำไพ (2539 : 153) เรื่อง อิทธิพลของพระพุทธศาสนาใน

การพัฒนาสำนึกความเป็นไทยของนักเรียนวัดไทยในสหรัฐอเมริกา พบว่า มีคนไทยที่พัวพันกับวิธีการพนัน เช่น พนันฟุตบอล ทำให้เกิดปัญหาเศรษฐกิจในครอบครัว บางคนชอบดื่มสุราตามห้องอาหาร พาผู้ใหญ่ทางเมืองไทยไปเลี้ยงรับรองโดยที่ไม่มีฐานะดีพอ ทำให้ครอบครัวเดือดร้อน ซึ่งตรงกับผลการสำรวจของสถาบันราชภัฏสวนดุสิตในนาม "สวนดุสิตโพล" เกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้ติดตามชมการแข่งขันฟุตบอลโลก "ฟร็องซ์ '98" ในระหว่างวันที่ 1 - 2 กรกฎาคม 2541 ขณะที่การแข่งขันฟุตบอลโลกกำลังดำเนินอยู่ พบว่า ร้อยละ 14.48 เชื่อเพื่อกีฬาไม่เล่นการพนัน แสดงว่าจำนวนคนไทยที่ดูฟุตบอลโลกและเล่นการพนันด้วย มีมากถึงร้อยละ 85.52 (ไทยโพสต์รายวัน. 3 กรกฎาคม 2541 : 15)

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ผลการวิจัยพบว่า แบบอย่างทางพุทธศาสนาที่คนส่วนใหญ่ปฏิบัติกันน้อยที่สุด คือ การทำสมาธิ จึงน่าจะส่งเสริมธรรมะในภาคปฏิบัติ โดยให้นิสิตได้ทำสมาธิก่อนเรียนในแต่ละวิชา ประมาณ 3 - 5 นาที เพื่อให้นิสิตมีความสามารถในการควบคุมจิต อบรมจิต เพื่อให้จิตสงบ ไม่ฟุ้งซ่าน มีสติปัญญาดี และมีความสุข การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร ควรมีการปลูกฝังให้เห็นคุณค่าของการทำสมาธิ และควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกทำสมาธิวิธีอื่นนอกเหนือจากการนั่งด้วย

2. การเป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาที่แสดงออกทางด้านการรักษาศีล 5 พบว่า คนส่วนใหญ่ละเว้นศีลข้อที่ 5 ได้น้อยที่สุด คือ การละเว้นจากการดื่มน้ำเมาไม่ข้องแวะกับอบายมุข จึงน่าจะส่งเสริมให้มีการศึกษาธรรมะเชิงวิเคราะห์ โดยเฉพาะเรื่องศีล 5 เพื่อจะได้ฝึกให้ค้นพบและเข้าใจด้วยตนเองว่า ศีลข้อ 5 สำคัญมาก เพราะถ้าขาดศีล 5 จะทำให้ศีลข้ออื่นๆ เสียหายตามมา และการรักษาศีลข้อ 5 ได้ จะทำให้เกิดความซื่อสัตย์ ซึ่งเป็นสิ่งที่สังคมปัจจุบันกำลังต้องการมากที่สุด

3. ผลการวิจัยพบว่า นิสิตคณะพลศึกษา มีทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนา ในด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรมในระดับปานกลาง ซึ่งน้อยที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับนิสิตคณะอื่นๆ จึงน่าจะได้มีการจัดกิจกรรมที่จะปลูกฝังทัศนะด้านนี้เพิ่มขึ้น โดยการกำหนดให้มีการนำนิสิตไปทัศนศึกษาในสถานที่ให้เกิดความสังเวช เช่น โรงงานเลี้ยงสัตว์ โรงงานฆ่าสัตว์ สถานราชทัณฑ์ โรงพยาบาล และจัดให้มีการสอนเรื่องกฎแห่งกรรม โดยครูอาจารย์ ผู้ทรงคุณวุฒิ หรือพระสงฆ์ อันอาจจะก่อให้เกิดนิมิตน้อมนำไปสู่ความเข้าใจในเรื่องกฎแห่งกรรมมากขึ้น

4. ผลการวิจัยพบว่า นิสิตหญิงเห็นว่าพุทธศาสนามีคุณค่าต่อสังคมมากกว่านิสิตชาย ในแต่ละด้านและรวมทั้ง 4 ด้าน จึงน่าจะส่งเสริมนิสิตชายให้ได้รับความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับพุทธศาสนามากขึ้น โดยการจัดให้มีการอุปสมบทหมู่ในภาคฤดูร้อนมากขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรจะได้มีการศึกษาเกี่ยวกับนิสิตที่มี อายุ คะแนนเฉลี่ย แบบอย่างการอบรมเลี้ยงดูที่แตกต่างกัน แล้วนำมาเปรียบเทียบกับทัศนคติเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทยในด้านต่างๆ

2. ควรมีการติดตามศึกษาในระยะ 5 - 10 ปี ข้างหน้า ว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจะมีผลทำให้ทัศนคติของนิสิตเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทยในด้านต่างๆ เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

3. ควรมีการวิจัยในเรื่องเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทยในด้านอื่นๆ เพิ่มขึ้น เพื่อจะได้ทราบสาเหตุที่แท้จริงในการที่จะทำให้นิสิตเกิดทัศนคติในทางที่ดี หรือไม่ดีต่อพุทธศาสนา เพื่อส่งเสริมให้นิสิตได้เกิดทัศนคติในทางที่ดีงาม และสามารถนำหลักธรรมคำสั่งสอนในพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ อันเป็นประโยชน์แก่ตนเองและต่อสังคมโดยรวมได้

4. ควรศึกษา เรื่อง คุณค่าของความศรัทธาต่อพระพุทธรูปศาสนา ในทัศนคติของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ในภาพกว้าง เพื่อจะได้เห็นคุณค่าของพุทธศาสนาในรายละเอียดมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

"การแข่งขันฟุตบอลโลก 1998," ไทยโพสต์รายวัน, 3 กรกฎาคม 2541. หน้า 15.

การศาสนา, กรม. ประวัติพระพุทธศาสนาแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี ภาค 1. กรุงเทพฯ :

โรงพิมพ์กรรมการศาสนา, 2525.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง 45 เล่ม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรรมการศาสนา, 2525.

เกษียร เตชะพีระ. "เดิมพันของบ้านเมือง," มติชนรายวัน. 14 สิงหาคม 2540. หน้า 13.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8. (พ.ศ. 2540 - 2544)

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงาน. วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และแนวทางในการปฏิบัติ 6 เล่ม. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2538.

คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ, สำนักงาน. เอกลักษณ์ของชาติกับการพัฒนาชาติไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กราฟฟิการ์ท, 2526.

คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. พระพุทธศาสนากับสังคมไทย คำบรรยายวิชาพื้นฐานวัฒนธรรมไทย ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2515.

_____. ศาสนาพุทธกับสังคมที่กำลังพัฒนา (ใน) การศึกษาและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ประชาชน, 2526.

_____. สังคมไทย ภาค 1 (ใน) ลักษณะไทย เล่ม 1 ภูมิหลัง. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2525.

จรรยา สุทธิญาโณ, พระมหา. พุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ธรรมสภา, 2536.

_____. ธรรมะชำระการเมือง. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ธรรมสภา, 2537.

_____. พุทธปัญญากับการศึกษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ธรรมสภา, 2538.

จิรัช วิระสัย. "พฤติกรรมการเมืองกับสถาบันศาสนา," ใน วารสารวัฒนธรรมไทย. 33(8): 32 - 35 ; พฤษภาคม 2529.

จิรวัดนา มั่นยืน. ประสบการณ์ในมหาวิทยาลัยที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางพุทธศาสนาและทางจิตของนิสิต ในกรุงเทพมหานคร. ปริญญาโท กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2536. อัดสำเนา.

จ่านวย วัฒนา. การสำรวจความสนใจและทัศนคติต่อพุทธศาสนาของเด็กวัยรุ่นในจังหวัด

นนทบุรี. วิทยานิพนธ์ ค.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2509. อัดสำเนา.

จันทร์ (นามแฝง) "ธรรมสภา," ใน นิตยสารมงคลสาร. 33(379) : 3 ; สิงหาคม 2539.

ชยสาโรภิกขุ. "เพื่อนนอกเพื่อนใน," ใน นิตยสารธรรมจักร. 80(1) : 47 - 52 ; พฤษภาคม 2539.

ชัยพร วิชาวุธ และคณะ. พฤติกรรมจริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน : ศึกษาตามแนวทางจิตวิทยา
สังคม. งานวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.

เชวง เฉชะโกษะ, ศ. น.พ. "กว่าจะรู้ก็สายเกินไป," ใน วารสารข้าราชการครู กรุงเทพมหานคร.
17(4) : 11 ; เมษายน - พฤษภาคม 2540.

เชิดศักดิ์ โหมวสินธุ์. การวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พระ
พัฒนา, 2523.

ญาณวโรดม, พระ (ประยูร สนตงกูโร). ศาสนาต่างๆ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย,
2538.

ญาณสังวร, สมเด็จพระ (เจริญ สุวฑฺฒโน). "ไตรสิกขา การศึกษาเพื่อยกระดับในชีวิต," ใน
นิตยสารข้อฟ้า. 33(7) : 11 ; กรกฎาคม 2540.

_____. ธรรมคุณธิ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์, 2539.

_____. "พระพุทธศาสนาและการนับถือพระพุทธศาสนา," ใน นิตยสารข้อฟ้า. 32(7) : 35 - 43 ;
กรกฎาคม 2539.

_____. แสงส่องใจ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มิตรสยาม, 2538.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน. "ครูกับการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียน," ใน จุลสาร สถาบันวิจัย
พฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 4 : 45 ; 2526.

เดือน คำดี. ศาสนาเบื้องต้น. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2532.

ไตรรงค์ สุวรรณศิริ. "วัยรุ่นกับศาสนา," ใน วารสารสกว. 6(33) : 14 ; พฤษภาคม 2540.

"ถอนใบปริญญารุ่นพี่จุฬารับน้องโหด" มติชนรายวัน. 17 มิถุนายน 2540. หน้า 18.

"นักเรียนนักศึกษาไทยสมัยใหม่" มติชนรายวัน. 7 สิงหาคม 2540. หน้า 11.

ทรงวิทย์ แก้วศรี. "คดิธรรมิกราชเจ้าในสถาบันพระมหากษัตริย์ไทย," ใน นิตยสารศิลปากร.
38(6) : 3 ; พฤศจิกายน - ธันวาคม 2538.

ทองคำ กล้วยไม้ ณ อยุธยา. การศึกษาไทยสมัยต้นรัตนโกสินทร์ (ใน) 200 ปี ของการศึกษาไทย.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2526.

- ธานี กลิ่นเกษร. ผลของการฝึกอบรมทางพุทธศาสนาเพื่อพัฒนา หิริ - โอตตัปปะและทัศนคติ
ต่อพุทธศาสนานักศึกษา วิทยาลัยเทคนิคพัทลุง. ปรินิพนธ์ วท.ม.
 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2537. อัดสำเนา.
- ธรรมรักษา (นามแฝง). พระไตรปิฎกและอรรถกถา ฉบับกรมลิขิต. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
 ดวงแก้ว, 2538.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. "บันทึกคือ," มติชนรายวัน. 8 สิงหาคม 2540. หน้า 13.
- นิพนธ์ เทียมทิพาบุญกร. ทัศนะของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ต่อพระพุทธศาสนา
และพระสงฆ์. ปรินิพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร,
 2527. อัดสำเนา.
- นิรนาม (นามแฝง). "ทรรศนะพระพุทธศาสนา," ใน นิตยสารมงคลสาร. 33(379) : 18 - 21 ;
 สิงหาคม 2539.
- _____. "บุญพิธีในพระพุทธศาสนา," ใน นิตยสารมงคลสาร. 33(384) : 24 ; มกราคม 2540.
- ประภาศรี สีหอำไพ. อิทธิพลของพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสำนึกความเป็นไทย ของ
นักเรียนโรงเรียนวัดไทยในสหรัฐอเมริกา. โครงการวิจัยเงินทุนจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 เฉลิมฉลองสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2539.
- ประยงค์ สุวรรณบุบผา. "ความรู้คู่คุณธรรม," ใน นิตยสารธรรมจักร. 80(6) : 59 ; ตุลาคม
 2540.
- _____. ศาสนาและวัฒนธรรม แนวคิดตะวันออก - ตะวันตก. กรุงเทพฯ : ศิลปาบรรณาการ,
 2539.
- ประสงค์ วิสุทธิ์. "ประชาชนต้องไม่ผิดหวัง," มติชนรายวัน. 4 เมษายน 2541. หน้า 6.
- ประสาธ อิศรปริดา. สารัตถะจิตวิทยาการศึกษา. กรุงเทพฯ : นำอักษรการพิมพ์, 2538.
- ประสิทธิ์ คำธงชัย. "ปฏิรูปการเมืองแก้ปัญหาคอรัปชันได้หรือไม่," ใน จุลสาร ป.ป.ป.
 16(1) : 3 - 5 ; เมษายน 2540.
- ประเวศ วะสี, ศ. น.พ. "มองชีวิต," ใน นิตยสารรักลูก. 9(103) : 219 ; สิงหาคม 2534.
- ป๋วย อึ๊งภากรณ์. สันติประชาธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์เกษตร, 2516.
- พรรณพิมล หล่อตระกูล, พ.ญ. "วัฏจักรของความก้าวร้าวรุนแรง : ความรุนแรงในกลุ่มวัยรุ่น,"
 ใน จุลสารศูนย์สุขวิทยาจิต. 19(12) : 6 ; กรกฎาคม 2539.
- พิเชียร กระทอง. "ธรรมรัฐแห่งชาติ ยุติเปื้อนภาคไทย," มติชนรายวัน. 4 เมษายน 2541.
 หน้า 2.

พุทธทาสภิกขุ. คู่มือมนุษยสัมพันธ์ฉบับสมบูรณ์. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ธรรมสภา, 2535.

_____. มองพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ธรรมสภา, 2514.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. อภิธรรมมุตตองคหปาลิ สห อภิธรรมมุตตวิภาวินิ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, 2530.

เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, สำนักงาน. ประวัติรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพฯ : กองการพิมพ์, 2538.

วรรณะ บรรจง. ลักษณะทางศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของเยาวชนไทย จากชุมชนแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองในภาคใต้. ปริญญาโท วท.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2537. อัดสำเนา.

วิชัย วงษ์ใหญ่. กระบวนการทัศน์ใหม่ : การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพของบุคคล. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ เอส อาร์ พรินติ้ง, 2540.

วิทย์ วิศทเวทย์ และเสฐียรพงษ์ วรรณปก. ส 049 พระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, 2533.

วันทนีย์ วิชัยคำ. ทัศนคติต่างคณะวิชาและต่างชั้นที่มีต่อพุทธศาสนา. ปริญญาโท กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2515. อัดสำเนา.

ศรีศักร วัลลิโภดม. มองอนาคต บทวิเคราะห์เพื่อปรับเปลี่ยนทิศทางการสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, 2538.

สนิท สัมภการ. ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย วิเคราะห์เชิงสังคม - มานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2539.

สมนึก กัมพูฉโน, พระมหา. คุณค่าของพระไตรปิฎก (ใน) 100 ปี มหามกุฏราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2536.

สมพร เทพสิทธา. บทบาทของยุวพุทธสมาคมในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : สมชายการพิมพ์, 2525.

สมพร เพชรอาวุธ. "สัตว์โลก," ใน นิตยสารข้อฟ้า. 9(33) : 75 ; กันยายน 2540.

สมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา, ท่านผู้หญิง. "ไหว้แบบไทย," ใน วารสารไทย. 16(62) : 41 - 43 ; เมษายน - มิถุนายน 2539.

- สุชีพ ปุญญานุภาพ. วัฒนธรรมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2540.
- สุนีย์ สินธุเดชะ. "ระดมความคิดแก้วิกฤตเยาวชนไทย," มติชนรายวัน. 25 มิถุนายน 2540. หน้า 16.
- สุภาพรรณ ณ บางช้าง. พุทธธรรมที่เป็นรากฐานสังคมไทย ก่อนสมัยสุโขทัยถึงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.
- สุกรี ฐิตเมโธ, พระมหา. คุณค่าและบทบาทของสถาบันพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย (ใน) 100 ปี มหามกุฏราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย, 2536.
- สุภัทรา สุภัทรนันท์. ทัศนคติและความสนใจของนักศึกษาที่มีต่อศาสนา. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2505, อัดสำเนา.
- สุรวงศ์ วัฒนกุล. "วิว ส.ส.ร. ในคอกประชาธิปไตย," ใน วารสารร่มโพธิ์แก้ว. 4(19) : 55 - 56 ; มกราคม - กุมภาพันธ์ 2540.
- สุทธิพงศ์ ดันตยาพิศาลสุทธิ. พระพุทธศาสนากับการศึกษาของชาติ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2533.
- สุวรรณา สถาอานันท์ และคณะ. "พุทธศาสนากับสังคมไทย," ใน วารสารพุทธศาสนศึกษา. 2(2) : 20 ; พฤษภาคม - สิงหาคม 2538.
- ✓ เสฐียรพงษ์ วรรณปก. ธรรมะผู้ชีวิต. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ธรรมสภา, 2539.
- เสถียร สุกโสมณ. ประวัติศาสตร์ไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, 2519.
- อนามัย, กรม. มาตรฐานน้ำหนัก ส่วนสูง และเครื่องชี้วัดภาวะโภชนาการของประชาชนไทย อายุ 1 วัน - 19 ปี. กรุงเทพฯ : กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข, 2530.
- อนุสรณ์ ธรรมใจ. "ข้อสังเกตบางประการต่อการปฏิรูปการศึกษา," มติชนรายวัน. 17 มิถุนายน 2540. หน้า 1.
- ✓ อ้อมเดือน สดมณี. "แนวคิดวิธีการพัฒนาจริยธรรมแก่เยาวชน," ใน วารสารการศึกษากรุงเทพมหานคร. 20(3) : 34 ; ธันวาคม 2539.
- อริยวงศาคตญาณ, สมเด็จพระ. (วาสน์ วาสโน). พระโอวาท. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2532.
- เอกศักดิ์ ยุคตะนันท์. "ปัญหาจริยธรรมของบัณฑิตไทย," ใน วารสารส่งเสริมประสิทธิภาพการเรียนการสอน. 7(1) : 27 ; มกราคม - เมษายน 2541.

เอนก ทิพลีธชา. ความคิดเห็นและบทบาทของผู้นำสมาคมทางพุทธศาสนาในการปรับตัว
ของสมาชิกและประชาชน ให้สอดคล้องกับความเป็นสมัยใหม่ของสังคมไทย.
วิทยานิพนธ์ รศ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526. อัดสำเนา.

Best, John W. Research in Education. New Jersey : Prentice Hall, 1959.

Cronbach, Lee J. Essential of Psychological Testing. New York : Harper & Row,
1970.

Ferguson, George A. Statistical Analysis in Psychology and Education. New York :
McGraw - Hill Book Co., 1971.

Hendel, Darwin. Selection of Sample size, AERA Mini Presentation. unpagged, 1977.

Marsh, H.W. and I.D. Smith. "A Cross - National Study of the Structure and Level of
Multidimensional Self - Concepts : An Application of Confirmatory Factor
Analysis," Australian Juournal of Psychology. 39 : 61 - 71 ; 1987.

Smith, I.D. "Australian and Thai Children's Self - Concepts : Similarities and Differences," In C.
Suvannathat et al (Eds.) PROCEEDINGS Sixth Asian Worksthop on Child and
Adolescent Development. Bangkok ; Srinakharinwirot University, 1991.

Winer, B. J. Statistical Principle in Experimental Design. New York : McGraw - Hill Book
Company, 1962.

ภาคผนวก

คุณภาพทางสถิติของแบบสอบถามวัดทัศนคติของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ค่าอำนาจจำแนกรายข้อ โดยอาศัยอัตราส่วนวิกฤตระหว่างกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำ

แบบสอบถามตอนที่ 2

ข้อ	คำถาม	ค่าอำนาจจำแนก (t)
1	รักสัตว์ทุกชนิดไม่คิดรังแก	2.58
2	เคารพในสิทธิและทรัพย์สินของผู้อื่น	6.27
3	รักเดียวใจเดียว	3.62
4	เสียชีพไม่ยอมเสียสัตย์	7.48
5	ไม่ดื่มสุรา ไม่ชกมวย ไม่ชกมวย	6.00
6	ทำบุญตักบาตร	6.76
7	ทำบุญเลี้ยงพระ	4.77
8	สวดมนต์ไหว้พระ	6.04
9	ทำสมาธิ	5.91
10	ฟังธรรม ศึกษาหลักธรรม	5.47
11	สนทนารธรรมกับคนใกล้ชิด	4.03
12	ให้ทาน	4.41
13	บำรุงพ่อแม่	3.57
14	สงเคราะห์ญาติ	4.09
15	อ่อนน้อมถ่อมตน	4.39
16	มีความเพียร	5.82
17	มีความสันโดษ	4.63
18	ไม่แสดงอาการโกรธให้เห็น	3.14
19	ยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี	5.46
20	ปลงใจได้เมื่อผิดหวัง	5.14
21	มีความรับผิดชอบ	3.75
22	มีความอดทน	3.16
23	เชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม	3.74
24	เกลียดความดีให้แก่ผู้อื่น	7.91
25	ดำเนินชีวิตโดยยึดหลักทางสายกลาง	8.01

ค่าความเชื่อมั่น $r_{tt} = 0.8749$

แบบสอบถามตอนที่ 3

ข้อ	คำถาม	ค่าอำนาจจำแนก (t)
1	คำสั่งสอนในพุทธศาสนา นำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้	4.60
2	การได้เรียนกับพระสงฆ์ ไม่ได้ทำให้ผู้เรียนมีความประพฤติดีกว่าการเรียนกับครูในโรงเรียน	3.15
3	การแบ่งบุคคลออกเป็น 4 ประเภท ตามระดับสติปัญญา คือ นักปราชญ์ จลาตเจลิยว ต้องเคี้ยวเชืญ ไม่เป็นตัว ทำให้ผู้สอนมีความเข้าใจในความแตกต่างระหว่างบุคคล	2.28
4	เลือกเรื่องและวิธีสอนให้เหมาะกับผู้เรียน เพื่ยรยกดัวอย่างประกอบ สรุป คำตอบอย่างกระจ่างชัด เป็นหลักการสอนที่ล้ำสมัย ใช้ไม่ได้ในยุคปัจจุบัน	3.39
5	พัฒนาคนให้เป็นคนเก่ง โดยไม่จำเป็นต้องส่งเสริมในด้านคุณธรรม	2.94
6	วิธีสอนแบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง ไม่ทำให้ผู้เรียนเป็นคนมีเหตุผล	2.02
7	การได้ครูดิ ผู้เรียนมีสติปัญญาและความประพฤติดี รู้จักประมวลความรู้ เมื่อรู้แล้วเข้าใจและสามารถทำได้ปฏิบัติได้ เป็นองค์ประกอบของการเรียนรู้ ที่ทำให้เกิดความเจริญแห่งสติปัญญาหรือความเห็นที่ถูกต้อง	2.55
8	หลักอิทธิบาทสี่ที่ว่า ศรัทธา บากบัน มุ่งมั่น หมั่นตรวจสอบ เป็นคุณธรรม ที่นำความสำเร็จให้เกิดขึ้น	4.53
9	วางตนดี มีใจหนัก รักศึกษา ว่ากล่าว เราได้แข็ง แงงให้้ง่าย ร้ายไม่น่า เป็นคุณธรรมสำหรับครูที่นิสัยพึงประสงค์	3.62
10	ลูกค่านับ รับอาสา ว่า้ง่าย ใ้บ่ารุง มุงการเรียน เป็นคุณธรรมที่ศิษย์ ไม่จำเป็นต้องปฏิบัติต่อครูอาจารย์	3.50
11	พระธรรมคำสั่งสอนในพุทธศาสนา มีเนื้อหาสาระที่เป็นประโยชน์ในด้าน การศึกษาน้อย	4.85
12	หลักอักษรศาสตร์ของภาษาไทย ส่วนใหญ่ได้รูปแบบมาจากภาษาบาลี ในพุทธศาสนา	2.39
13	หนังสือมหาชาติ เป็นวรรณกรรมในพุทธศาสนาที่ล้ำสมัยไม่มีคุณค่าต่อ สังคมไทยในปัจจุบัน	3.08
14	คำบาลีและสันสกฤตในพุทธศาสนา มีการนำมาใช้ปะปนในภาษาไทยน้อย	1.79
15	การปฏิรูปการเมืองเศรษฐกิจและสังคมไม่อาจบรรลุผลสำเร็จได้ ถ้าหาก ไม่พัฒนาในด้านการศึกษา ให้ทรัพยากรมนุษย์มีความรู้คู่คุณธรรม	3.20

ค่าความเชื่อมั่น $r_u = 0.7077$

แบบสอบถามตอนที่ 4

ข้อ	คำถาม	ค่าอำนาจจำแนก (t)
1	หลักฐานศาตร์ไทยโบราณ มีรากฐานมาจากพุทธศาสนา	3.58
2	คำสั่งสอนในพุทธศาสนาที่ว่า "ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข" กับ "ความเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์" เป็นของคู่กัน ไม่ทำให้คนเราลดโลภ โกรธ หลง	5.21
3	การได้มาซึ่งอำนาจทางการเมืองแม้ไม่สุจริต แต่ถ้าชนะถือว่าถูกต้อง	3.63
4	การพัฒนาคนให้มีคุณธรรม สามารถแก้ปัญหาคอร์รัปชันได้ โดยไม่ต้องแก้กฎหมาย	4.74
5	หลักทศพิธราชธรรม ผู้นำในปัจจุบันไม่จำเป็นต้องยึดถือ	2.83
6	ปัญหาการเมืองการปกครองในปัจจุบัน ไม่สามารถนำหลักพุทธธรรมมาแก้ไขได้	4.78
7	ถ้ามีการเมืองประกอบกิจกรรมทางการเมืองบนพื้นฐานทางพุทธธรรมอย่างเคร่งครัดแล้ว ระบบการเมืองจะมีความมั่นคง	4.37
8	แม้ประชาชนทุกคนรักษาศีลห้าครบถ้วน ก็ไม่อาจทำให้สังคมสงบสุขได้	2.94
9	การปกครองในระบอบประชาธิปไตยของไทยจะดำรงอยู่ได้ หากนักการเมืองประพฤติตนในกรอบของศีลธรรม	1.23
10	การที่จะนำพาเมืองไทยไปรอดนั้น เพียงแค่คณะนักบริหารที่เชี่ยวชาญทางเศรษฐกิจยังไม่เพียงพอ ที่สำคัญจะต้องมีความชอบธรรมและการนำทางศีลธรรม	4.01
11	โอบอ้อมอารี วจีไพเราะ สงเคราะห์ประชาชน วางตนพอดี เป็นคุณธรรมที่ผู้นำทางการเมืองควรถือปฏิบัติ	1.09
12	บุคคลที่ยึดมั่นในหลักธรรมคำสั่งสอนของพุทธศาสนา จะไม่แสดงอาการโกรธจนเลี้ยวหรืออาฆาตให้เห็น	0.38
13	การดำรงชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ข้องแวะกับอบายมุขทั้งปวง เป็นคุณธรรมที่ก่อให้เกิดพระเดช เพราะทำให้ไม่มีใครสามารถจะหาเรื่องมาใส่ความ หรือโจมตีให้เสียหายหรือสิ้นอำนาจได้	1.98

ค่าความเชื่อมั่น $r_{tt} = 0.6812$

แบบสอบถามตอนที่ 5

ข้อ	คำถาม	ค่าอำนาจจำแนก (t)
1	"ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป"	3.89
2	การเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ใช้ไม่ได้กับสังคมไทยในปัจจุบัน	5.81
3	ถ้าตั้งใจเรียนแล้วจะได้คะแนนดี เป็นตัวอย่างของกฎแห่งกรรมได้ชัดเจน	1.07
4	คำสอนเรื่องกฎแห่งกรรม ทำให้ลดการเบียดเบียนกัน	2.97
5	การให้รางวัลและการลงโทษในสถาบันการศึกษา ไม่อาจปลูกฝังให้นิสิตเห็นคุณค่าเรื่อง "ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว"	2.13
6	การตั้งใจหรือไม่ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ทำให้ได้ความรู้มากหรือน้อย เป็นไปตามกฎแห่งกรรม	1.63
7	คำสอนเรื่องบาปบุญ ไม่ทำให้คนทำความดีมากขึ้น	4.61
8	คำสอนเรื่องกฎแห่งกรรม ไม่ช่วยให้คนพ้นทุกข์	8.09
9	ความชั่วไม่ทำเสียเลยดีกว่า เพราะความชั่วทำแล้วเดือดร้อนภายหลัง	2.04
10	เมื่อไม่อาจพิสูจน์ได้ว่าบาปบุญมีจริงหรือไม่ ควรอาศัยศรัทธา คือความเชื่อในคำสอนของพระพุทธเจ้าไว้ก่อน แล้วใช้ปัญญาตรวจสอบ	2.45
11	"แข่งเรือแข่งแพพอแข่งกันได้ แต่แข่งบุญแข่งวาสนานั้นแข่งกันไม่ได้" เป็นคติที่ช่วยให้คนเราเกิดความคิดที่จะทำความดีมากขึ้น	2.05
12	เมื่อผิดหวังในความรัก เพื่อความสบายใจควรคิดว่าเป็นเพราะไม่ใช่เนื้อคู่กัน	3.20
13	คำสอนที่ว่า "คนมีโภคทรัพย์น้อยเพราะไม่ให้ทาน มีโภคทรัพย์มากเพราะให้ทาน" ไม่ทำให้คนไทยมีนิสัยใจบุญสุนทาน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่	2.08
14	กรรมที่เป็นการกระทำทางจิตใจ ไม่สามารถส่งผลเหมือนกรรมที่เป็นการกระทำทางกาย	1.42
15	บทสวดมนต์ที่ว่า "เรามีความแก่ มีความเจ็บ มีความตาย มีความพลัดพรากเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นไปได้" ไม่ช่วยให้คนเราลดการทำความชั่วลง	2.88

ค่าความเชื่อมั่น $r_{tt} = 0.7139$

แบบสอบถามตอนที่ 6

ข้อ	คำถาม	ค่าอำนาจจำแนก (t)
1	ประเพณีและวัฒนธรรมทางพุทธศาสนา มีส่วนช่วยให้ประชาชนเข้าถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ มากขึ้น	3.22
2	ประเพณีและวัฒนธรรมทางพุทธศาสนา ไม่ก่อให้เกิดความสามัคคีของหมู่คณะ	3.93
3	ขนบธรรมเนียมประเพณีไทยส่วนใหญ่ต้นกำเนิดมาจากพุทธศาสนา	2.03
4	การมีส่วนร่วมในพิธีการทางพุทธศาสนาดังแต่ยาว้วย ไม่ก่อให้เกิดแนวทางในการประพฤติที่ดีเมื่อโตขึ้น	2.60
5	การแสดงความสัมาคารวะต่อผู้อื่นก่อนเป็นการประกาศความต่ำต้อยของตน	3.36
6	การปฏิบัติตามหลักธรรม "ทางสายกลาง" ไม่อาจนำไปสู่ความสำเร็จและความสุขในชีวิตได้	4.71
7	ควรกำหนดให้วันออกพรรษาเป็น "วันปวารณา" (วันว่ากล่าวตักเตือนกันด้วยเมตตาได้ไม่ถือโกรธ) สำหรับบุคคลในครอบครัวด้วย	3.63
8	การทำบุญตักบาตรฟังพระสวดมนต์ เป็นวัฒนธรรมที่ช่วยส่งเสริมสุขภาพที่สำคัญยิ่ง เพราะทำให้ผู้ทำมีจิตใจเบิกบานผ่องใส สามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บที่เกิดจากความเครียดได้	5.11
9	การทำสมาธิไม่อาจทำให้เกิดสติปัญญาเฉียบแหลมขึ้นได้	2.80
10	การแสดงสัมาคารวะก็เป็นกรรมอย่างหนึ่ง คือผู้ใดทำผู้นั้นย่อมได้รับเมื่อสัมาคารวะเป็นกรรมดีผลดีจึงเกิดแก่ผู้ทำ	3.83
11	การทำบุญให้ได้กุศลมาก ควรจัดงานให้ยิ่งใหญ่	2.18
12	การฟังธรรม ศึกษาหลักธรรม เป็นวิธีการที่ก่อให้เกิดสติปัญญาสามารถนำไปพัฒนาดตนเอง แก้ปัญหาชีวิตและสังคมได้	3.22
13	พุทธศาสนาเป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทย ที่ควรช่วยกันหนุนบำรุงส่งเสริม และรักษาไว้ให้ยั่งยืนถาวรตลอดไป	2.95

ค่าความเชื่อมั่น $r_{tt} = 0.7590$

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มกราคม 2541

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถาม
เรียน นิสิตชั้นปีที่ 1 - 4 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน 1 ชุด

ด้วยข้าพเจ้า นายโชติ จินตแสง นิสิตปริญญาโท วิชาเอกการอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กำลังทำวิจัยเรื่อง คุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในทัศนะของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา ในการทำวิจัยครั้งนี้จำเป็นต้องใช้ข้อมูลจากนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒระดับปริญญาตรีทุกชั้นปีเป็นกลุ่มตัวอย่าง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถามให้ด้วย จักเป็นพระคุณอย่างสูง

ขอแสดงความนับถือ

(นายโชติ จินตแสง)

นิสิตปริญญาโท วิชาเอกการอุดมศึกษา

แบบสอบถาม

โครงการวิจัยเรื่อง "คุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในทัศนะของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ"
วัตถุประสงค์ - เพื่อศึกษาทัศนะของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มี
ต่อสังคมไทยใน 4 ด้าน คือ ด้านการศึกษา ด้านการเมืองการปกครอง ด้านระบบความเชื่อ
ในกฎแห่งกรรม และด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย

สำหรับผู้วิจัย

หมายเลขผู้ตอบ

1-3

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

โปรดขีดเครื่องหมาย / ลงใน [] หรือเขียนข้อความลงใน.....ที่ตรงกับข้อมูลของท่าน

1. เพศ

[] 1 ชาย [] 2 หญิง

4

2. อายุ.....ปี

3. ศาสนา

[] พุทธ [] คริสต์ [] อิสลาม [] อื่นๆ ระบุ

4. กำลังศึกษาอยู่ในชั้นปีที่

[] 1 หนึ่ง [] 2 สอง [] 3 สาม [] 4 สี่

5

5. กำลังศึกษาอยู่ในคณะ

[] 1 มนุษยศาสตร์

[] 5 ศึกษาศาสตร์

[] 2 วิทยาศาสตร์

[] 6 แพทยศาสตร์

[] 3 สังคมศาสตร์

[] 7 วิศวกรรมศาสตร์

[] 4 พลศึกษา

[] 8 ศิลปกรรมศาสตร์

6

6. ภูมิลำเนาเดิม

[] 1 เขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล (สมุทรปราการ นนทบุรี และปทุมธานี)

[] 2 ภาคกลาง

[] 3 ภาคเหนือ

[] 4 ภาคตะวันออก

[] 5 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

[] 6 ภาคใต้

7

7. บุคคลที่อยู่ในฐานะเป็นผู้ปกครอง (คนใดคนหนึ่ง) ซึ่งเลียดและใกล้ชิดกับท่านมากที่สุด

[] พ่อ [] แม่ [] บุคคลอื่น ระบุ.....เพศ [] ชาย [] หญิง

8. การศึกษาสูงสุดของบุคคลที่ตอบในข้อ 7

[] 1 ระดับประถมศึกษา (ป.1 - ป.6)

[] 2 สูงกว่าประถมศึกษาแต่ต่ำกว่าระดับปริญญาตรี

[] 3 ระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่า

8

ตอนที่ 2 การเป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาของพ่อแม่

พ่อหรือแม่หรือผู้ปกครองของท่าน คนใดคนหนึ่ง ซึ่งเลี้ยงดูและใกล้ชิดกับท่านมากที่สุด ปฏิบัติตนดังข้อความข้างล่างนี้น้อยเพียงใด โปรดขีดเครื่องหมาย / ลงในช่องท้ายข้อความตามความเป็นจริง

ข้อ	คำถาม	มาก ที่ สุด	มาก	ไม่ แน่ ใจ	น้อย	น้อย ที่ สุด
1	รักสัตว์ทุกชนิดไม่คิดรังแก					
2	เคารพในสิทธิและทรัพย์สินของผู้อื่น					
3	รักเดียวใจเดียว					
4	เสียชีพ ไม่ยอมเสียสัจ					
5	ไม่ดื่มน้ำเมา ไม่ข้องแวะกับอบายมุข					
6	ทำบุญตักบาตร					
7	ทำบุญเลี้ยงพระ					
8	สวดมนต์ไหว้พระ					
9	ทำสมาธิ					
10	ฟังธรรม ศึกษาหลักธรรม					
11	สนทนารธรรมกับคนใกล้ชิด					
12	ให้ทาน					
13	บำรุงพ่อแม่					
14	สงเคราะห์ญาติ					
15	อ่อนน้อมถ่อมตน					
16	มีความเพียร					
17	มีความสันโดษ					
18	ไม่แสดงอาการโกรธให้เห็น					
19	ยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี					
20	ปลงใจได้เมื่อผิดหวัง					
21	มีความรับผิดชอบ					
22	มีความอดทน					
23	เชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม					
24	เกลียดความดีให้แก่ผู้อื่น					
25	ดำเนินชีวิตโดยยึดหลักทางสายกลาง					

ตอนที่ 3 ทักษะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านการศึกษา

พุทธศาสนามีคุณค่าต่อสังคมไทยในด้านการศึกษาดังข้อความข้างล่างนี้หรือไม่ โปรดขีดเครื่องหมาย / ลงในช่องท้ายข้อความตามทัศนะของท่าน

ข้อ	คำถาม	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง
1	คำสั่งสอนในพุทธศาสนา นำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้					
2	การได้เรียนกับพระสงฆ์ ไม่ได้ทำให้ผู้เรียนมีความประพฤติดีกว่าการเรียนกับครูในโรงเรียน					
3	การแบ่งบุคคลออกเป็น 4 ประเภท ตามระดับสติปัญญา คือ นักปราชญ์ จลาคเฉลิว ต้องเคี้ยวเชียว ไม่เป็นตัว ทำให้ผู้สอนมีความเข้าใจในความแตกต่างระหว่างบุคคล					
4	เลือกเรื่องและวิธีสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียน เพื่อยรยค้วอย่างประกอบสรุปคำตอบอย่างกระจำจัด เป็นหลักการสอนที่ล้ำสมัย ใช้ไม่ได้ในยุคปัจจุบัน					
5	พัฒนาคนให้เป็นคนเก่ง โดยไม่จำเป็นต้องส่งเสริมในด้านคุณธรรม					
6	วิธีสอนแบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง ไม่ทำให้ผู้เรียนเป็นคนมีเหตุผล					
7	การได้ครุติ ผู้เรียนมีสติปัญญาและความประพฤติดี รู้จักประมาณความรู้ เมื่อรู้แล้วเข้าใจและสามารถทำได้ปฏิบัติได้ เป็นองค์ประกอบของการเรียนรู้ ที่ทำให้เกิดความเจริญแห่งสติปัญญาหรือความเห็นที่ถูกต้อง					
8	หลักอิทธิบาทสี่ที่ว่า ศรัทธา บากบัน มุ่งมั่น หมั่นตรวจสอบ เป็นคุณธรรมที่น่าความสำเร็จให้เกิดขึ้น					
9	วางตนดี มีใจหนัก รักศึกษา ว่ากล่าว เราได้แข็ง แงงให้งายร้ายไม่น่า เป็นคุณธรรมสำหรับครูที่นิสิตพึงประสงค์					
10	ลูกค้ำับ รับอาสา ว่าง่าย ใฝ่บำรุง มุ่งการเรียน เป็นคุณธรรมที่ศิษย์ไม่จำเป็นต้องปฏิบัติต่อครูอาจารย์					
11	พระธรรมคำสั่งสอนในพุทธศาสนา มีเนื้อหาสาระที่เป็นประโยชน์ในด้านการศึกษาน้อย					
12	หลักอักษรศาสตร์ของภาษาไทย ส่วนใหญ่ได้รูปแบบมาจากภาษาบาลีในพุทธศาสนา					
13	หนังสือมหาชาติ เป็นวรรณกรรมในพุทธศาสนาที่ล้ำสมัย ไม่มีคุณค่าต่อสังคมไทยในปัจจุบัน					
14	คำบาลีและสันสกฤตในพุทธศาสนา มีการนำมาใช้ปะปนในภาษาไทยน้อย					
15	การปฏิรูปการเมืองเศรษฐกิจและสังคมไม่อาจบรรลุผลสำเร็จได้ ถ้าหากไม่พัฒนาในด้านการศึกษา ให้ทรัพยากรมนุษย์มีความรู้คู่คุณธรรม					

ตอนที่ 4 ทักษะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านการเมืองการปกครอง

พุทธศาสนามีคุณค่าต่อสังคมไทยในด้านการเมืองการปกครอง ดังข้อความข้างล่างนี้หรือไม่

โปรดขีดเครื่องหมาย / ลงในช่องท้ายข้อความตามทักษะของท่าน

ข้อ	คำถาม	เห็น ด้วย อย่าง ยิ่ง	เห็น ด้วย	ไม่ แน่ ใจ	ไม่ เห็น ด้วย	ไม่เห็น ด้วย อย่าง ยิ่ง
1	หลักรัฐศาสตร์ไทยโบราณ มีรากฐานมาจากพุทธศาสนา					
2	คำสอนในพุทธศาสนาที่ว่า "ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข" กับ "ความเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์" เป็นของคู่กัน ไม่ทำให้คนเราลด โลก โกรธ หลง					
3	การได้มาซึ่งอำนาจทางการเมืองแม้ไม่สุจริต แต่ถ้าชนะ ถือว่าถูกต้อง					
4	การพัฒนาคนให้มีคุณธรรม สามารถแก้ปัญหาหรือรื้อปรับได้ โดยไม่ต้องแก้กฎหมาย					
5	หลักทศพิธราชธรรม ผู้นำในปัจจุบันไม่จำเป็นต้องยึดถือ					
6	ปัญหาการเมืองการปกครองในปัจจุบัน ไม่สามารถนำหลักพุทธธรรมมาแก้ไขได้					
7	ด้านการเมืองประกอบกิจกรรมทางการเมืองบนพื้นฐานทางพุทธธรรมอย่างเคร่งครัดแล้ว ระบบการเมืองจะมีความมั่นคง					
8	แม้ประชาชนทุกคนรักชาติสืบทอดกัน ก็ไม่อาจทำให้สังคมสงบสุขได้					
9	การปกครองในระบอบประชาธิปไตยของไทยจะดำรงอยู่ได้ หากนักการเมืองประพฤติตนในกรอบของศีลธรรม					
10	การที่จะนำพาเมืองไทยไปรอดนั้น เพียงแค่คณะนักบริหารที่เชี่ยวชาญทางเศรษฐกิจยังไม่เพียงพอ ที่สำคัญจะต้องมีความชอบธรรมและการนำทางศีลธรรม					
11	โอบอ้อมอารี วชิไพบราห์ สงเคราะห์ประชาชน วางตนพอดี เป็นคุณธรรมที่ผู้นำทางการเมืองควรถือปฏิบัติ					
12	บุคคลที่ยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนา จะไม่แสดงอาการ โกรธฉุนเฉียวหรืออาฆาตให้เห็น					
13	การดำรงชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ข้องแวะกับอบายมุขทั้งปวง เป็นคุณธรรมที่ก่อให้เกิดพระเดช เพราะทำให้ไม่มีใครสามารถจะหาเรื่องมาใส่ความ หรือโจมตีให้เสียหายหรือลั่นอำนาจได้					

ตอนที่ 5 ทศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม

พุทธศาสนามีคุณค่าต่อสังคมไทย ในด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม ดังข้อความข้างล่างนี้หรือไม่ โปรดขีดเครื่องหมาย / ลงในช่องท้ายข้อความตามทัศนะของท่าน

ข้อ	คำถาม	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง
1	"ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป"					
2	การเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ใช้ไม่ได้กับสังคมไทยในปัจจุบัน					
3	ถ้าตั้งใจเรียนแล้วจะได้คะแนนดี เป็นตัวอย่างของกฎแห่งกรรมได้ชัดเจน					
4	คำสั่งสอนเรื่องกฎแห่งกรรม ทำให้ลดการเบียดเบียนกัน					
5	การให้รางวัลและการลงโทษในสถาบันการศึกษา ไม่อาจปลูกฝังให้คนเห็นคุณค่าเรื่อง "ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว"					
6	การตั้งใจหรือไม่ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ทำให้ได้ความรู้มากหรือน้อย เป็นไปตามกฎแห่งกรรม					
7	คำสั่งสอนเรื่องบาปบุญ ไม่ทำให้คนทำความดีมากขึ้น					
8	คำสั่งสอนเรื่องกฎแห่งกรรม ไม่ช่วยให้คนพ้นทุกข์					
9	ความชั่วไม่ทำเสียเลยดีกว่า เพราะความชั่วทำแล้วเดือดร้อนภายหลัง					
10	เมื่อไม่อาจพิสูจน์ได้ว่าบาปบุญมีจริงหรือไม่ ควรอาศัยศรัทธา คือ ความเชื่อในคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไว้ก่อน แล้วใช้ปัญญาตรวจสอบดู					
11	"แข่งเรือแข่งแพพอแข่งกันได้ แต่แข่งบุญแข่งวาสนานั้นแข่งกันไม่ได้" เป็นคติที่ช่วยให้คนเราเกิดความคิดที่จะทำความดีมากขึ้น					
12	เมื่อผิดหวังในความรัก เพื่อความสบายใจควรคิดว่าเป็นเพราะไม่ใช่เนื้อคู่กัน					
13	คำสั่งสอนที่ว่า "คนมีโภคทรัพย์น้อยเพราะไม่ให้ทาน มีโภคทรัพย์มากเพราะให้ทาน" ไม่ทำให้คนไทยมีนิสัยใจบุญสุนทานเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่					
14	กรรมที่เป็นการกระทำทางจิตใจ ไม่สามารถส่งผลเหมือนกรรมที่เป็นการกระทำทางกาย					
15	บทสวดมนต์ที่ว่า "เรามีความแก่ มีความเจ็บ มีความตาย มีความพลัดพรากเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นไปได้" ไม่ช่วยให้คนเราลดการกระทำความชั่วลง					

ตอนที่ 6 ทักษะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในด้านประเพณี และวัฒนธรรมไทย

พุทธศาสนามีคุณค่าต่อสังคมไทย ในด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดังข้อความข้างล่างนี้หรือไม่
โปรดขีดเครื่องหมาย / ลงในช่องท้ายข้อความตามทักษะของท่าน

ข้อ	คำถาม	เห็น ด้วย อย่าง ยิ่ง	เห็น ด้วย	ไม่ แน่ ใจ	ไม่ เห็น ด้วย	ไม่เห็น ด้วย อย่าง ยิ่ง
1	ประเพณีและวัฒนธรรมทางพุทธศาสนา มีส่วนช่วยให้ประชาชนเข้าถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ มากขึ้น					
2	ประเพณีและวัฒนธรรมทางพุทธศาสนา ไม่ก่อให้เกิดความสามัคคีของหมู่คณะ					
3	ขนบธรรมเนียมประเพณีไทยส่วนใหญ่ต้นกำเนิดมาจากพุทธศาสนา					
4	การมีส่วนร่วมในพิธีการทางพุทธศาสนาดังแต่เขว้าว้ย ไม่ก่อให้เกิดแนวทางในการประพฤติที่ดีเมื่อโตขึ้น					
5	การแสดงความสัมมาคารวะต่อผู้อื่นก่อนเป็นการประกาศความต่ำต้อยของตน					
6	การปฏิบัติตามหลักกรรม "ทางสายกลาง" ไม่อาจนำทางไปสู่ความสำเร็จและความสุขในชีวิตได้					
7	ควรกำหนดให้วันออกพรรษาเป็น "วันปวารณา" (วันว่ากล่าวตักเตือนกันด้วยเมตตาได้ไม่ถือโกรธ) สำหรับบุคคลในครอบครัวด้วย					
8	การทำบุญตักบาตรฟังพระสวดมนต์ เป็นวัฒนธรรมที่ช่วยส่งเสริมสุขภาพที่สำคัญยิ่ง เพราะทำให้ผู้ทำมีจิตใจเบิกบานผ่องใส สามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บที่เกิดจากความเครียดได้					
9	การทำสมาธิไม่อาจทำให้เกิดสติปัญญาเฉียบแหลมขึ้นได้					
10	การแสดงความสัมมาคารวะก็เป็นกรรมอย่างหนึ่ง คือผู้ใดทำผู้นั้นย่อมได้รับ เมื่อแสดงความสัมมาคารวะเป็นกรรมดีผลดีจึงเกิดแก่ผู้ทำ					
11	การทำบุญให้ได้กุศลมาก ควรจัดงานให้ยิ่งใหญ่					
12	การฟังธรรม ศึกษาหลักกรรม เป็นวิธีการที่ก่อให้เกิดสติปัญญา สามารถนำไปพัฒนาตนเอง แก้ปัญหาชีวิตและสังคมได้					
13	พุทธศาสนาเป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทย ที่ควรช่วยกันทุนบำรุงส่งเสริมและรักษาไว้ให้ยั่งยืนถาวรตลอดไป					

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ	นายโชติ จินตแสง
วัน เดือน ปี เกิด	30 กรกฎาคม 2495
สถานที่เกิด	3/3 ตำบลบางสะแก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม
ที่อยู่ปัจจุบัน	54/9 หมู่ 8 ถนนสายบางแวก แขวงบางแวก เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร 10160
ประวัติการศึกษา	2505 ประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดศรัทธารามบุรี จ.ราชบุรี 2511 มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนอานวยวิทย์ จ.สมุทรสงคราม 2516 ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (การขาย) โรงเรียนพาณิชย์การราชดำเนิน ธนบุรี กรุงเทพมหานคร 2519 ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง และประโยคครูมัธยม (การตลาด) วิทยาลัยพาณิชย์การธนบุรี กรุงเทพมหานคร 2523 ปริญญาตรี การศึกษาระดับบัณฑิต (สังคมศึกษา) มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก 2541 ปริญญาโท การศึกษามหาบัณฑิต (การอุดมศึกษา) มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร
ที่ทำงานปัจจุบัน	หมวดสังคมศึกษา โรงเรียนวัดสังเวช บางลำพู กรุงเทพมหานคร

คุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในทัศนะของนิสิต
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

บทคัดย่อ
ของ
โชติ จินตแสวง

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกการอุดมศึกษา
กันยายน 2541

การวิจัยครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาทัศนะของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ใน 4 ด้าน คือ ด้านการศึกษา ด้านการเมืองการปกครอง ด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม และด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย และเปรียบเทียบทัศนะของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ตามตัวแปร เพศ ชั้นปีที่ศึกษา คณะที่ศึกษา ภูมิลำเนา ระดับการศึกษาของพ่อแม่ และการเป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาของพ่อแม่

กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 - 4 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปีการศึกษา 2540 รวม 8 คณะ จำนวน 605 คน ซึ่งเลือกมาโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามวัดทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย

ผลการวิจัยพบว่า นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒส่วนใหญ่มีความเห็นว่า พุทธศาสนามีคุณค่าต่อสังคมไทยในระดับมากทุกด้าน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า นิสิตส่วนใหญ่เห็นว่าข้อที่มีคุณค่าต่อสังคมไทยในระดับมากที่สุดในแต่ละด้านดังนี้ ในด้านการศึกษา ควรเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้คู่คุณธรรม ในด้านการเมืองการปกครอง ผู้นำควรนำหลักทศพิธราชธรรมมาใช้ในการบริหารงาน ในด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม ควรเชื่อในคำสั่งสอนในพุทธศาสนาที่ว่า ความชั่วไม่ทำเสียเลยดีกว่า เพราะความชั่วทำแล้วเดือดร้อนภายหลัง และในด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย เห็นด้วยอย่างยิ่งว่า พุทธศาสนาเป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทย ที่ควรช่วยกันทูลบำรุงส่งเสริมและรักษาไว้ให้ยั่งยืนถาวรตลอดไป

เมื่อเปรียบเทียบกันแล้วปรากฏว่า นิสิตชายและนิสิตหญิงมีทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทยแตกต่างกัน นิสิตต่างชั้นปีก็มีทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทยไม่แตกต่างกัน นิสิตที่ศึกษาต่างคณะก็มีทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทยต่างกัน กล่าวคือ นิสิตคณะพลศึกษามีทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทยในด้านต่างๆ ต่างกับนิสิตคณะอื่นๆ ดังนี้ ในด้านการศึกษา ต่างกับนิสิตคณะวิทยาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ และคณะศึกษาศาสตร์ ในด้านการเมืองการปกครอง ต่างกับนิสิตคณะวิทยาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ และคณะแพทยศาสตร์ ในด้านระบบความเชื่อในกฎแห่งกรรม ต่างกับนิสิตคณะศึกษาศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ และคณะมนุษยศาสตร์ สำหรับในด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย ไม่พบความแตกต่าง นิสิตที่ระดับการศึกษาของพ่อแม่ต่างกัน มีทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทยไม่แตกต่างกัน และนิสิตที่มีพ่อแม่เป็นแบบอย่างทางพุทธศาสนาต่างกัน มีทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย แตกต่างกัน

VALUE OF BUDDHISM ON THAI SOCIETY FROM SRINAKHARINWIROT UNIVERSITY
STUDENTS' POINTS OF VIEW

AN ABSTRACT
BY
CHOT JINTASWANG

Presented in partial fulfillment of the requirements for the
Master of Education degree in Highest Education
at Srinakharinwirot University
September 1998

The purposes of this research were to study the Srinakharinwirot University students' points of view about the value of Buddhism on Thai society in 4 aspects, education, politics and administration, sin, and Thai custom and culture; and to compare the points of view about the value of Buddhism on Thai society according to sex, level, faculty, birth place, parents' education and faith in Buddhism.

The stratified random sample consisted of 605 undergraduate students in 1997, junior to senior level, in 8 faculties. The data were collected by the questionnaires and analyzed using t - test and oneway ANOVA.

Results indicated that most of the students think that Buddhism is valuable for Thai society. As regards education the teachers should place emphasis on both knowledge and morality. In politics and administration the leaders should follow Majesty the ten virtues of a king or a ruler. In believing in sins the people should not commit any sins because they will cause them troubles later on. On Thai custom and culture they agreed that Buddhism is a Thai societal symbol which the Thai people should preserve for the benefits of society.

Male and female students in different faculties thought differently about Buddhist value for Thai culture. Students in different faculties had different opinions. Physical Education Students responded differently in 3 aspects : education, politics and administration, and sins. They did not have different opinions involving Thai custom and culture. Students in each level tended to agree on the value of Buddhism with apparent indifference from parents' education and faith in Buddhism.